

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra geografie

Bakalářská práce

Historickogeografické aspekty populačního vývoje města Jindřichův Hradec

Vypracoval: Martin Chlaň
Vedoucí práce: RNDr. et PhDr. Aleš Nováček, Ph.D.

České Budějovice 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Martin Chlaň

V Českých Budějovicích dne 26. 04. 2015

.....
Podpis studenta

Poděkování

Chtěl bych touto formou poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce panu RNDr. et PhDr. Aleši Nováčkovi, Ph.D., a konzultantu PhDr. et PaedDr. Jiřímu Dvořákovi, Ph.D., za odborné rady, připomínky, propůjčení literatury a ochotu, kterou projevili při tvorbě předkládaného díla.

Anotace

CHLAŇ, M. (2015): Historickogeografické aspekty populačního vývoje města Jindřichův Hradec. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 87 s.

Cílem této práce je analýza dlouhodobého populačního vývoje města Jindřichův Hradec, přičemž specifický vývoj města a jeho aktuální stav, velikost a postavení v širším sídelním systému byl analyzován v kontextu regionu jižních Čech. Výzkum se soustředil především na statistické období 19. a 20. století, kdy zde docházelo vlivem industrializace k rychlému rozvoji osídlení.

V úvodní části práce jsou stanoveny pracovní hypotézy. Následně se dílo zabývá charakteristikami regionu a města Jindřichův Hradec, další část je věnována analýze a komparaci populačního vývoje města Jindřichův Hradec s ostatními vybranými městy. V závěru práce jsou shrnuty hlavní získané poznatky a ověřena relevance stanovených hypotéz. Nezbytnou součástí předkládané práce jsou také tabulkové, grafové a mapové výstupy.

Klíčová slova: populační vývoj, obyvatelstvo, Jindřichův Hradec, Jihočeský kraj, historickogeografické aspekty

Abstract

CHLAŇ, M. (2015): Historical and geographical aspects of population development in the town of Jindřichův Hradec. Bachelor thesis. University of South Bohemia in České Budejovice, Faculty of Education, Department of Geography, 87 p.

This bachelor thesis examines the long-term population development of the city of Jindřichův Hradec and its historical and geographical aspects. Specific development of the city and its current status is analyzed in the context of settlement in the region of South Bohemia. Research was focused primarily on the time frame between years 1869 and 2011 when industrialization brought about the rapid development of settlements in the region of South Bohemia.

In the first part of the bachelor thesis are sketched inaugural hypothesis for this work. Subsequently, the work deals with the characteristics of the region and the city of Jindřichův Hradec. Further parts of the bachelor thesis are devoted to the analysis and subsequent comparison of the population development of town of Jindřichův Hradec and other selected cities. The main findings of the research are synthesised in the synthesis part and there is also situated the prediction of the population development of the town of Jindřichův Hradec. In the conclusion are verified the hypotheses.

Keywords: population development, population, Jindřichův Hradec, South Bohemia, historical and geographical aspects

Obsah

1. ÚVOD	7
2. TEORETICKO-METODICKÁ VÝCHODISKA	9
2.1 Diskuse s literaturou	9
2.2 Metodika práce	11
3. VYBRANÉ CHARAKTERISTIKY SÍDLA A OBLASTI	17
3.1 Fyzicko-geografické podmínky	17
3.2 Sociálně-geografické charakteristiky.....	19
3.3 Historický vývoj jižních Čech	24
3.4 Historický vývoj Jindřichova Hradce	28
4. ANALÝZA POPULAČNÍHO VÝVOJE MĚSTA V KONTEXTU REGIONU	32
4.1 Populační vývoj jižních Čech	32
4.2 Populační vývoj Jindřichova Hradce	36
4.3 Populační vývoj vybraných měst.....	40
4.4 Srovnání populačního vývoje Jindřichova Hradce a vybraných měst.....	50
5. SYNTÉZA POZNATKŮ	59
5.1 Diferenciace populačního vývoje jižních Čech	60
5.2 Specifika populačního vývoje Jindřichova Hradce	63
5.3 Hlavní historicko-geografické aspekty vývoje Jindřichova Hradce a jeho regionu .	64
5.4 Predikce budoucího vývoje Jindřichova Hradce	66
6. ZÁVĚR	68
7. SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ	71
8. SEZNAM TABULEK	77
9. SEZNAM GRAFŮ	78
10. SEZNAM MAP.	79
11. PŘÍLOHY	80
11.1 Tabulkové přílohy.....	80
11.2 Mapové přílohy.....	83

1. ÚVOD

Kořeny hierarchizace současného sídelního systému spočívají zejména v industriálním období 19. a 20. století. Pro toto období se jeví populační velikost sídla jako nejvhodnější údaj pro zjišťování jeho komplexního vývoje, významu a postavení. Vývoj sídel v této době byl ovlivněn množstvím aspektů, ať již ekonomických a sociálních, tak politických, etnických a mnoha jiných, které měly zásadní vliv na utváření současné socioekonomické reality. Zjištěné informace nám poté mohou zčásti napomoci předpovědět další možné vývojové tendence. Nejvíce změn prodělal sídelní systém v průběhu průmyslové revoluce v 19. století a v době socialistické industrializace po 2. světové válce.

Důvodem pro výběr tohoto tématu byla snaha o poznání historického vývoje a příčin současné socioekonomické reality města Jindřichův Hradec, se kterým pojí autora rodinné vazby, ale také tendence využít odborných znalostí z oboru jeho studia při sestavování předkládaného díla.

Hlavním *cílem* této práce je objasnit současné postavení města Jindřichův Hradec, jeho význam, velikost a postavení v sídelním systému kraje a České republiky, a to na základě podrobného rozboru jeho dlouhodobého populačního vývoje. Na základě zjištěných poznatků bude nutné nalézt hlavní determinanty a příčiny vývoje města, porovnat je s vývojem okolních vybraných sídel v regionu a zasadit tak celou problematiku do širšího rámce. Ze získaných informací pak budou vygenerovány dlouhodobé vývojové tendence a případná specifika vývoje města Jindřichův Hradec. Dále se práce pokusí objasnit možné výkyvy v početním vývoji obyvatel města v průběhu novodobého přesného sčítání lidu.

V této práci budou ověřeny některé *hypotézy*, které jsou stanoveny následovně:

1. Vlivem výstavby železnice došlo během průmyslové revoluce v 19. století k posílení a růstu průmyslové výroby, a tím pádem i ke koncentraci a zvyšování počtu obyvatel ve městech s železničním spojením (Auerhan 1934).
2. V důsledku vysídlení Němců, obývajících sledované území, lze očekávat výrazný pokles počtu obyvatel ve všech zvolených městech v prvním poválečném sčítání obyvatelstva v roce 1950 (von Arburg 2007, 2010).
3. Vzhledem k poloze města na periférii kraje (hraniční poloha) stranou hlavních dopravních tepen a uzlů se dá očekávat menší populační a urbanistický růst než

v centrálních částech kraje a státu v období samostatného Československa (Kubeš, Kraft 2011, s. 806, 821).

4. Po roce 1989 dojde k poklesu obyvatelstva v důsledku transformace průmyslu, zejména úpadku textilního průmyslu a poklesu počtu pracovních míst, dále kvůli přirozenému úbytku obyvatelstva, který je patrný v celé republice.
5. Populační vývoj Jindřichova Hradce bude kopírovat populační trend, který se projevuje v jižních Čechách. Nárůst obyvatel do první světové války s následným úbytkem, který přinesla válka. Největší populační růst pak bude patrný v 70. a 80. letech, který v současnosti přechází do stagnace (Klučka 2014).

Stanoveným cílům odpovídá rovněž struktura předkládané práce. V úvodní kapitole jsou objasněny její cíle, stanoveny hypotézy, stručně nastíněna struktura díla a objasněno, v kterých kapitolách se realizují jeho jednotlivé cíle. Další část tvoří diskuse s literaturou, kde budou představeny jednotlivé zdroje dat nutných pro realizaci cílů práce. Následuje podkapitola metodika studie, ve které se autor věnuje metodám a postupům použitým v práci. Následující kapitola pojednává o vybraných geografických a historických charakteristikách města v kontextu celého kraje, jejichž charakteristika tvoří širší interpretační rámec vlastního výzkumu, neboť právě geograficko-historické podmínky mocně ovlivňovaly populační vývoj celé oblasti. Kapitola se skládá z několika dílčích složek, jakými jsou fyzicko-geografické a sociálně-geografické charakteristiky, dále pak historický vývoj kraje a historický a urbanistický vývoj sledovaného města.

Poté přichází na řadu samotné jádro práce, které sestává z analýzy populačního vývoje Jihočeského kraje v kontextu České republiky a populačního vývoje Jindřichova Hradce, a to v komparaci s ostatními vybranými městy regionu – zde bude analyticky realizován hlavní cíl práce. Poslední kapitola představuje syntetickou část práce, kde jsou shrnuty dílčí výsledky výzkumu a charakterizovány obecné trendy populačního vývoje Jihočeského kraje a okresu Jindřichův Hradec. Jsou zde objasněny některé odlišnosti a specifika oproti ostatním městům regionu a republiky. Důraz je v této části kladen na hlavní historickogeografické aspekty vývoje Jindřichova Hradce, které měly zásadní vliv na počet obyvatel města a regionu. Konec syntetické části je věnován prognóze možného vývoje města v budoucnosti.

V závěru práce dochází k reflexi výsledků prizmatem hypotéz. Nedílnou součástí předkládané práce je seznam zdrojů informací a různé mapové a grafické výstupy.

2. TEORETICKO-METODICKÁ VÝCHODISKA

V této kapitole zaměřené na objasnění teoreticko-metodických základů vlastního výzkumu je nutné se nejprve seznámit s literárními zdroji, o něž se výzkum opírá, přičemž v druhé podkapitole budou specifikovány vlastní postupy a zvolená metodika práce.

2.1 Diskuse s literaturou

Volbou tématu a stanovením cílů práce se ocitáme na širší platformě oboru sociální geografie, přičemž pro zdárnou realizaci vlastního výzkumu je nutno pracovat s literárními zdroji jejich specializovaných (sub)disciplín, a to zejména geografie obyvatelstva, historické geografie a geografie sídel. Pokud jde o vývoj populace měst, který nás nejvíce v této práci zajímá, lze tvrdit, že každé město má svoji individuální historii osídlení, tudíž bude nutné se opřít o literaturu objasňující populační vývoj vybraných měst v jižních Čechách. Nabízejí se zde však také otázky, jaké obecnější faktory osídlení ovlivňují.

Protože je práce primárně zaměřená na Jindřichův Hradec, jsou důležité pro souhrnné zjištění všech okolností, které ovlivňovaly jeho populační vývoj, informace z oblasti historické geografie, jež se vztahují k území jižních Čech. Další zdroje informací mimo sociální geografii pocházejí z oborů samotné historiografie a také demografie, která se sociální geografii úzce souvisí. Nejdůležitějším zdrojem pro tuto práci jsou údaje ze sčítání obyvatel. Je to jedno z nejdůležitějších statistických šetření, protože přináší zjištění o stavu obyvatelstva k určitému datu.

Koschin (2005) přibližuje obecně pojem demografie a pod pojmem *populace* vidí jednak obyvatelstvo nějakého území, avšak také skupinu osob, v jejímž rámci dochází k reprodukci. V jeho podání se lze seznámit s teoretickým přístupem ke studiu demografie a v omezené míře i s konkrétním populačním vývojem ČR. Pro samotnou demografii je určující přirozená výměna obyvatelstva, realizovaná narozeními, úmrtími a potraty. Ovšem pokud jde o studium populačního vývoje, je nutné počítat také s migracemi (Pavlík 2009). Demografické údaje o obyvatelstvu na našem území lze zjišťovat již od středověku, například prostřednictvím městských či berních knih, urbářů či záznamů pro církevní správu (Maur 1978). Sčítání obyvatel, které bylo prováděno, bylo určeno k vojenským a daňovým účelům. Prakticky první úplný soupis obyvatelstva dala provést císařovna Marie Terezie v zemích České koruny, v Horních a Dolních Rakousích, ve Štýrsku, Korutanech, Kraňsku a Tyrolích. Tento soupis proběhl roku 1754 a byl prvním v Evropě (Fialová 1996, s. 136).

V českých zemích se vývoji populace věnovalo více autorů, například Kárníková (1965) či Fialová (1996). Kučera (1994) se zaměřuje na období československé státnosti v letech 1918–1991. Největší část jeho výzkumů je ovšem věnována rozmezí mezi roky 1945 a 1990, a to především v důsledku zaměření jeho zájmu na události související s ukončením druhé světové války, během níž se zintenzivnil konflikt mezi českým a německým obyvatelstvem, který našel vyústění v poválečném odsunu (sudeto)německého obyvatelstva. „Populace Českých zemí po vzniku Československé republiky byla složena v podstatě ze dvou národnostních celků, Čechů a Němců, vzniklých prolínáním německého obyvatelstva přes hranice již od středověku i dlouhodobým společným životem v rámci rakouského mocnářství“ (Kučera 1994, s. 5).

Podle Hampla (1987, s. 45) lze „v podstatě (...) konstatovat, že vývoj územní koncentrace obyvatelstva je podmíněn komplexněji – výrazněji zahrnuje vlivy přírodních podmínek osídlování, významněji se zde uplatňuje územní diferenciaci přirozeného vývoje obyvatelstva apod. – avšak ve svém úzkém pojetí vyjadřuje především kvantitativní změny v prostorové organizaci společnosti“. To znamená, že vývoj obyvatelstva má těsnou souvislost s *vývojem sídel*. Prvopočátky osídlení až po strukturu dnešních sídelních jednotek se zabývá Semotanová (1998) a regionální analýze stavu a dynamiky vývoje sídel za posledních 150 let se věnuje také Nováček (2006). Soubor knih *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* (Kuča, 1996–2011) pak přináší přehled historického, urbánního a administrativního vývoje jednotlivých sídel.

Obecně je v tzv. *teorii vývojových stadií* sídelní systém ve svém historickém vývoji přehledně rozdělován na tři za sebou následující, avšak vzájemně kvalitativně odlišné etapy, a to preindustriální, industriální a postindustriální (Hampl 2005). *Preindustriální* fáze je jakožto statická fáze charakteristická svou malou velikostí sídel, nízkou mobilitou obyvatelstva a nepatrnou vzájemnou propojeností měst. Fáze *industriální* (či dynamická) se vyznačuje větší velikostní diferenciací sídel, přičemž v tomto stadiu dochází k intenzivnímu propojení sídel, k územní dělbě práce a také se začíná vytvářet vícestupňová hierarchie. Charakteristická je pro tuto fázi masivní urbanizace. Třetí etapou je fáze *organická*, jejíž hlavní charakteristikou je vysoká mobilita obyvatelstva. Fyzická vzdálenost ztrácí na své relevanci a dochází k dekoncentračním procesům (Toušek, Kunc, Vystoupil a kol. 2008, s. 105–106). Zároveň je nutné naznačené vývojové fáze vnímat na pozadí teorií o tzv. regionalizaci, kdy zejména od poloviny 19. století dochází k vytváření určitých navzájem propojených sítí sídel, a tím ke vzniku určitých regionů, které se svou

určitou vnitřní propojeností a homogenizací odlišují od regionů ostatních (Hampl a kol. 1987).

Počátek období, které je předmětem zkoumání, je charakteristický probíhající *průmyslovou revolucí*, s níž je spojená dynamická proměna všech oblastí lidského života v českých zemích. Dochází k intenzivnímu rozvoji sídel a nárůstu obyvatelstva, přičemž se oba tyto trendy vzájemně podmiňují. Jaroslav Purš (1960) sleduje průběh průmyslové revoluce od počátku 19. století, kdy dochází k jejímu pronikání zejména do textilní výroby a později také do ostatních průmyslových odvětví. Purš za jeden z jejích hlavních rysů považuje její nerovnoměrný vývoj jak mezi státy, tak i mezi kontinenty, přičemž specifika průmyslové revoluce v českých zemích oproti jiným evropským státním celkům charakterizoval Milan Myška (1996). Hlavačka (1990, s. 15) pak tvrdí, že v průmyslové revoluci šlo o „závažné změny se sociálními, politickými a ideologickými důsledky. Průmyslový převrat měnil celkový charakter společnosti a vzájemné vztahy společenských sil“.

Dílem, které je proto pro tuto práci nepostradatelné, je Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005 (2006), který zachycuje dlouhodobý vývoj osídlení na našem území. Informace o počtu obyvatel, které lze zjistit před rokem 1869, nelze považovat za statisticky spolehlivé. Udávají pouze přibližný stav tehdejší populace, jak vysvětluje Kárníková (1965, s. 293), která problematiku vývoje počtu obyvatel v předstatistickém období zkoumá. Teprve v roce 1869 začíná nové období populačních cenzů na našem území, neboť se uskutečnilo první moderní sčítání lidu.

Na závěr je nutno ještě zmínit práce o dějinách Jindřichova Hradce a jeho populačního vývoje, o které bylo možno se v předkládané práci opřít. Rozmachem textilního průmyslu ve městě a okolí, a to také s ohledem na jeho populační dopady, se zabývali Muk a Pokorný (1947). Pro předkládanou práci důležitým tématem odsunu Němců z Jindřichohradecka se poté zabýval David Kovařík (2005, 2010). Dosud nejucelenější náhled na historii města a také její populační aspekty lze nalézt v monografii Lud'ka Jiráka (2007).

2.2 Metodika práce

Předkládaná práce se zaměřuje především na město Jindřichův Hradec, a to v analytické a komparativní perspektivě s dalšími sídly. Cílem této podkapitoly je jednak objasnit výběr dalších sídel regionu, u nichž dojde ke srovnávání populačních změn a

jejich vývoje. Práce se opírá převážně o studium pramenů s jejich následnou interpretací a také o analýzu populačního vývoje vybraných měst v regionu.

Z relevantních důvodů, a to zejména pro docílení lepší přehlednosti a zároveň pro rozčlenění studovaného období na srovnatelně dlouhá období, která poté budou analyzována, je nutné rozdělit sledované statistické období let 1869–2011 do kratších intervalů a provést *periodizaci*. Jejimi obecnými kritérii a východisky, podle nichž budou jednotlivá periodizační období vymezena, jsou léta statistického sčítání obyvatelstva (1869, 1890, 1910, 1930, 1950, 1970, 1991 a 2011). Provedená periodizace poté zároveň celý časový úsek rozděluje na srovnatelné, zhruba dvacetileté etapy populačního vývoje, tj. přináší pro vlastní analýzu nezbytný jednotící rámeček. Konkrétně se jedná o následující období: 1869–1890, 1890–1910, 1910–1930, 1930–1950, 1950–1970, 1970–1991 a 1991–2011. Mezi zvolenými lety je analyzován vývoj města Jindřichův Hradec v komparaci s vývojem ostatních vybraných měst jihočeského regionu, a to na pozadí obecnějších charakteristik populačního vývoje v českých zemích v těchto časových intervalech. Lze předpokládat, že se tyto obecnější a širší trendy projeví také ve vývoji města Jindřichův Hradec i měst ostatních, s nimiž bude jeho populační vývoj komparován.

V první etapě, intervalu let 1869–1890, jde o klidné období, kdy české země byly součástí Rakousko-Uherské monarchie. V Česku dochází k postupné industrializaci zejména v severozápadních Čechách a na Ostravsku. Vznikají lokální železniční spojení a dochází k jejich integraci. Také druhá etapa, interval let 1890–1910, je podobná, neboť dochází k dokončování výstavby železniční sítě v Čechách a ve většině vybraných měst je možno očekávat nárůst počtu obyvatel. V této době jsou nejpříznivější podmínky pro rozvoj průmyslu a zakládání továren. Vzhledem k blížícímu se začátku 1. světové války je mezním datem rok 1910.

Další interval představují léta 1910–1930. Jedná se o období, kdy došlo k válečným ztrátám na životech a k snížení porodnosti vlivem válečného strádání. Ovšem s ukončením války lze předpokládat zvýšení porodnosti. Rok 1930 je pak rokem nastupující hospodářské krize. V období let 1930–1950 lze na populačním vývoji vybraných měst vysledovat důsledky druhé světové války, která se tak jako jinde dotkla sledovaného území nejenom válečnými ztrátami, ale také odsunem německého obyvatelstva z českého pohraničí.

Interval let 1950–1970 je ovlivňován socialistickým centrálním plánováním a také masivní industrializací. Také jako v případě první světové války je očekávána poválečná vlna zvýšené sňatečnosti a porodnosti. Ač zájmové území jižních Čech není příliš

industrializováno, přesto zde vznikají zejména textilní, potravinářské a v menší míře i strojírenské podniky. Dochází ke slučování obcí, ale také k jejich zániku zvláště v blízkosti západní hranice, přičemž v zemědělství probíhá kolektivizace. Rozmezí let 1970–1991 přináší krátkou, ale silnou populační vlnu („Husákovy děti“). Také v jihočeských městech v důsledku toho dochází k masivní urbanizaci a k výstavbě panelových sídlišť. Stále také mohutní strojírenský a textilní průmysl. Období končí prakticky v roce 1989 přechodem k systému tržního hospodářství, ač bylo v práci pracováno s výsledky sčítání z roku 1991.

Poslední sledované období zachycuje vývoj v letech 1991–2011, během něhož dochází k prudkým společenským změnám, mění se sídelní systém a ve větších městech se projevuje tzv. suburbanizace. Z demografického hlediska dochází k poklesu sňatečnosti, zvyšuje se rozvodovost, snižuje se porodnost. Narůstá také mezinárodní migrace. Ze socioekonomického hlediska probíhá zásadní restrukturalizace průmyslu, přičemž také roste nezaměstnanost.

Pro analýzu a komparaci populačního vývoje s městem Jindřichův Hradec bylo vybráno *dalších 11 měst*, kterými jsou České Budějovice, Dačice, Humpolec, Pelhřimov, Pacov, Soběslav, Tábor, Třeboň, Týn nad Vltavou, Veselí nad Lužnicí a Vodňany. Z geografického hlediska byla vybrána města zejména z *oblasti jihovýchodních Čech*, přičemž při jejich výběru bylo potřeba vycházet z několika dalších logických kritérií, která je rozdělila do několika skupin. Pro města České Budějovice, Jindřichův Hradec, Tábor a Pelhřimov se stala společným kritériem jejich *administrativní funkce*, protože všechna měla v minulosti status okresních měst a tvořila spádová centra přilehlých regionů. České Budějovice jsou navíc ještě městem krajským.

Do druhé skupiny měst lze zařadit Dačice, Humpolec, Pacov, Třeboň, Veselí nad Lužnicí a Vodňany, neboť v jejich případě jde o *sídla mikroregionů*. Kritériem byla také vzájemná blízkost těchto spádových center mikroregionů k centru, na který se výzkum zaměřuje, tj. k Jindřichovu Hradci. Ve třetí skupině měst se nacházejí města Soběslav a Týn nad Vltavou, která byla podobně vybrána pro svou *blízkou polohu* k Jindřichovu Hradci. Samozřejmě byla v tomto výběru některá města pominuta, i když by se nabízela volba např. Strakonice – zde je však nutno počítat i se stavem soudobého výzkumu, neboť právě historicko-geografickým aspektům populačního vývoje Strakonice věnoval svou bakalářskou práci Štěpán Klučka (2013). Bylo by tudíž náročné přinášet právě k tomuto městu ve výzkumu něco nového.

V rámci analýzy a komparace populačního vývoje ve výše zmíněných časových intervalech bylo zapotřebí pracovat nejen s absolutními hodnotami, resp. s procentuálními přírůstky a úbytky, ale také s ukazateli dynamiky vývoje. V tomto případě se jako vhodný metodický nástroj ukázal tzv. relativní index změny (RIZ) a dále index změny (IZ) pro vybrané obce. Oba indexy byly vypočítány za jednotlivá období pro každou obec zvlášť.

Relativní index změny vyjadřuje měnící se dynamiku růstu počtu obyvatel ve vztahu k vyššímu územnímu celku. Počítá se za určitá zvolená období a ukazuje, jak dynamicky roste či klesá populace měst vzhledem k těmto vyšším územním celkům (např. kraji či celé republice). V tomto případě umožňuje porovnávat jednotlivá města mezi sebou a také zachycuje trendy vývoje jak v rámci Jihočeského kraje, tak i celého Česka.

Výpočet relativního indexu změny počtu obyvatel města vztažené k průměrné dynamice České republiky:

$$\text{RIZ} = \frac{\mathbf{K_m/P_m}}{\mathbf{K_r/P_r}}$$

Je nutné vysvětlit jednotlivé zkratky: K_m značí údaj o počtu obyvatel za vybrané město v konečném roce intervalového období, P_m je údaj o počtu obyvatel za vybrané město v počátečním roce intervalového období, K_r je údaj o počtu obyvatel za ČR v konečném roce intervalového období a P_r je údaj o počtu obyvatel za ČR v počátečním roce intervalového období.

Výpočet relativního indexu změny počtu obyvatel města vztažené k průměrné dynamice Jihočeského kraje:

$$\text{RIZ} = \frac{\mathbf{K_m/P_m}}{\mathbf{K_k/P_k}}$$

Co se vysvětlení týče, platí v čitateli stejná dosazení jako v předchozím vzorci, přičemž ve jmenovateli pak dosadíme za K_k údaj o počtu obyvatel za kraj v konečném roce intervalového období a za P_k dosadíme údaj o počtu obyvatel za kraj v počátečním roce intervalového období.

Jednotlivé výsledky RIZ jsou spočítány a na základě těchto výpočtů poté došlo k vytvoření tabulek, které obsahují výpočty pro jednotlivé časové intervaly za každé sídlo. Data jsou pak využita v analytické části práce při komentování rozdílného vývoje sídel.

Index změny není vztažen k žádnému průměru, nýbrž je vztažen k počtu obyvatel v konkrétním městě, přičemž konečný výpočet slouží k posouzení, zda vybrané město v daném období let populačně rostlo, stagnovalo či klesalo, a to v rámci stanovení pěti intervalů, jejichž vytvoření je objasněno na konci této podkapitoly.

Index změny počtu obyvatel u vybraných měst:

$$IZ = \frac{K_m * 100}{P_m}$$

Co se vysvětlení týče, znamená K_m údaj o počtu obyvatel za vybrané město v konečném roce intervalového období a P_m znamená údaj o počtu obyvatel za vybrané město v počátečním roce intervalového období.

Analytická část práce je zaměřena na interpretaci změn jak v populačním vývoji Jihočeského kraje v rámci České republiky, tak rovněž ve vývoji počtu obyvatel v Jindřichově Hradci a dalších vybraných městech pomocí výše zmiňovaného RIZu. Hlavním východiskem bude tabulka s údaji o počtu obyvatel ve vybraných městech v jednotlivých obdobích a doprovodné grafy a mapy.

Následující syntéza se bude věnovat kategorizaci předchozího analytického rozboru. Sledovaná města budou rozdělena do kategorií podle indexu změny na klesající, stagnující, mírně rostoucí a silně rostoucí. Na základě získaných poznatků z analytické části dojde k pokusu predikovat následný populační vývoj sledovaných měst s přihlédnutím k plánům budoucího rozvoje.

3. VYBRANÉ CHARAKTERISTIKY SÍDLA A OBLASTI

Na populační vývoj každého regionu a v něm se nacházejících měst vždy působí mnoho činitelů. Na té nejzákladnější úrovni se nepochybně jedná o obecnější fyzicko-geografické podmínky takového regionu, které přinejmenším od dob raného středověku mocně působily na osídlení, ať už ve smyslu negativním (např. neúrodná půda v horských oblastech neumožňující dostatečnou obživu, a tím i případný vznik zemědělských osad), či naopak pozitivním (např. přítomnost určitých surovinových zdrojů, která vedla ke vzniku osad okolo těchto zdrojů apod.). Další okruh činitelů lze zařadit pod širší kategorii tzv. sociálně-geografických podmínek, které souvisejí s lidskou aktivitou v určité oblasti, ať už ve smyslu zemědělské kultivace a využívání půdy, budování infrastruktury (průmyslu, dopravních tepen apod.) či rozvojem školství. Na vývoj osídlení poté působí i zvláštní historický vývoj určité oblasti, během něhož dochází ke vzniku určitých historicky podmíněných specifik (např. po desetiletí trvajících etnických konfliktů v oblasti), jež v dalších epochách nacházejí svá konkrétní vyústění, která mají dopady právě na populační vývoj.

Z těchto obecnějších důvodů bude v této kapitole nejprve věnována pozornost charakteristice fyzicko-geografických podmínek města Jindřichův Hradec i širšího regionu, poté jejich sociálně-geografickým podmínkám, přičemž poslední dvě podkapitoly budou zaměřeny na osvětlení základních linií historického vývoje jižních Čech a úže města Jindřichův Hradec.

Na úvod je nutno ještě zmínit základní charakteristiku města – město Jindřichův Hradec (německy Neuhaus, latinsky Nova Domus) je město s velmi bohatou historií, které leží na východě Jihočeského kraje, na pomezí Čech a Moravy, 43 kilometrů severovýchodně od Českých Budějovic, nedaleko hranic Česka s Rakouskem. Rozkládá se zhruba na 49° severní šířky a na 15° východní délky (centrem prochází patnáctý poledník), v nadmořské výšce 478 m nad mořem a jeho katastrální výměra činí 74,27 km². Jedná se o sídelní město stejnojmenného okresu – největšího v České republice, jehož rozloha je 1944 km² (MÚ Jindřichův Hradec 2014).

3.1 Fyzicko-geografické podmínky

Město Jindřichův Hradec a s jeho populačním vývojem komparovaná města se nacházejí v širším regionu Jihočeského kraje, jehož obecnější fyzicko-geografické

podmínky s ním sdílejí. Jihočeský kraj je charakteristický tím, že v současné době více než třetinu jeho území zabírají lesnaté plochy, zatímco 4 % pokrývají vodní plochy, tj. jedna ze specialit kraje, která ho odlišuje od ostatních krajů v České republice. Krajské území spadá do povodí řeky Vltavy, jejími největšími řekami jsou Malše, Lužnice a Otava. Většina území kraje se nachází v nadmořské výšce 400–600 m n. m., přičemž nejvyšším vrcholem je Plechý na Šumavě (1378 m n. m.) a nejnižším místem hladina Orlické přehrady ve výšce cca 330 m n. m. (ČSÚ 2015). Kraj je poté překryt tzv. geomorfologickými oblastmi Šumavské hornatiny, Středočeské pahorkatiny, jihočeské pánve a také Českomoravské vrchoviny, přičemž co se týče výskytu přírodních surovin, je na ně kraj spíše chudý (zejména co se týče nerostných surovin, s výjimkou písků, štěrkopísků a cihlářské hlíny) – v minulosti byly ovšem hojně využívány alespoň zásoby dřeva na okrajových hřebenech hor. V zemědělství lze poté krajskou oblast charakterizovat výskytem tzv. pícninářské, bramborářské a obilnářské výrobní oblasti (Klučka 2014, s. 23–24).

Co se užšího zkoumaného regionu města Jindřichův Hradec týče, lze začít charakteristikou jeho *reliéfu*, který je nepochybně jednou z nejvýznamnějších přírodních podmínek, které ovlivňují rozmístění obyvatelstva a intenzitu osídlování. Jindřichův Hradec je spíše menším městem, situovaným na jihozápadním okraji Českomoravské vrchoviny. Leží v krajině, která postupně přechází od rybníků v Třeboňské pánvi ve zvlněné horizonty Jindřichohradecké pahorkatiny (jež je součástí Křemešnické vrchoviny) a České Kanady. Větší část oblasti však pokrývá kopcovitá a silně zalesněná žulová Novobystřická vrchovina, která je podcelkem Javořické vrchoviny. Nejvyšším vrcholem v České Kanadě je Vysoký kámen (738 m n. m.) u Kunžaku. K dalším významným krajinným dominantám v okolí patří Homolka (607 m n. m.) u Lásenice a Najdecké Čihadlo (692 m n. m.) a Čertův kámen (659 m n. m.) u Lodhérova. Z těchto vrcholů snad v dávných dobách dáváno okolnímu obyvatelstvu v oblasti ohňové znamení o blížícím se nebezpečí a pohybu nepřítele (Obec Lodhěrov 2008). Kopce jsou většinou ploché, s balvany a kamennými moři ve vrcholových partiích. Často se v balvanech objevují skalní mísy, například v okolí zříceniny hradu Landštejn. Nechybí zde ani viklany; nejznámější je bývalý viklan Trkal u Suchdola. Nejvýchodnější část území tvoří Dačická pahorkatina, která má ráz protáhlé sníženiny (Soukup 1995, s. 8).

Tyto reliéfní podmínky v minulosti také mocně ovlivňovaly vývoj osídlení, i když lze tvrdit, že celá oblast byla vzhledem ke své poměrně vysoké nadmořské výšce oproti centrálním oblastem Čech hustěji osídlena a kultivována poměrně pozdě, a to až ve 13. století (Charvátová 1974, s. 8). Zároveň nadmořská výška regionu významným

způsobem ovlivňovala charakter zdejšího zemědělství a na ni napojené průmyslové výroby, neboť výše položené pastviny byly vhodné pro chov ovcí a pěstování lnu, přičemž ovčí vlna a len byly zpracovávány již ve středověku soukeníky a tkalci. Již v této době zde byla založena tradice textilní výroby, soustavněji organizovaná skrze zřizování cechů v raném novověku a intenzifikovaná průmyslovou revolucí v 19. století (Muk, Pokorný 1947).

Dalším faktorem, který umožňoval budování sídel a rozvoj řemesel, a to zejména právě soukenictví a také koželužství, je *říční síť*. Nejvýznamnější řekou protékající městem a zdejším krajem je Nežárka, která vzniká soutokem říček Kamenice a Žirovnice u Jarošova nad Nežárkou. Jejím největším přítokem ve městě je Hamerský potok, který napájí rybníky Malý a Velký Vajgar. Na Velkém Vajgaru (49 ha) je i koupaliště a půjčovna loděk. K ostatním potokům ústícím do Nežárky patří Řečice, Radouňský, Ratmírovský a Otínský (Řečička). Potoky napojují zdejší četné rybníky, mezi které se řadí: Velká Holná, Kačležský, Krvavý, Velký Řečický, Ratmírovský, Mutina, Hejtman u Strmilova, Pěněnský neboli Dřevo, Kardaš, Komorník, Velká Lásenice a Velký Hroch. Přimo na území města se pak nacházejí tyto rybníky: Krylovec, Fical, Houskovec, Mníšek, Samotníček, Voberský a Kunifer (Jindřichův Hradec – plán města, 1999). „Rybníky slouží primárně k chovu ryb, často i k závlahám, mnohé mají význam jako hnízdiště a shromaždiště vodního ptactva. V létě se některé z nich mění v oblíbená koupaliště: Komorník, Ratmírovský, Pěněnský, Velká Holná, Osika“ (Soukup 1995, s. 8).

Výskyt poměrně husté říční sítě, která umožnila vybudovat neméně hustou síť rybníční, je možné považovat za další významný faktor, ovlivňující socioekonomický charakter zkoumaného regionu. Vodní síla řek byla přinejmenším od raného novověku využívána v textilní výrobě, čímž napomáhala její intenzifikaci. Zároveň byly v místních rybnících chovány ryby, přičemž tento chov je již od dob pozdního středověku možno považovat za nikoli nevýznamnou součást místní živočišné výroby. Vodní plochy také zároveň slouží zhruba od druhé poloviny dvacátého století k rekreaci, přičemž na tyto rekreační aktivity napojený terciární sektor přispívá významně k ekonomickým aktivitám oblasti.

Podnebí je zejména v blízké oblasti České Kanady relativně drsné, s nižšími průměrnými teplotami a vydatnými srážkami. Zdejší krajina proto byla vlivem náročných životních podmínek – jak již bylo výše naznačeno – poměrně pozdě osídlena. Pravěcí lidé tu zanechali pouze minimální stopy (Stráž nad Nežárkou, Slavonice).

Na většině území Jindřichohradecka se vyskytují *půdy* lehké, písčitohlinité, na Třeboňsku jsou půdy jílovité a ve vlhkých oblastech půdy rašelinové. Nejrozšířenějším půdotvorným substrátem jsou horniny krystalinika, především žuly, ruly a svory. Zvětralinou lehkého až středně těžkého zrnitostního složení, dobře propustné pro vodu jsou základem místních půd. Na příkřejších svazích kvůli těmto vlastnostem dochází k rychlému povrchovému odtoku vody, což má za následek erozi půdy a její splavení do údolí. Také se na tomto území vyskytují ve velké míře oglejené půdy. Půdy jsou většinou využívány k zemědělským účelům (Kozák 2009), a to v závislosti právě na půdních kvalitách. Tato přírodní podmínka poté (vedle nadmořské výšky) opět mocně ovlivňuje ráz zdejší zemědělské výroby, kterou lze obecně charakterizovat jako spadající do bramborářské výrobní oblasti (Klučka 2014, s. 24).

3.2 Sociálně-geografické charakteristiky

Sociálně-geografické podmínky jsou nepochybně dalším z činitelů, které významnou měrou ovlivňují populační vývoj určitého regionu a v něm se nacházejících měst, přičemž zároveň z druhé strany tento vývoj do určité míry spoluovlivňuje právě tyto samotné podmínky a jejich případné proměny. Stejně jako v předcházející podkapitole bude nejprve nutno načrtnout základní sociálně-geografickou charakteristiku dnešního Jihočeského kraje, jehož součástí jsou námi zkoumaná oblast a města.

Jihočeský kraj se svou rozlohou 10 057 km² a počtem 636,4 tis. obyvatel vykazuje nejmenší hustotu zalidnění ze všech krajů v České republice, a to 63 obyvatel na 1 km², přičemž 30 % obyvatel kraje žije v krajském městě České Budějovice. Jindřichův Hradec s počtem 21,7 tis. obyvatel zaujímá v rámci kraje 5. místo mezi početně největšími městy. Průměrný věk obyvatele kraje je poté 41,6 roku. Co se zemědělství týče, vyrábí Jihočeský kraj 10–11 % celkové zemědělské produkce České republiky, ovšem v oblasti produkce ryb přispívá plnou polovinou, k čemuž přispívá i velká vodní plocha (25 tis. ha), v níž jsou ryby chovány. V rostlinné výrobě převažuje produkce obilovin, olejnin, pícnin a brambor, v živočišné výrobě chov skotu a prasat. Poněkud pasivnější bilanci zaujímá kraj v celkové republikové statistice průmyslové výroby, do níž přispívá objemem 4 %, a to zejména v odvětví zpracovatelského (zejména motorových vozidel a přívěsných zařízení) a potravinářského průmyslu. V kraji se zároveň stále zvyšuje intenzita dopravy a výstavby komunikací. Zatím přes území kraje nevede žádný hlavní železniční koridor a zároveň není kraj dostatečně napojen na republikovou dálniční síť. Jihočeský kraj má spíše charakter rekreační než průmyslové oblasti, když se v něm nachází Národní park Šumava, několik

chráněných krajinných oblastí apod., přičemž je celkově chráněno 20 % území kraje. Ten také disponuje několika městskými památkovými rezervacemi (např. Český Krumlov je dokonce řazen mezi památky UNESCO). K rozvoji turistického ruchu a jeho udržování napomáhá i existence několika velkých vodních ploch (např. orlické údolní nádrže). Co se školství týče, lze v kraji nalézt více než tři stovky mateřských škol, 256 základních a 89 středních škol, zatímco vysokoškolské vzdělání je možné získat na českobudějovické Jihočeské univerzitě a dalších dvou státních a dvou soukromých vysokých školách. Zdravotní péči zabezpečuje 9 nemocnic s více než 3 tis. lůžky a také téměř 400 ordinací praktického lékaře pro dospělé, zařízení sociální péče mají kapacitu více než 5 tis. míst (ČSÚ 2015).

Pro úplnější sociálně-geografickou charakteristiku Jihočeského kraje je zároveň důležité nastínit jeho postavení v systému „jádra – periferie“. Jak již bylo výše naznačeno, určitá dopravní odlehlost kraje od hlavních tranzitních tepen v České republice vede k tomu, že kraj má určitý periferní charakter, přičemž zároveň podle Hampla (2005) mnohé dílčí krajské regiony (vč. Jindřichohradecka) patří do pražského obslužného regionu, resp. do oblasti spádovosti Prahy. Hampl (2005, s. 81, 140) poté řadí vlastní Jindřichův Hradec mezi tzv. mikroregiony 1. stupně, a to s výraznou exponovaností vůči Praze. To se konec konců zrcadlí i v Programu rozvoje Mikroregionu Jindřichohradecko na období let 2011–2016 (MÚ Jindřichův Hradec 2010), kde je právě skvělá dopravní dostupnost města vyjmenována jako nejsilnější stránka a podmínka budoucího rozvoje regionu. Vysoká míra dopravní obslužnosti, a to také směrem na Rakousko, je poté nepochybně jednou z podmínek, jak realizovat např. vybudování nové průmyslové zóny na komerčních pozemcích u Jindřichova Hradce jakožto jednoho z cílů strategického programu.

Po nastínění sociálně-geografických podmínek celého Jihočeského kraje a po vytčení jeho postavení v systému „jádra – periferie“ vč. vytčení místa Jindřichova Hradce a příležitostí, které mu poskytuje, je nutno nyní objasnit základní sociálně-geografické charakteristiky vlastního města a jeho regionu.

Struktura *obyvatelstva* je podle posledního sčítání lidu v roce 2011 na Jindřichohradecku podobná jako v celé České republice. Ve věkové skupině do 14 let je v České republice 14,3 % obyvatelstva, což koresponduje s 14,8 % obyvatelstva zájmového území. Ve věkové kategorii 15 – 65 let je v rámci ČR 69,6 % obyvatel, což je podobné 69,8 % obyvatel Jindřichohradecka. V kategorii 65 a více let je v České republice 15,8 % obyvatel a stejně tak i 15,3 % v zájmové oblasti (ČSÚ 2015). Zajímavé jsou

i politické aspekty regionu, když v posledních volbách do obecních zastupitelstev okresu Jindřichův Hradec v roce 2014 získalo 609 mandátů Sdružení nezávislých kandidátů – místní sdružení, 105 mandátů ČSSD a 66 mandátů Nezávislí kandidáti (ČSÚ 2014a), když se ovšem zdá, že voličstvo ve vlastním městě Jindřichův Hradec je oproti regionálnímu průměru dosti levicovější, neboť volby zde vyhrála ČSSD se 13 mandáty, přičemž na druhém místě se společně umístila KSČM a SNK Evropští demokraté, a to ziskem 3 mandátů (ČSÚ 2014b).

Co se občanské vybavenosti regionu týče, nacházejí se v něm všechny potřebné *služby* pro obyvatelstvo. Jedná se například o objekty sportovního zázemí: letiště, zimní stadion, Tyršův stadion, fotbalové, tenisové a volejbalové kurty, krytý plavecký bazén, plovárna. Také zdravotní péče je zajištěna velmi solidně, v regionu nalezneme nemocnici polikliniku a obvodní zdravotní středisko. Na podobně vysoké úrovni je také školství. Jindřichův Hradec patřil už v posledních desetiletích 19. a v první třetině 20. století v rámci regionu k hlavním střediskům vzdělávání. Na vysokou úroveň *školství*, dobře zavedeného působením jezuitského gymnázia, navázalo roku 1807 obnovené státní gymnázium. Po polovině 19. století dochází také k rozvoji odborného školství, roku 1864 je založena dvouletá průmyslová škola, přičemž zemědělské obory se vyučují od roku 1888 na dvouleté Hospodářské škole. Jako první na jihu Čech je zde roku 1885 zřízena gremiální nedělní obchodní škola, která se v letech 1937–1938 rozšířila na čtyřletou obchodní akademii (Jirásko 2007, s. 18). Ta ve městě funguje i v současné době, stejně jako střední zemědělská škola, Gymnázium Vítězslava Nováka a střední zdravotnická škola. Od roku 1994 je Jindřichův Hradec také univerzitním městem – sídlí zde Fakulta managementu Vysoké školy ekonomické v Praze. Tato občanská vybavenost, mající již poměrně dlouhé historické kořeny, které pozitivně ovlivňovaly také populační vývoj regionu a zejména města Jindřichův Hradec, vede k tomu, že městem nabízené možnosti k uspokojování občanských potřeb jsou na velmi vysoké úrovni, což přispívá ke spokojenosti obyvatel. O tom svědčí i skutečnost, že ve studii projektu MasterCard – česká centra rozvoje z roku 2011, v níž byla analyzována a srovnávána sociální situace (podle hodnotících ukazatelů trhu práce, ceny bydlení, kvality sociální a zdravotní péče, kriminality a příjmů obyvatel) v 63 největších městech České republiky, se na 1. místě umístil právě Jindřichův Hradec s hodnocením „město s nejlepší sociální situací“ (MasterCard, VŠE 2011).

Co se *zemědělství* v regionu týče, rozvíjelo se intenzivněji od 16. století hospodářským podnikáním šlechty (zakládání rybníků, chov domácích zvířat), a to

v mezích fyzicko-geografických podmínek, které byly charakterizovány v předchozí kapitole. Na Nežárckém předměstí se mezi jednotlivými dvory rozkládaly pole, louky, zahrady, a dokonce i chmelnice (Jirásko 2007, s. 52), přičemž region měl spíše zemědělský charakter, a ani po vzniku Československa se nedočkal výraznějšího průmyslového rozmachu. Podle údajů ČSÚ má bývalý okres celkovou plochu 1 944 km², což ho řadí na první místo v republice. Z této výměry je 47,35 % zemědělských pozemků, které z 68,99 % tvoří orná půda (32,67 % rozlohy okresu), 52,65 % ostatní pozemky, z toho 73,11 % lesy, což činí 38,49 % rozlohy okresu (Wikipedia 2015). Současné zemědělské družstvo Jindřichův Hradec sídlí v Lišném dvoře na jihu města.

Populační vývoj regionu byl již od středověku silně ovlivňován přírodními podmínkami vhodnými pro textilní výrobu – za jednu z konstant sociálně-geografických podmínek regionu lze proto považovat existenci právě této *textilní výroby*. Její intenzita však kolísala, když po předchozí stagnaci dochází od 50. let dvacátého století v Jindřichově Hradci k jejímu opětovnému rozvoji. V roce 1950 vzniká závod Jiholen, který zpracovával len, přičemž byl podnik později transformován do n. p. Jitka, kde se zpracovávala převážně bavlna a tkaly látky na pracovní oděvy a lůžkoviny. Závod vyvážel své výrobky nejen do celé republiky, nýbrž i do zahraničí. V roce 2005 byl však podnik vlivem nekonkurenceschopnosti (dovoz levného textilu z asijských zemí) zrušen. Také *strojírenství* má ve městě velkou tradici (od 19. století), na kterou navázal národní podnik Lada. Ten se zabýval výrobou oblíbených šicích strojů a později, pod názvem Elitex, produkcí součástek do pletacích strojů. V současnosti již tento strojírenský podnik neexistuje, ale menší soukromé strojírenské firmy jsou i dnes ve městě zastoupeny. Velmi významným odvětvím je i *dřevozpracující průmysl* zastoupený Kasalovou pilou. Hlavní úlohu ve městě i v celém regionu však hraje *potravinářský průmysl*. Již od roku 1898 v Jindřichově Hradci sídlí rodinná firma založená Moritzem Schulzem, která se zabývala výrobou ovocných a dezertních vín. Komunisté po roce 1948 podnik znárodnili a v rukách státu zůstal až do roku 1993. Nyní je zpět v rukách původních majitelů pod názvem Fruko-Schulz. Dalšími potravinářskými podniky jsou poté mlékárna Madeta, drůbežárna Bohemia Vitae, pekárna DK Open a likérka Hill's Liquere.

V popředí rozvoje Jindřichova Hradce však stojí především *cestovní ruch*, neboť historické jádro města je již od roku 1961 městskou památkovou rezervací. Zahrnuje unikátně dochovaný komplex hradu a zámku a na něj navazující bývalé poddanské město. Právě příležitosti v terciárním sektoru napojené na tento turistický ruch umožňují do určité míry vyrovnávat ztrátu pracovních míst, způsobenou výše naznačeným uzavíráním mnoha

tradičních podniků po r. 1989, aby lidé nemuseli odcházet z města do jiných míst v České republice.

Jindřichův Hradec neleží na žádné opravdu významné *dopravní tepně*, protože se stavba železniční tratě Praha – Veselí nad Lužnicí – Vídeň v roce 1871 městu vyhnula. V roce 1887 byla otevřena železnice z Veselí nad Lužnicí do Jihlavy vedoucí přes Jindřichův Hradec. Ta však pro rozvoj regionu neměla větší význam. Zato unikátní historická úzkokolejka (o rozchodu kolejí 760 mm) je turisticky velmi navštěvovaným objektem. Trasu vedoucí z Jindřichova Hradce do Nové Bystřice, nebo na sever do Obrataně lze absolvovat vlakem s parní lokomotivou. Mezi nejvýznamnější komunikace patří také silniční spojení přes Tábor a Benešov do Prahy, nebo přes Českou Kanadu do Slavonic. Celkově však je, jak již bylo naznačeno, dopravní propojení Jindřichohradecka s ostatními místy v republice velmi dobré.

Na závěr je nutno ještě nastínit určité *plány* a *projekty*, které mají potenciál sociálně-geografické podmínky jindřichohradeckého regionu do budoucna stimulovat a proměňovat, přičemž se opřeme o již zmíněný Program rozvoje Mikroregionu Jindřichohradecko na období let 2011–2016 (MÚ Jindřichův Hradec 2010). Nastínění programu nám také pomůže na konci syntetické části této práce vytvořit prognózu možného vývoje města Jindřichův Hradec v budoucnosti. Lze shrnout, že program vidí současné příležitosti pro další rozvoj regionu v následujících prioritních oblastech: 1. v rozvoji infrastruktury (zejména v rekonstrukci místních komunikací, zlepšení zásobování pitnou vodou a čištění odpadních vod, v rozvoji informačních technologií), aby byl zajištěn rozvoj menších obcí, neboť zřetelně narůstá rozdíl v občanské obslužnosti mezi nimi a Jindřichovým Hradcem, a v ochraně životního prostředí (lepší nakládání s odpady, zajištění ochrany proti povodním atd.); 2. v podpoře podnikání (zejména malého a středního) a cestovního ruchu (zlepšování infrastruktury pro návštěvníky regionu); 3. v podpoře zemědělství (zejména jejich „alternativních“ forem, které lákají tzv. „agroturisty“), lesnictví, rybářství a v podpoře rozvoje venkova (zejména v obnově a údržbě venkovského charakteru krajiny); 4. ve zlepšování kvality života (zejména zlepšování podmínek pro bydlení na venkově, ale také podpora kulturních a sportovních aktivit; podpora rozvoje školství, zdravotnictví a sociálních služeb atd.). Lze tvrdit, že program se do značné míry snaží v rámci regionu vyrovnat určitou disproporci v kvalitě života mezi Jindřichovým Hradcem a okolními obcemi, a to zejména v podpoře právě venkova.

3.3 Historický vývoj jižních Čech

Vedle fyzicko-geografických a sociálně-geografických podmínek je historický proces dalším z činitelů, které ovlivňují populační vývoj v určité lokalitě, přičemž je v úzké provázanosti a vzájemném ovlivnění s těmito oběma vytčenými druhy podmínek. V této podkapitole budou proto nastíněny základní linie historického vývoje jižních Čech, v jejichž širším rámci se nachází zkoumané město Jindřichův Hradec i další města, s nimiž bude v analytické části populační vývoj Jindřichova Hradce konfrontován.

K prvnímu osidlování současného Jihočeského kraje docházelo již v pravěku. Doklady o tom jsou však velmi skromné, neboť krajina s hustými lesy nebyla člověkem příliš vyhledávána. Nejstarší doložené materiály o přítomnosti člověka na tomto území pochází z doby 250 tis. let před naším letopočtem. Nejprve byla oblast jižních Čech osídlena Kelty, poté Germány a teprve v 6. století našeho letopočtu přišli Slované, kteří se zde usídlili natrvalo. Kraj byl však vždy spíše řídce osídlen z důvodu horších přírodních podmínek a izolovanosti (Nováček 2012).

Odedávna byly jižní Čechy celkem pevně vymezeny na jihu pásmem Šumavy a Novohradských hor. Tato pohoří tvoří přirozený předěl a vodopisné rozmezí mezi dunajským a vltavským povodím. Husté lesy byly prořaty sítí zemských stezek, které měly v hospodářském i kulturním rozvoji regionu obrovský význam (Kuthan 1982, s. 7), neboť se po nich ze severu na jih vozilo různé zboží. Mezi nejznámější patří Zlatá stezka, která vedla z bavorského Pasova.

Slovanští osídlenci v době prvních Přemyslovců zakládali zemanské dvory jako zárodky příštích vesnic a z centrálních Čech ve svém postupu jižním směrem kolonizovali další území. Ve 12. století zasáhl velmi významně do dění na jihu Čech rod Vítkovců, který se stal soupeřem přemyslovských panovníků. Ti v jižních Čechách cílevědomě upevňují svou královskou moc, což se projevilo založením řady jihočeských měst, když královská města Písek a České Budějovice měla být pevnou oporou panovníkovy moci. Ani Vítkovci nezůstali pozadu a v rychlém sledu tak vzniká síť měst, vesnic i hradů. Z velké části se tak „zformovala osnova sídelní struktury českého jihu“ (Kuthan 1982, s. 13).

Ve 14. století se jižní Čechy dostávají pod vliv mocných panských rodů, zejména Rožmberků, jejichž rodové državy se nacházely téměř ve všech částech jižních Čech. Přelom 14. a 15. století znamenal prohlubující se krizi feudální společnosti. Tato doba vešla do dějin státu jako doba husitská a nasmazatelně poznamenala i historii českého jihu.

Pocházeli odsud Jan Hus a Jan Žižka z Trocnova, nejvýznamnější osobnosti husitského hnutí, město Tábor se v tomto období stalo nejpevnější záštitou husitů. Zmíněné období se vyznačovalo také mohutnou migrací obyvatelstva, když z husitského jihu odcházeli katolíci do držav katolických, avšak tyto ztráty byly vyrovnávány příchodem husitských přívrženců.

V 16. století přechází šlechta k pronikavým změnám ve způsobu hospodaření, přičemž se z válečníků stávají „podnikatelé“. Na jihu Čech páni z Hradce a Rožmberkové zřizují nové panské dvory, zakládají pivovary a rybníky – významným budovatelem rybníkářské soustavy byl Štěpánek Netolický, v jehož díle na konci století pokračoval Jakub Krčín z Jelčan. V této době byly de facto položeny základy do dnešních dnů trvající rybníkářské tradice v oblasti, která poskytuje mnoha lidem obživu a pozitivně tak ovlivňuje populační růst celých jižních Čech.

Vyměření Rožmberků i pánů z Hradce předznamenalo období bělohorské a pobělohorské, kdy byl kraj několikrát vyplundrován procházejícími vojsky. V celých českých zemích poklesl počet obyvatel zhruba o třetinu a také jižní Čechy se dlouho vzpamatovávaly z válečných útrap. V této době je kraj spjat s činností katolických rodů Buquoyů, Eggenberků a Schwarzenberků. Chyběla pracovní síla, a proto byli povoláni noví osadníci z ciziny, přesto však byla hospodářská situace pocíťována jako neutěšená (Děták 1977, s. 135).

V jiných částech českých zemí se od konce 18. století začíná rozvíjet průmyslová výroba, ale jih zůstává poněkud stranou dění. Začíná se zvětšovat přirozený populační růst venkovského lidu, avšak ubylo zemědělské půdy, „kterou stále feudálové považovali za podstatu své moci“ (Děták 1977, s. 135). Přesto lze v první polovině 19. století sledovat nárůst počtu obyvatelstva i v jižních Čechách, který však byl brzděn tzv. hladovými léty na přelomu let 1847/1848 a později odchodem některých Čechů i celých rodin do zámoří.

Venkované, především ze šumavských oblastí, se postupně začínají stěhovat do měst, kde vznikají první manufaktury a průmyslové závody (železárny ve Včelnici a v Chlumu u Třeboně, tužkárna v Českých Budějovicích, textilní závody na Jindřichohradecku). Velkostatky začaly používat pokrokovější metody práce podporované odbornými školami (např. v Českém Krumlově). Koněspřežná železnice do Lince a lodní doprava z Českých Budějovic do Prahy přinesla částečné hospodářské oživení regionu. Čilá byla i voroplavba, která odvážela dříví z kraje až za hranice státu. První železnice byla vybudována v roce 1873 a vedla z Prahy do Českých Velenic. Ač se tedy v této době zvyšuje počet obyvatel jižních Čech a také se mění sídelní struktura (např. mohutní města),

nebyl tento populační růst tak velký jako v jiných oblastech českých zemí, které byly bohaté na nerostné suroviny. Z těchto důvodů lze tvrdit, že se od poloviny 19. století až do konce 1. světové války jižní Čechy hospodářsky opožďovaly za vývojem v jiných částech státu, neboť byl rozvoj průmyslové výroby brzděn také držením půdy feudálními a církevními statky (celkem 40,37 % půdy jižních Čech). Nedostatek pracovních příležitostí pak nutil některé obyvatele odcházet za prací do Vídně či Prahy (Děták 1977, s. 136).

V letech první světové války došlo v oblasti jižních Čech k uzavření mnoha textilních podniků, neboť výroba byla přeorientována na válečný program. Válečná léta tak nepřála populačnímu růstu, naopak docházelo vlivem odchodu mnoha mužů na frontu (ať už do řad rakousko-uherské armády či naopak na stranu zahraničních československých legií) ke ztrátám na obyvatelstvu, přičemž je nutno k činitelům, které způsobovaly úbytek populace, připočítat také zhoršené možnosti stravování („život na příděl“), a tím i výživu obyvatelstva.

V prvních poválečných letech lze naopak hovořit o určitém populačním boomu, ke kterému přispěl také intenzivnější hospodářský rozmach jižních Čech v prvních letech samostatné Československé republiky. Tehdy přibyla řada nových průmyslových podniků postavených za český kapitál. Ve 30. letech 20. století se na hospodářském rozvoji negativně odrazila hospodářská krize, kdy uzavírání podniků vedlo k odchodu mnoha lidí do větších měst v srdci Čech, přičemž se na depopulačním trendu odrážela i častá úmrtí v důsledku podvýživy, nové rodiny nebyly (zejména u nejnižších společenských vrstev) z ekonomických důvodů zakládány.

Konec třicátých let pak znamenal územní ztráty ve prospěch nacistického Německa v důsledku Mnichovské dohody a posléze vznik Protektorátu Čechy a Morava v březnu 1939. V letech válečných lze podobně jako za první světové války hovořit o výrazných depopulačních trendech, kdy někteří lidé (zejména v roce 1939) emigrovali, jiní zahynuli v důsledku nacistické perzekuce, židovské komunity byly v některých jihočeských městech zlikvidovány. Populačnímu růstu samozřejmě nepřály ani zhoršené zásobovací potíže.

Poválečná léta sice přinesla zvýšení porodnosti, avšak přesto dochází v jižních Čechách spíše k výrazným depopulačním procesům – z pohraničí bylo vysídleno německé obyvatelstvo a jeho doplňování českými „kolonisty“ neprobíhalo příliš rychle, zatímco při hranicích s Rakouskem a Německem vzniklo nepřístupné hraniční pásmo, v jehož oblasti byly mnohé obce vysídleny. Toto na dlouhá léta negativně ovlivnilo také rozvoj průmyslu jakožto pozitivně populační vývoj ovlivňujícího faktoru v této oblasti. Dodnes patří pohraničí k nejméně obydleným oblastem jižních Čech.

Důsledkem nedostatečného znovuosídlení a vznikem železné opony po nástupu komunistického režimu zanikla zejména na Prachaticku a Českokrumlovsku řada malých obcí. K 1. lednu 1949 zároveň vstoupila v platnost správní reforma, kterou se rušily samosprávné země a vytvářely se nově kraje, které nerespektovaly dosavadní historicky vzniklé hranice zemí. V padesátých letech byl negativně ovlivněn způsob života na venkově v důsledku kolektivizace zemědělství, která se ve svém združstevňovacím procesu snažila také zcelovat půdu, a to s mnoha negativními dopady na krajinu. Tyto jevy zapříčinily také velký odliv obyvatelstva z venkova do měst.

V roce 1960 vstoupila v platnost další správní reforma, jíž se redukoval počet krajů. Nově vzniklý Jihočeský kraj v sobě začlenil i okres Pelhřimov. Kategorizace sídel přinesla další vylidnění menších obcí, které se ve velké většině staly pouze rekreačními (chalupáři) osadami bez základní občanské vybavenosti. Státem podporovaný rozvoj byl poté soustředěn zejména na tzv. střediskové obce. Významným prvkem, který silně ovlivňoval urbanizační procesy, byla masová socialistická výstavba sídlišť, která šla ruku v ruce se skutečností, že do produktivního věku se dostala dosti početná poválečná generace. Navíc lze hovořit o tzv. baby-boomu v husákovském normalizačním Československu, kdy zlepšení sociální politiky umožnilo zvýšení počtu uzavíraných sňatků a porodnosti (tzv. Husákovy děti).

Významným mezníkem je poté rok 1989, kdy se otevřením řady přechodů vytvořily příznivé podmínky pro hospodářský rozvoj regionu a zvýšení zájmu potenciálních zahraničních investorů o tuto oblast. V období po roce 1989 byly započaty trendy, které aktuálně působí dodnes. Zrušením kategorizace sídel dochází k rozvoji i menších vesnic, přičemž se obce sdružují do mikroregionů, a to i na přeshraniční bázi – některé populační přírůstky poté pocházejí ze smíšených (ponejvíce česko-rakouských) manželství. Pohraniční oblasti se pro svoji relativně neporušenou přírodu navíc stávají oblíbeným místem pro turistický ruch, jehož napojení na terciární sektor je možno považovat za další faktor, který napomáhá vzrůstu počtu obyvatel. Významným jevem polistopadového období je poté proces tzv. suburbanizace, v jehož rámci se lidé stěhují z měst do vesnic, přičemž do center dojíždějí za prací (Kubeš 2009a, 2009b).

3.4 Historický vývoj Jindřichova Hradce

Lokalita města Jindřichova Hradce byla příležitostně osídlována již v průběhu starší doby kamenné, avšak teprve příchod prvních Slovanů ke konci 8. a dále v průběhu 9. století má užší souvislosti se zde vzniklým hradištěm. Archeologické nálezy potvrzují vznik opevněného sídla nad soutokem řeky Nežárky a Hamerského potoka na konci 9. století jako hraničního přemyslovského hradiště. Tato oblast na jihovýchodě Čech se od přelomu 12. a 13. století dostává do držení rodu Vítkovců, kteří vládli městu a okolí do roku 1604. Zpočátku se jednalo pouze o malou tržní osadu pod románským hradem, která však byla výhodně situována při obchodní stezce z rakouského Podunají přes Čechy a Moravu. Také stávající brod byl jednou z podmínek rychlého rozvoje Hradce, který se ve druhé polovině 13. století začal proměňovat v městský celek, přičemž je poprvé roku 1293 zmiňován jako město. To bylo od roku 1604 v držení Slavatů a v 17. století byl vývoj jeho historického jádra s předměstími „ukončen zhruba v jeho dnešní půdorysné podobě. Jindřichův Hradec se stal největším poddanským městem v Čechách a díky trvalé přízni svých majitelů, předních zemských šlechtických rodů, a vzhledem k dlouhodobé ekonomické prosperitě předčil svou velikostí, výstavností a lidnatostí i většinu tehdejších měst královských“ (Jirásko 2007, s. 6). Do majetku Černínů z Chudenic přešlo panství v roce 1693.

Ve 14. a 15. století dochází ve městě k prudkému rozvoji obchodu a řemesel. Zamožní obchodníci se sdružovali do cechů a jejich počet se v 15.–19. století pohyboval mezi dvaceti až třiceti. „Z řemesel se rozvíjela nejdříve ta, jimž surovinu poskytovaly místní zdroje: soukenictví a koželužství, které brzy otevřelo Hradci cestu na zahraniční trhy“ (Charvátová 1974, s. 24). V 16. století zažíval Jindřichův Hradec „zlatý věk“, neboť obchod i řemesla dále vzkvétala – soukenická výroba spolu s koželužnou byla úzce vázána na blízkost vodního zdroje, kterým byla řeka Nežárka. Tento hospodářský rozkvět zároveň významně přispíval k populačnímu rozmachu města.

K předním aktivitám tehdejší vrchnosti patřilo hospodaření na dvorech, které zajišťovaly zásobování panského sídla potravinami. Díky chovu hospodářského dobytka a ovcí se staly panské dvory nepostradatelné pro soukeníky a koželuhy, neboť zajišťovaly přísun potřebných surovin pro výrobu. Nemałym zdrojem financí panského hospodaření se stalo od středověku i zakládání rybníků, „zdokonalené na Jindřichohradecku v průběhu 16. století vynikajícím hospodářem a hejtmanem panství Janem Šťastným Pušperským z Pleší“ (Jirásko 2007, s. 9). Dalším důležitým odvětvím, které přispělo k rozvoji města, se

stalo pivovarnictví. Paralelně zde existoval pivovar panský i měšťanský a o jednu z nejvýznamnějších tradičních komodit přišel Jindřichův Hradec až v roce 1967, kdy byl pivovar zrušen. Ve městě panoval také čilý obchodní ruch s řemeslnými výrobky, který se odehrával na „tzv. malých trzích na hlavním městském tržišti, dnešním náměstí Míru“ (Jirásko 2007, s. 10).

S rozvojem města byly úzce spjaty početné duchovní ústavy, jejichž zřizování bylo nejen projevem duchovních potřeb tehdejších obyvatel, ale také výrazem ekonomického sebevědomí tehdejšího panstva, které právě tyto instituce finančně zajišťovalo. Již od vzniku tržní osady pod hradem byl její součástí předchůdce dnešního kostela sv. Jana Křtitele, postavený začátkem 13. století Jindřichem z Hradce. V náboženském životě sehrála významnou roli i jezuitská kolej s kostelem sv. Maří Magdalény (založená v roce 1594) a jezuitský seminář s kaplí sv. Víta (založený roku 1604). „Po zrušení řádu (1773) sloužil seminář dále jako gymnázium, přeměněné v roce 1778 na hlavní školu“ (Kuča 1997, s. 714). O rozvinutosti města mnohé napovídá i usazení osmi židovských rodin v roce 1294. Jak vyplývá z výše uvedených skutečností, byl „prostor vymezený hradbami již od 14. století zaplňován i v okrajových částech drobnější domovní zástavbou méně zámožných obyvatel“ (Jirásko 2007, s. 27). Podle zjištěných údajů z roku 1654 měl Jindřichův Hradec počet obyvatel poměrně stabilní – kolem 4 500. V roce 1843 mělo město již 645 domů a žilo v něm 7 035 obyvatel (Kuča 1997, s. 706).

Politické, hospodářské a sociální poměry doznaly i přes výkyvy způsobené třicetiletou válkou v 17. století výraznějších změn až v 19. století. Po zrušení poddanství v roce 1848 se Jindřichův Hradec stal centrem nově se rodícího správního úřadu a poté roku 1850 sídlem Okresního hejtmánství. Přesto dochází v 19. století k určitému úpadku města – ještě v roce 1757 se město počtem obydlených domů dostává při sčítání před České Budějovice a soukenická výroba je vyšší pouze v městě Liberec. Ovšem v sedmdesátých letech devatenáctého století se negativně projevuje, že město nebylo napojeno na železniční trať vedoucí z Prahy do Vídně (Muk 1947, s. 12), takže potenciální obyvatelé Jindřichova Hradce se soustřeďovali spíše ve městech ležících na této trati.

V druhé polovině 19. století dochází v Jindřichově Hradci k úpadku soukenické výroby, kterou plně nenahradily ani později vzniklé textilní závody. Na bohaté tradice jindřichohradeckých soukeníků se v letech 1841–1865 snažila navázat první textilní továrna židovského podnikatele J. Bobeleho. V polovině devatenáctého století patřila Bobelova továrna k nejvýznačnějším textilním podnikům v Čechách, přičemž roku 1873 přešel podnik do majetku Šimona Brehma. Ten ovšem nebyl úspěšný s výrobou komisního

sukna pro Bulharsko a Rumunsko, a proto byl v roce 1879 nucen výrobu zastavit. V roce 1888 byl soukenický cech rozpuštěn pro nízký počet členů a výtělků a včleněn do živnostenského společenstva krejčích, kožešníků, rukavičkářů, jirchářů a modistek pro Jindřichův Hradec a okolních obcí. Přesto existovaly snahy pokusit se o obnovení zašlé slávy, když na Nežáreckém předměstí založil roku 1887 Z. Singer továrnu na punčochářské a pletené zboží, která byla svého druhu největší v jižních Čechách. V roce 1910 založila v Jindřichově Hradci Marie Hoppe Teinitzerová umělecko-textilní dílny a proslavila opět hradecké textilnictví na krátkou dobu i za hranicemi země. Na tyto tradice dnes navazuje známá výroba a restaurování gobelínů. Ovšem byl to vlastně poslední pokus, jak znovu obnovit obchod a výrobu v historických parametrech. Tento úpadek textilní výroby s sebou nepochybně přinášel nemalé depopulační dopady, když lidé přicházeli ve městě o potenciální zdroj příjmů. Ten byl ovšem nahrazován také zakládáním jiných průmyslových odvětví. V 90. letech 19. století se tak začaly objevovat první potravinářské závody, které byly schopné poskytnout práci většímu počtu zaměstnanců. Byla to například výroba likérů, šťáv a ovocných vín M. Schulze (1898), či továrna na zpracování škrobu E. Hermanna. Nejstarší strojírenská firma byla již před rokem 1888 zastoupena firmou M. Kheka. Vlastnila výrobu a sklad šicích strojů.

V 70. letech 19. století město postihla hospodářská krize, následně v 80. a 90. letech silné vystěhovalectví a město začalo ztrácet na významu. „V roce 1895 zjišťuje Kotyškův Úplný místopisný slovník ve městě o rozloze téměř 17 kilometrů čtverečních 8 468 trvale žijících obyvatel, z toho 7 791 Čechů, 672 Němců a šest příslušníků jiné národnosti“ (Jirásko 2007, s. 36). Teprve od konce 19. století se Hradec začal pozvolna opět rozrůstat. Vyrostla zde troje kasárna, několik veřejných budov na Novém městě, nebo nové Pražské předměstí. Do roku 1900 se počet domů zvýšil na 668 a počet obyvatel vzrostl na 9 285 – z toho 8 717 Čechů a 529 Němců (Jirásko 2007, s. 37). Tento rychlý nárůst nových stavebních projektů vedl také k nárůstu počtu obyvatel v letech před první světovou válkou.

Ta s sebou ovšem přinesla, tak jako jinde v českých zemích, výraznou depopulační vlnu (odchody na frontu, úmrtí z nedostatku výživy apod.). Situace se nepoměrně zlepšila vznikem samostatného československého státu, který vedl k obnovení průmyslové výroby ve městě, která byla ve válečných letech částečně utlumena. Na slibný rozmach některých podniků však měla vliv hospodářská krize v první polovině třicátých let, přičemž lze předpokládat, že v populačním vývoji Jindřichova Hradce probíhaly podobné trendy jako v celé oblasti jižních Čech. Vývoj města ovlivnila i druhá světová válka spojená

s obsazením pohraničního území a nově ustavenou hranicí, která téměř odřízla Jindřichův Hradec od českého vnitrozemí. V letech války poté nepochybně ubylo českého obyvatelstva města, přičemž již roku 1945 byl obnoven Jindřichohradecký okres. Události z let 1945/1946 vedly k odsunu německého obyvatelstva, a to ve své první, „divoké“ fázi asi 15 tisíc Němců z tohoto okresu a ve fázi „organizované“ zbylé zhruba čtyři tisícovky (Kovařík 2005).

Po druhé světové válce došlo k rozšíření města o nová předměstská sídliště (U Nádraží, Pod Kasárny, Vajgar – sever, střed, jih a Hvězdárna) a k přílivu obyvatelstva zejména z venkova, a to v důsledku kolektivizačních procesů v počátcích komunistického režimu. V letech socialismu ovšem došlo k výrazným propopulačním krokům, když bylo navázáno na tradice textilní výroby ve městě. Roku 1950 vznikl závod Jiholen, který zpracovával len (Jirásko 2007, s. 15). Zároveň byl v roce 1957 založen národní podnik Lada, specializující se na výrobu šicích strojů, přičemž v dalších desetiletích narůstal počet velkých podniků ve městě skrze založení Jihočeské mlékárny či podniku Fruta, který se zabýval výrobou sirupů a lihovin. Všechny tyto vlivy vedly k nárůstu obyvatelstva, když k tomu přispěly i obecnější trendy, zejména normalizační prosňatková sociální politika.

Posametové období poté nahrálo i rozmachu soukromého podnikání, ale zároveň k uzavření některých větších podniků. V roce 1994 byla otevřena Fakulta managementu Jihočeské univerzity, a tím se Jindřichův Hradec stal vysokoškolským městem (v současné době Vysoká škola ekonomická v Praze – Fakulta managementu). V roce 1993 byl znovuotevřen opravený státní hrad a zámek a město se věnovalo také regeneraci městských památkových rezervací a městských památkových zón, za což získalo cenu Historické město roku 2007. Do roku 2006 se zvýšil počet obyvatel města na 22 572 osob (Jirásko 2007, s. 37).

V současné době působí nejvíce podnikatelských subjektů především v oblasti služeb a obchodu (pohostinství a cestovní ruch), dále pak ve stavebnictví a průmyslu. Podniky v Jindřichově Hradci jsou zaměřeny především na stavební a potravinářský průmysl. Zároveň je ekonomicky využíváno turistického ruchu, ať už směřovaného do širšího okolí města či přímo do Jindřichova Hradce. Zdá se, že všechny tyto trendy podporují populační růst města, k čemuž nepochybně přispívá i skvělá občanská vybavenost Jindřichova Hradce, která byla nastíněna výše.

4. ANALÝZA POPULAČNÍHO VÝVOJE MĚSTA V KONTEXTU REGIONU

Tato kapitola tvoří vlastní, analytickou a komparativní část práce, přičemž je v jejím úvodu nutno vytknout, že podobně jako v jiných oblastech se také populační vývoj Jihočeského kraje vyznačuje na jedné straně určitými lokálními specifiky, ale zároveň se v něm na straně druhé odráží i širší trendy populačního vývoje celých českých zemí. První podkapitola bude věnována populačnímu vývoji celého Jihočeského kraje ve sledovaném období let 1869–2011 a druhá poté vlastnímu vývoji města Jindřichův Hradec. Jako základ pro komparaci vývoje Jindřichova Hradce s jinými zvolenými městy, která bude provedena v závěrečné podkapitole, je v podkapitole třetí analyzován populační vývoj právě těchto měst.

4.1 Populační vývoj jižních Čech

Jihočeský kraj zaujímá svou velikostí druhé místo mezi územně samosprávnými celky České republiky. Kraj byl po administrativní stránce do konce roku 2002 rozdělen na okresy, jejichž správními centry byla města České Budějovice, Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Písek, Prachatice, Strakonice a Tábor. Od roku 2003 se poté Jihočeský kraj administrativně dělí na 17 obcí s rozšířenou působností.

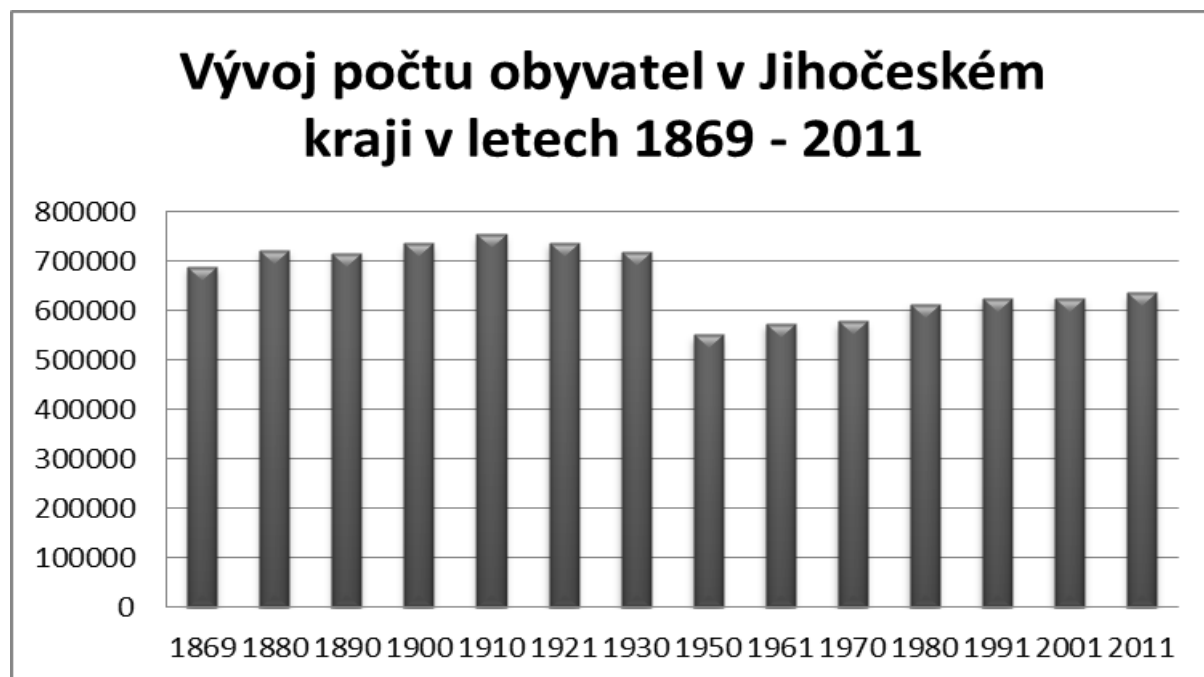
Z hlediska systému osídlení českých zemí a jeho historického vývoje se však jedná o periferní oblast, jež byla jak hospodářsky, tak počtem populace slabší ve srovnání s jinými oblastmi státu, které byly bohatší na výskyt využitelných nerostných surovin či které měly příhodnější přírodní podmínky pro rozvoj zemědělství (např. úrodné nížiny). Vývoj počtu obyvatel byl v námi sledovaném období poměrně nerovnoměrný, vrchol populačního vývoje, jak dokládá graf č. 1, lze spatřovat okolo roku 1910, kdy zde žilo 753 025 obyvatel. Vlivem ztrát v důsledku první světové války a národní emigrace klesl počet obyvatel v censu z roku 1930 o 34 205 obyvatel oproti roku 1910 (tj. o 4,54 %).

Další, avšak daleko intenzivnější velký úbytek lze pozorovat v následujícím období od roku 1930 do roku 1950. Z počtu 718 820 obyvatel v roce 1930 klesl jejich počet v roce 1950, kdy proběhlo první poválečné sčítání, na 550 911 obyvatel (tj. o plných 23,36 %). Příčiny lze hledat již na počátku tohoto intervalového období, a to v depopulačních důsledcích hospodářské krize, a poté v událostech druhé světové války, která vedla ke ztrátám na životech a k emigraci a jež také vytvořila nevhodné podmínky pro zakládání

rodin, přičemž po jejím skončení navíc došlo k odsunu německého obyvatelstva. Pokles o téměř 168 000 obyvatel v tomto časovém intervalu postihl hlavně příhraniční okresy, tedy České Budějovice, Český Krumlov, Jindřichův Hradec a Prachatice.

Od padesátých let lze pozorovat pozvolně mírný, avšak trvalý nárůst obyvatelstva. Populace se v tomto poválečném období spíše koncentrovala do větších měst, a to v důsledku socialistické industrializace (koncentrované právě ve městech), přičemž ke stěhování obyvatelstva do měst přispívala i kolektivizace venkova na počátku 50. let. Zároveň docházelo také k doosídlování pohraničních oblastí novými českými „kolonisty“, které však přece jen nestačilo dorovnat populační ztráty způsobené poválečným odsunem Němců. První větší populační nárůst lze pozorovat v období let 1950–1961, kdy počet obyvatel vzrostl o téměř 23 000 obyvatel (tj. o 4,1 %). Druhá vlna vyššího nárůstu populace přišla se zvýšenou porodností v sedmdesátých letech, kdy do produktivního věku dorostla silná poválečná generace a kdy byl populační nárůst podpořen i sociální politikou tehdejšího normalizačního režimu. Tato pronatalitní politika Československa vedla na počátku období let 1970–1991 k nárůstu počtu obyvatel Jihočeského kraje o více než 25 000 osob. „Záměrem bylo přispívat ke zvýšení porodnosti (nebo alespoň ke zpomalení jejího poklesu), vytvářet vysoké přírůstky obyvatelstva, a tím umožňovat rychlejší populační růst“ (Kučera 1994, s. 60). Celkový přírůstek v časovém intervalu let 1970–1991 tak činil více než 45 000 obyvatel, což znamená nárůst o 7,85 %.

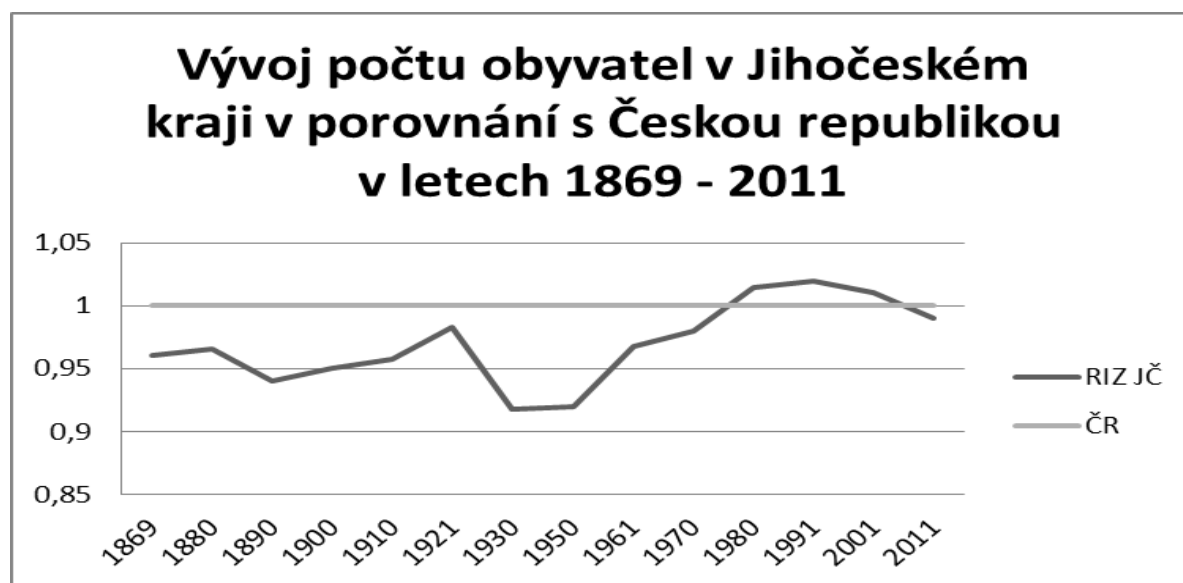
Graf č. 1: Vývoj počtu obyvatel v Jihočeském kraji v letech 1869–2011

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014

Co se dynamiky populačního vývoje Jihočeského kraje ve vztahu k vývoji celé České republiky týče, znázorňuje poté graf č. 2, že přírůstek počtu obyvatel byl mimo období let 1970–2001 vždy pod republikovým průměrem. Přesto je patrné, že již po roce 1991 dochází k poklesu přírůstku obyvatel v důsledku snižující se porodnosti a v roce 2011 se křivka vývoje dostává opět těsně pod republikový průměr. Na vyšší dynamiku populačního vývoje v porovnání s republikovým průměrem v letech 1970–2001 poté nepochybně působila socialistická industrializace kraje, přičemž jiné oblasti tehdejšího Československa byly industrializací do určité míry již nasyceny. Od roku 1991 do posledního sčítání v roce 2011 přibylo v Jihočeském kraji ještě téměř 13 000 osob, což představuje v celém intervalovém období nárůst o 2,07 %. Vzhledem k tomu, že se od roku 2001 započítávají do celkového počtu obyvatel i cizinci s dlouhodobým pobytem, část přírůstku tvoří právě tito občané, protože roste podíl zahraniční migrace, umožněné otevřením hranic roku 1989, a právě jižní Čechy jsou pro migranty atraktivním regionem.

Graf č. 2: Vývoj počtu obyvatel v Jihočeském kraji v porovnání s ČR v letech 1869–2011

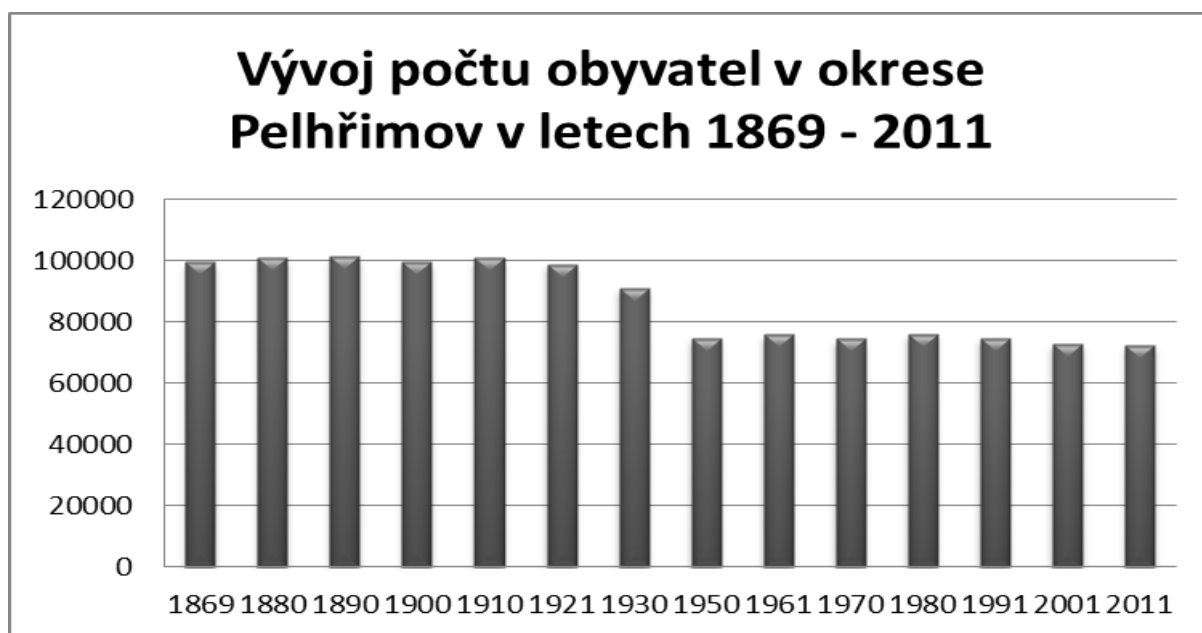
Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014, vlastní výpočty
Poznámka: RIZ (relativní index změny) vztážen k Jihočeskému kraji

Vzhledem k tomu, že do vybraných měst byla zařazena města z okresu Pelhřimov (Humpolec, Pelhřimov a Pacov), je vhodné zmínit také vývoj populace tohoto okresu. Okres Pelhřimov je součástí kraje Vysočina, který se vývojem populace podobá Jihočeskému kraji. Velké populační ztráty byly v tomto kraji zaznamenány v průběhu první světové války (vysoká úmrtnost) a po skončení druhé světové války (válečné ztráty, odsun).

Pokud jde o samotný okres Pelhřimov, počet obyvatel v období let 1869–2011 klesl na méně než tři čtvrtiny stavu v roce 1869, přičemž se do roku 1910 počet obyvatel okresu držel okolo 100 tis. a v roce 1930 byl počet obyvatel na výši 90 990 obyvatel. První písemné prameny o počtu obyvatel v okrese Pelhřimov pochází až z konce 14. století a jsou pouze torzovité. Udávané počty obyvatel v tomto období jsou pouhým odhadem historiků. V průběhu 15. století došlo k úbytku obyvatelstva (vlivem válek a jejich následků). V 19. století dochází k růstu populace na Pelhřimovsku a podle již téměř přesných zdrojů k nejlidnatějším městům patří Pelhřimov (Maur 1998).

Jak lze sledovat názorně v grafu č. 3, od roku 1869 do roku 1890 počet obyvatel pozvolna stoupal, až dosáhl historického maxima v roce 1890, kdy mělo vybrané území 101 345 obyvatel. Na přelomu století počet obyvatel mírně poklesl, což bylo zapříčiněno hlavně migrací do vyspělejších oblastí českých zemí a odchodem obyvatel do Ameriky, ve kterém Pelhřimovsko zaujímal přední místo ve srovnání s ostatními regiony. Následuje mírný nárůst do roku 1910, kdy je zde populace 100 702 obyvatel. Od tohoto roku nastává zlom ve vývoji počtu obyvatel na Pelhřimovsku. Počet obyvatel začal klesat. Zpočátku pouze mírně, ale do roku 1930 poklesl počet obyvatel o téměř 10 000 obyvatel. Pokles byl způsobený hlavně první světovou válkou (ztráty na frontě, hlad, nemoci), poklesem porodnosti a ve třicátých letech to pak byl vliv světové finanční krize. Strmější pokles je pak vidět mezi roky 1930 a 1950. Počet obyvatel poklesl o 25 185 obyvatel, což je možné dát do souvislosti nejen s událostmi druhé světové války, ale hlavně s odsunem obyvatel německé národnosti z českých zemí. Největší pokles počtu obyvatel byl zaznamenán ve městech a větších vsích. Postižena byla především oblast v okolí Černovic a Nového Rychnova. Tyto lokality byly před druhou světovou válkou osídlené právě vyšším podílem německé populace.

Graf č. 3: Vývoj počtu obyvatel v okrese Pelhřimov v letech 1869–2011

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014

Od roku 1950 do roku 2011 byl počet obyvatel téměř vyrovnaný. Osciloval mezi 74 a 75 000 obyvatel. V tomto období dochází k poklesu porodnosti, ale klesá i úmrtnost, a proto počet obyvatel zůstává vyrovnaný. Počet obyvatel nejvíce vzrostl od roku 1970 do roku 1980, kdy v roce 1980 bylo ve sledovaném území 76 058 obyvatel, což bylo jednak způsobeno státní podporou porodnosti a také tím, že v této době přiváděla na svět děti silná generace narozená po válce. Po roce 1991 dochází opět k mírnému poklesu, kdy ze 74 614 osob poklesla populace na 72 460 osob při sčítání v roce 2011.

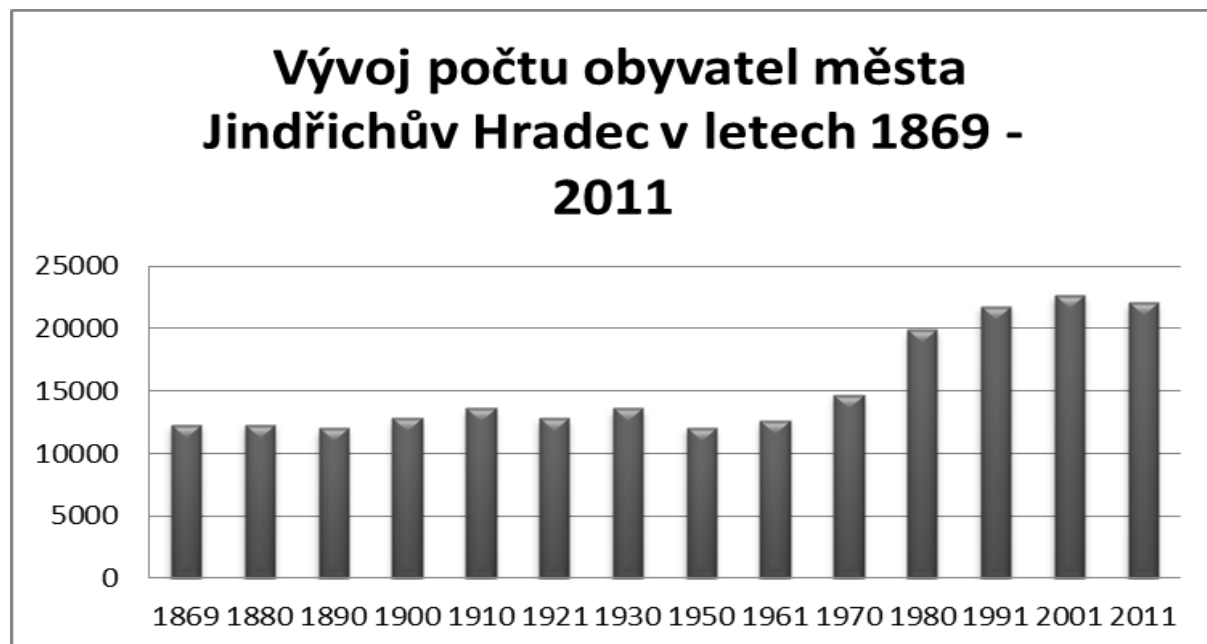
4.2 Populační vývoj Jindřichova Hradce

Pokud jde o minulost města, bylo jeho okolí z velké části osídleno Němci (mj. vzhledem k proněmecké orientaci pánů z Hradce). Ovšem město samotné mělo vždy převážně české obyvatelstvo. Na jeho hospodářský růst měly vliv zejména přírodní podmínky, které umožňovaly v okolí pěstování lnu a chov ovcí, přičemž pro intenzifikaci textilní výroby byla prospěšná i přítomnost řeky Nežárky. V 16. století, kdy se hovoří o „zlatém věku“ Jindřichova Hradce, a to na základě tehdejšího rozkvětu řemesel a obchodu, se jeho počet obyvatel pohyboval mezi čtyřmi a pěti tisíci. Na tento poměrně vysoký počet obyvatel, kterým se Jindřichův Hradec řadil k největším městům tehdejších českých zemí, měly nepochybně vliv právě vhodné ekonomické poměry ve městě.

V dalších obdobích počet obyvatel města do určité míry stagnoval, a to zřejmě v důsledku určitých populačních ztrát v 17. století (třicetiletá válka), přičemž z roku 1828

pochází první přesný údaj o počtu obyvatel, který udává číslo 4 562 osob. V důsledku rozmachu textilního průmyslu ve městě a okolí, kdy byl přece jen širší region zasažen počátky průmyslové revoluce, ač ne v takové míře jako jiné oblasti českých zemí, počet obyvatel stoupal. V roce 1869, tj. na počátku námi sledovaného statistického období, již činil 12 294 obyvatel. Ovšem s příchodem dalších vln průmyslové revoluce, zejména kvůli stavbě železnice z Prahy do Vídně v sedmdesátých letech, která se Jindřichovu Hradci vyhnula, bylo město odříznuto od ostatních centrálních měst, čímž přestalo mít význam spádového města v rámci Jihočeského kraje. V prvním časovém intervalu let 1869–1890 tak klesl počet obyvatel, přičemž v této době de facto počíná stagnace populační dynamiky města, kdy se jeho počet na dalších sto let příliš neměnil, což je znázorněno v grafu č. 4.

Graf č. 4: Vývoj počtu obyvatel města Jindřichův Hradec v letech 1869–2011

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014

Co se dynamiky populačního vývoje města Jindřichův Hradec v jednotlivých časových intervalech naší periodizační škály týče, bude v následujícím textu tento vývoj objasněn jak v absolutních číslech, tak procentuálně, a zároveň budou vysvětleny příčiny vývoje v každém z období.

Jak již bylo výše naznačeno, dochází v prvním intervalu let 1869–1890 k poklesu počtu obyvatelstva z 12 294 na 12 032, tj. o 262 obyvatel (pokles o 2,13 %). Důvody lze vidět právě v absenci přímého napojení na železniční trať Praha – Vídeň a ve větší atraktivitě center okolo této železniční tepny pro obyvatelstvo, a to v důsledku většího

počtu pracovních příležitostí atd. Přesto se nezdá být úbytek obyvatel dramatický, když zde r. 1887 zahájila provoz místní úzkokolejná dráha vedoucí z Jindřichova Hradce do Nové Bystřice. Tato dráha nebyla plnohodnotnou náhradou, ale umožnila lepší komunikaci s blízkým okolím (Jirásko 2007). Pokud byla komunikační poloha města do určité míry vyvážena stavbou alespoň významné lokální trati, lze úbytek obyvatel zčásti přičíst také hospodářské krizi v 70. letech a poté v 80. a 90. letech silné vlně vystěhovalectví, které vedly ke ztrátě obchodního a rovněž kulturního významu města, „upadajícího do provincionální zaostalosti“ (Kuča 2000, s. 721).

V dalším intervalu let 1890–1910 lze poté pozorovat nárůst počtu obyvatel Jindřichova Hradce o 1570 (z počtu 12 032 na počet 13 602), tj. o 13,05 %. Za touto pozitivní populační dynamikou lze vidět skutečnost, že se město počátkem 20. století stabilizovalo a dokonce rozrůstalo, když díky rozsáhlejší stavební činnosti vznikaly nově budované části a zlepšovala se občanská vybavenost. Na nárůst počtu obyvatel poté mělo nepochybně vliv i založení Singerovy textilní továrny r. 1887 či výstavba potravinářských (Schulzova továrna r. 1898) a strojírenských závodů (Khekova továrna r. 1888).

V časovém intervalu let 1910–1930 dochází ke značné stagnaci, když počet obyvatel města klesá o 11 (z počtu 13 602 roku 1910 na počet 13 591 roku 1930), tj. o 0,08 %. Tuto stagnaci lze přičíst na vrub dvěma protichůdným trendům, když první světová válka vedla k poměrně značnému úbytku obyvatel (roku 1921 činil jeho počet ve městě 12 788, tj. pokles o téměř 6 %), a to v důsledku emigrací, úmrtí na frontách, omezování činnosti průmyslových podniků a nedostatečné výživy, zatímco zrod samostatného Československa naopak umožnil tento výkyv dorovnat, a to naopak v důsledku obnovy průmyslové výroby a také vytvořením příznivějšího sociálněpolitického prostředí pro zakládání nových rodin.

Mohutné snížení počtu obyvatel lze však sledovat v období let 1930–1950, kdy počet obyvatel klesl o plných 1 511 (z počtu 13 591 roku 1930 na 12 080 roku 1950), tj. o 11,12 %. Na počátku intervalového období byl tento pokles zapříčiněn nepochybně hospodářskou krizí, která vedla k poklesu zaměstnanosti a odchodu mnoha lidí do větších center v tehdejší Československu a zároveň negativně u nižších sociálních vrstev ovlivnila potenciální zakládání rodin, a to z ekonomických důvodů (nedostatek financí na výchovu a vyživování případných potomků). Zároveň na pokles působily i ztráty na životech během druhé světové války, a to v důsledku nacistické perzekuce i některých emigrací do zahraničí, přičemž k poklesu přispěl i odsun německého obyvatelstva v letech 1945/1946. V roce 1950 mělo město počet obyvatel srovnatelný se stavem z roku 1880.

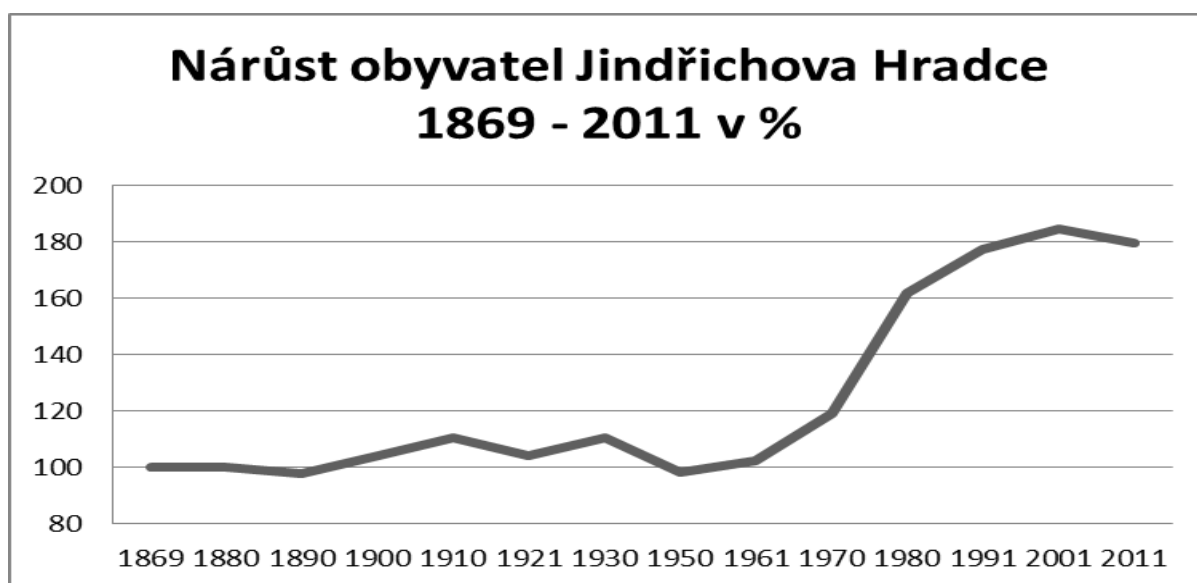
V intervalu let 1950–1970 lze poté konečně pozorovat silný nárůst počtu obyvatel města Jindřichův Hradec, když se zvyšuje o plných 2 595 (z počtu 12 080 roku 1950 na počet 14 675 roku 1970), tj. o plných 21,48 %. Největší nárůst počtu obyvatel je v tomto intervalu možno datovat do jeho druhého období mezi léty 1961–1970, když ještě roku 1961 město čítalo 12 621 obyvatel. Poválečné dosídlování a cílená bytová politika byly jedním z činitelů, které výrazně přispěly k populačnímu růstu města i celého regionu. Vyšší úspěšnost v dosídlování byla zapříčiněna vysokou podporou v období centrálně řízené ekonomiky. V té době byla preferována administrativní střediska okresů převážně v rozmezí 10–50 tisíc obyvatel, a to hlavně cílenou velkokapacitní bytovou výstavbou a lokalizací průmyslových podniků, jak popisuje Čermák (1996). Na určitý příliv obyvatelstva do města pak měla nepochybně vliv i venkovská kolektivizace v okolí. Nárůst počtu obyvatel zejména od 60. let poté nepochybně souvisel se založením velkých továren v této době (např. Juty v roce 1957).

V intervalu let 1970–1991 se počet obyvatel oproti předchozímu dvacetiletí zvýšil ještě mohutněji, a to o plných 7 147 (z počtu 14 675 roku 1970 na počet 21 822 roku 1991), tj. o 48,70 %. Na tento populační růst měla vliv nepochybně normalizační sociální politika, podporující sňatečnost silné poválečné generace, která tehdy dospěla do produktivního věku, a zároveň založení velkých průmyslových podniků ve městě (např. Jihočeských mlékáren či podniku Fruta), které nabízely obyvatelům možnosti zaměstnání. Realizována byla také dostavba výrobního komplexu strojírenského závodu ELITEX a areálu textilního podniku JITKA. Zajímavostí bylo také tzv. výrobní družstvo Oděva, které se věnovalo zejména šití oblečení na zakázku. V průběhu sedmdesátých let byla také vystavěna rozhodující část největšího sídliště v Jindřichově Hradci, kde dnes žije zhruba osm tisíc obyvatel.

V posledním intervalovém období let 1991–2011 lze sledovat již určitou stagnaci populačního vývoje města Jindřichův Hradec, když se počet jeho obyvatel zvyšuje o pouhých 240 (z počtu 21 822 roku 1991 na počet 22 062 roku 2011), tj. o 1,10 %. Tuto určitou stagnaci lze vysvětlit opět dvěma protichůdnými trendy, kdy na pokles počtu obyvatel působilo uzavření některých velkých průmyslových podniků ve městě a také se projevující suburbanizační trendy (tj. stěhování se lidí na venkov), přičemž zároveň případné populační ztráty v důsledku těchto činitelů byly vyvažovány rozmachem soukromého podnikání ve městě, turistického ruchu apod. I přes nárůst 1,10 % lze hovořit v tomto posledním analyzovaném období o určité stagnaci počtu obyvatel, a to zejména v konfrontaci s mohutným nárůstem v letech 1950–1991.

Co se celkového procentuálního nárůstu počtu obyvatel města Jindřichův Hradec v celém statistickém období let 1869–2011 týče, je z grafu č. 5 patrné, že nejvyšší nárůst počtu obyvatel byl zaznamenán mezi roky 1970 a 1980, kdy index změny dosáhl hodnoty 125,5 %. Tento trend pokračoval i v sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století. Po listopadu 1989 město ještě do roku 2001 mírně rostlo, ovšem již v roce 2011 je patrný pokles s relativním indexem změny 0,95 v rámci populačního přírůstku obyvatelstva jižních Čech.

Graf č. 5: Vývoj počtu obyvatel města Jindřichův Hradec v letech 1869–2011 v %

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014, vlastní výpočty

Poznámka: Vztaheno ke stavu k roku 1869 (= index 100)

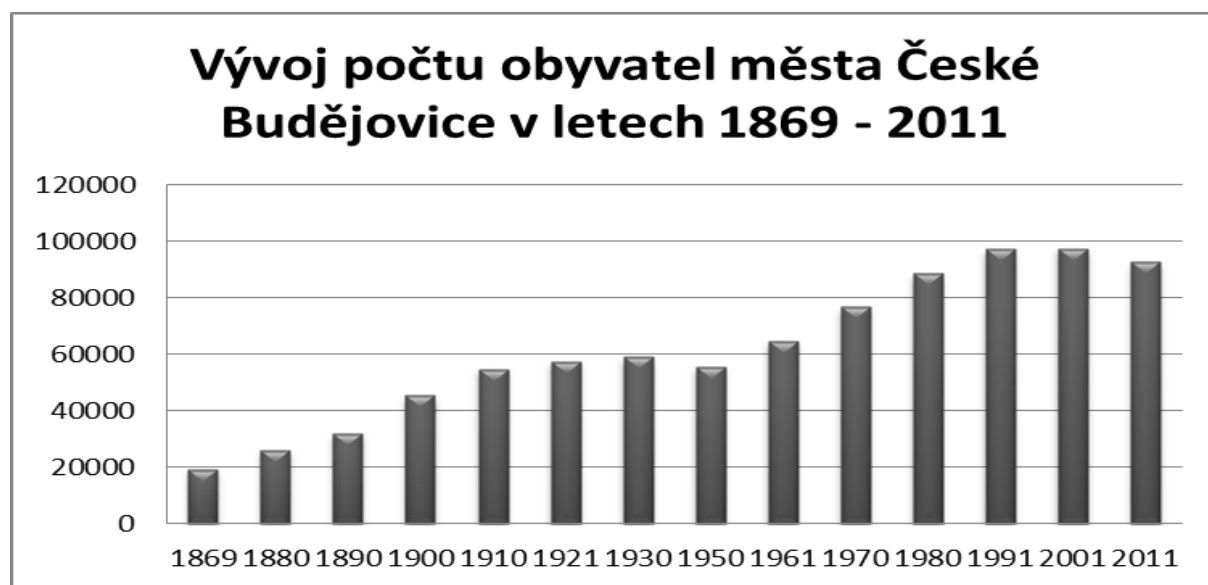
4.3 Populační vývoj vybraných měst

Prvním městem, které nelze vynechat, jsou *České Budějovice* jakožto centrum kraje. V Českých Budějovicích byl zahájen provoz koněspřežní železnice již v roce 1827 a parostrojní železnice v roce 1868. V době, kdy dochází k prudkému rozvoji železniční dopravy, jsou pro toto město „typické dlouhé tratě budované velkými soukromými železničními společnostmi“ (Pavlíček 2002, s. 16). Je tedy zřejmé, že se krajské město stalo nejdůležitějším jihočeským železničním uzlem. Jak je patrné z grafu č. 6, s výjimkou poválečných let druhé světové války, populace neustále rostla až do roku 1991. Po roce 1910 má město více než 54 000 obyvatel, což představuje oproti roku 1869 nárůst téměř trojnásobný. V této době se rozvíjí průmysl, vznikají nové továrny, většinou vlastněné německými obyvateli. Již v roce 1895 byl založen český akciový pivovar, ještě starší je

historie továrny Koh-i-noor (1848), v roce 1908 byla založena továrna na sirky Solo, později se rozběhla výroba jehel Akra (Igla). Také došlo v rámci města v roce 1909 k zahájení provozu tramvaje.

Po druhé světové válce odsun německého obyvatelstva přispěl k poklesu obyvatel. Ovšem v dalším období se růst populace opět vrátil. Od roku 1950 do roku 1991 došlo k nárůstu počtu obyvatel o téměř 75 %. V rámci Českých Budějovic jsou postavena nová sídliště U Pekárenské, Pražské předměstí (dříve Pařížská komuna), Voříškův dvůr, Šumava (dříve Vítězný únor), Vltava a Máj. Na příliv obyvatelstva má vliv také zřízení pedagogické fakulty, provozně ekonomické fakulty v rámci Vysoké školy zemědělské a dále výstavba Jihočeského biologického centra ČSAV. Další příliv obyvatel do krajského města přinesl projekt JE Temelín, který byl zahájen v roce 1987. V období od roku 1991 populace stagnuje a mírně klesá, což opět kopíruje trend celého Jihočeského kraje.

Graf č. 6: Vývoj počtu obyvatel města České Budějovice v letech 1869–2011

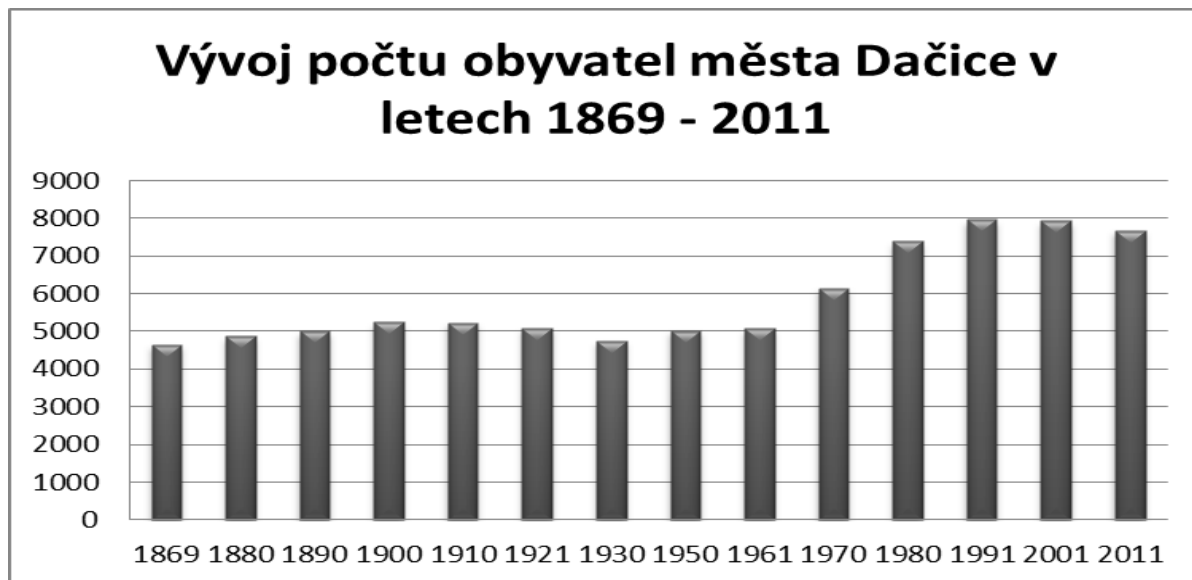
Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014

Město *Dačice* rostlo do počátku dvacátého století, ale následující světové události přinesly tomuto městu úbytek téměř 500 obyvatel. Po druhé světové válce přišlo město Dačice nejen o německé obyvatelstvo, ale hlavně o své židovské obyvatelstvo.

Graf č. 7 znázorňuje nárůst obyvatel po roce 1960, který trval až do roku 1991, kdy se počet obyvatel zvýšil o více než 50 %. Růst obyvatelstva byl umožněn díky průmyslu, který se v tomto městě po roce 1950 rozvíjel. Známy je například podnik Centropen

(1940), DAS či průmyslový kombinát Dačice. Po roce 1991 město začalo populačně stagnovat a v roce 2011 již vykázalo pokles obyvatel.

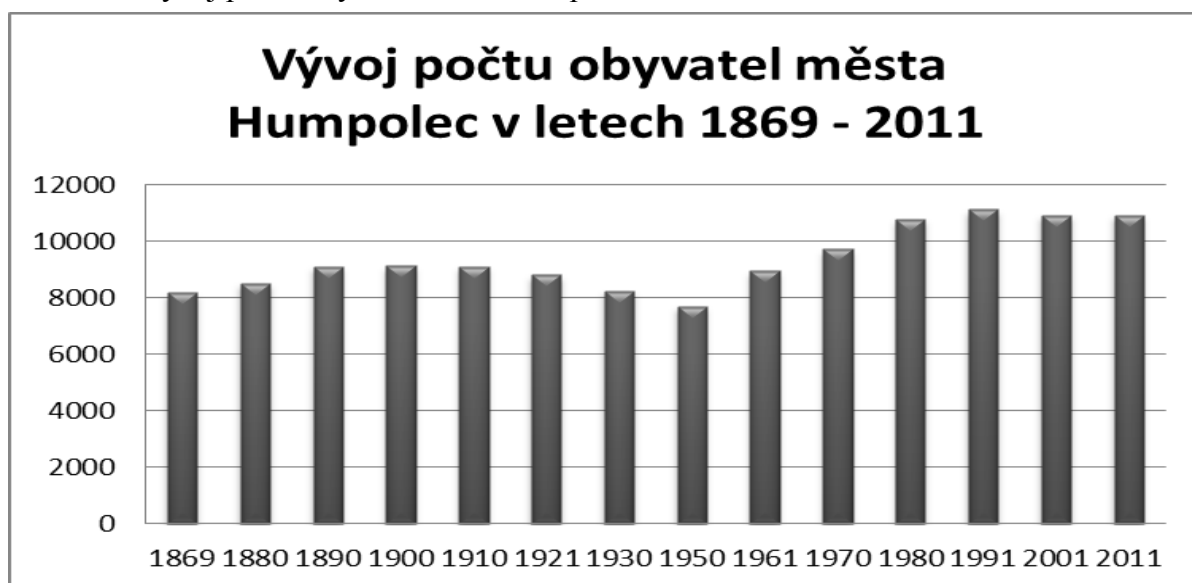
Graf č. 7: Vývoj počtu obyvatel města Dačice v letech 1869–2011

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014

Humpolec byl také městem s textilním průmyslem, konkrétně byl znám soukenickou výrobou. Také železniční spojení vzniklo později, až v roce 1894. Město se po celé sledované období vyvíjelo podobně jako Jindřichův Hradec. Soukenická výroba upadla až s příchodem poválečného období.

Graf č. 8: Vývoj počtu obyvatel města Humpolec v letech 1869–2011

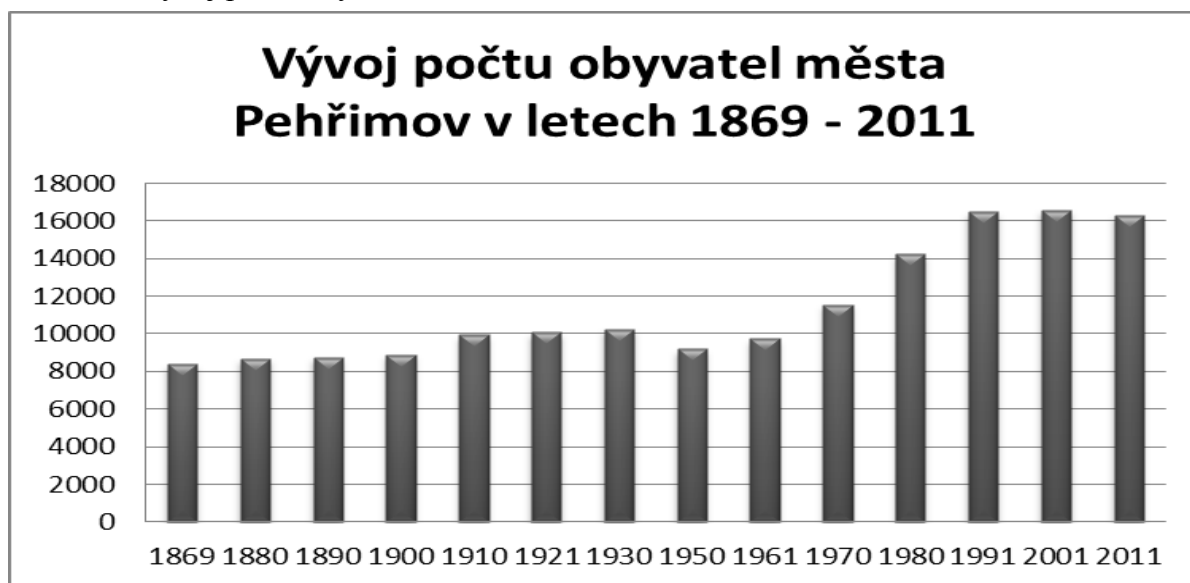

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014

V období 1950–1970 se Humpolec rozrostl o 2 000 obyvatel. V následujícím desetiletí, kdy stát vedl propopulační politiku, nárůst činil ještě dalších 1 000 obyvatel. Vznikly zde nové podniky, které také zaměstnaly více lidí (Humpolecké strojírný či Českomoravský len). Přesto lze konstatovat, že město po roce 1980 populačně stagnovalo a během posledních let dokonce dochází k úbytku populace.

Pelhřimov v 17. a 18. století byl znám svým soukenictvím. Město využilo příchodu průmyslové revoluce a změnilo svoji výrobu na průmysl kartáčnický, pletařský, škrobárenský a také strojírenský. Rozvoj také urychlila výstavba železniční tratě z Tábora do Horní Cerekve v roce 1888. Přesto město populačně stagnovalo prakticky do druhé světové války. V roce 1950 je patrný pokles obyvatel o 1 000 osob v důsledku předchozích událostí. Mezi roky 1950–1991 narostl počet o více než 7 000 obyvatel, přesto v rámci krajské dynamiky vývoje město spíše stagnovalo. Nárůst obyvatel lze přičíst výstavbě průmyslových závodů, jako byla Madeta či Agrostroj. V roce 1991 Pelhřimov evidoval 16 480 obyvatel, zatímco v roce 1950 pouhých 9 198 obyvatel. V posledních 20 letech populace stagnuje.

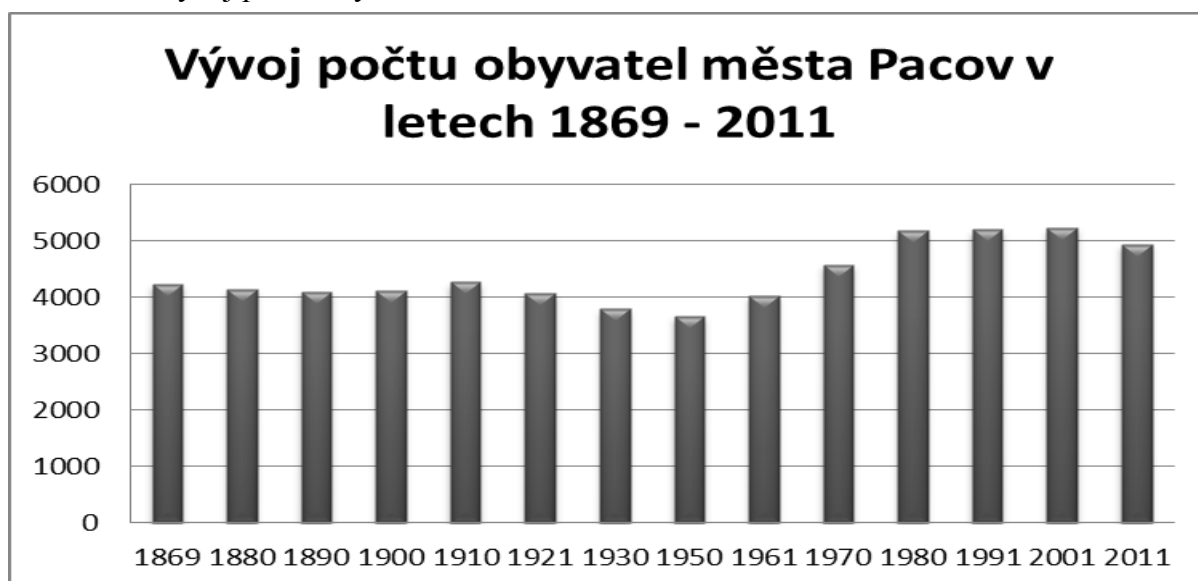
Graf č. 9: Vývoj počtu obyvatel města Pelhřimov v letech 1869–2011

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014

Také město *Pacov* provází podobný populační vývoj jako Jindřichův Hradec. Prakticky až do poloviny 20. století zaznamenávalo úbytek obyvatelstva, což znázorňuje graf č. 10. Výjimkou byl pouze rok 1910.

Graf č. 10: Vývoj počtu obyvatel města Pacov v letech 1869–2011

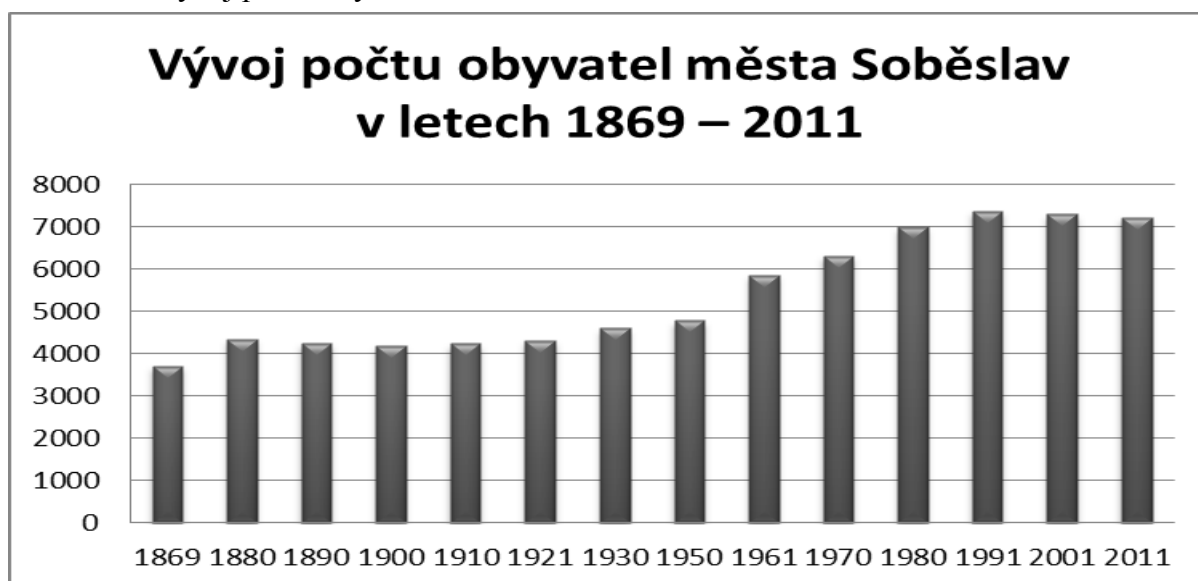

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014

Příčiny lze vidět nejen ve vlivu obou světových válek, ale také v tom, že na svém území neměl žádný větší průmyslový podnik a také kvůli své poloze v rámci kraje. Rozvoj nepřinesla ani železnice, která byla do města přivedena v roce 1888. Až do roku 1930 Pacov populačně ztrácel obyvatelstvo a v porovnání s dynamikou kraje stagnoval. Během let 1950 až do osmdesátých let počet obyvatel narostl o téměř 1 500 a prakticky kopíroval krajskou dynamiku přírůstku obyvatelstva. Vliv na tento přírůstek mělo jistě rozšiřování stávajících podniků (mědikovectví, kožená galanterie) a zakládání nových. Od roku 1980 Pacov v oblasti populačního vývoje stagnuje či mírně klesá.

Město *Soběslav* v roce 1869 vykazovalo 3 706 obyvatel a na konci sledovaného období v roce 2011 pak 7 223 obyvatel. Celkový růst města lze vyjádřit relativním indexem změny 2,11. Soběslav je jedním z center průmyslové výroby. Její populační vývoj, patrný na grafu č. 11, vykazuje zpočátku stagnaci, avšak od 50. let obyvatelstvo roste, což lze přičíst průmyslovým podnikům jako Jitona či Lada, které přinášely zaměstnání obyvatelům. Jedním z nejdůležitějších se stal před více než šedesáti lety podnik na těžbu a zpracování rašeliny jakožto místního bohatství. S rozvojem města se rozvíjel i tento podnik a „národní podnik Rašelina se stal výhradním dodavatelem rašeliny a výrobcem kompostů pro zemědělství v celé republice“ (Rašelina Soběslav 2015).

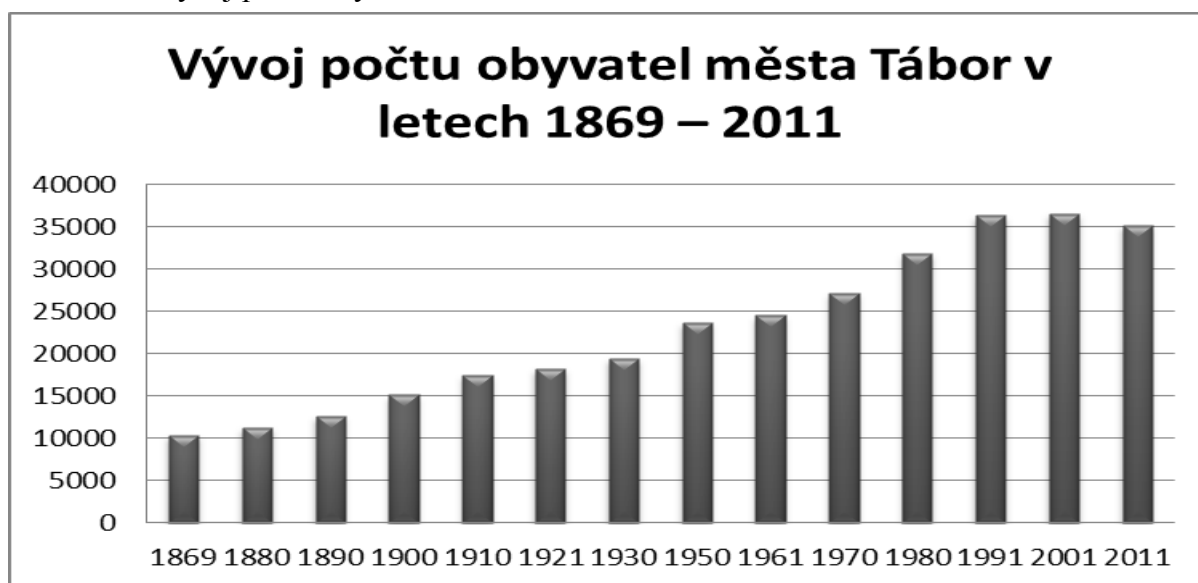
Graf č. 11: Vývoj počtu obyvatel města Soběslav v letech 1869–2011

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014

Za celou sledovanou dobu *Tábor* nezaznamenal prakticky žádný významný úbytek obyvatelstva. Protože před vznikem Jihočeského kraje v něm byla umístěna část krajské administrativy, mohl se stát přirozeným centrem regionu. Ani v poválečném období nevykazuje město velké ztráty, protože zde nežila významná německá menšina. Dále pak byla pro vývoj města důležitá průmyslová výroba a zakládání nových podniků. Podniky jako Kovosvit, či továrna na výrobu autosvíček Brisk dokázaly přinést potřebná pracovní místa.

Graf č. 12: Vývoj počtu obyvatel města Tábor v letech 1869–2011

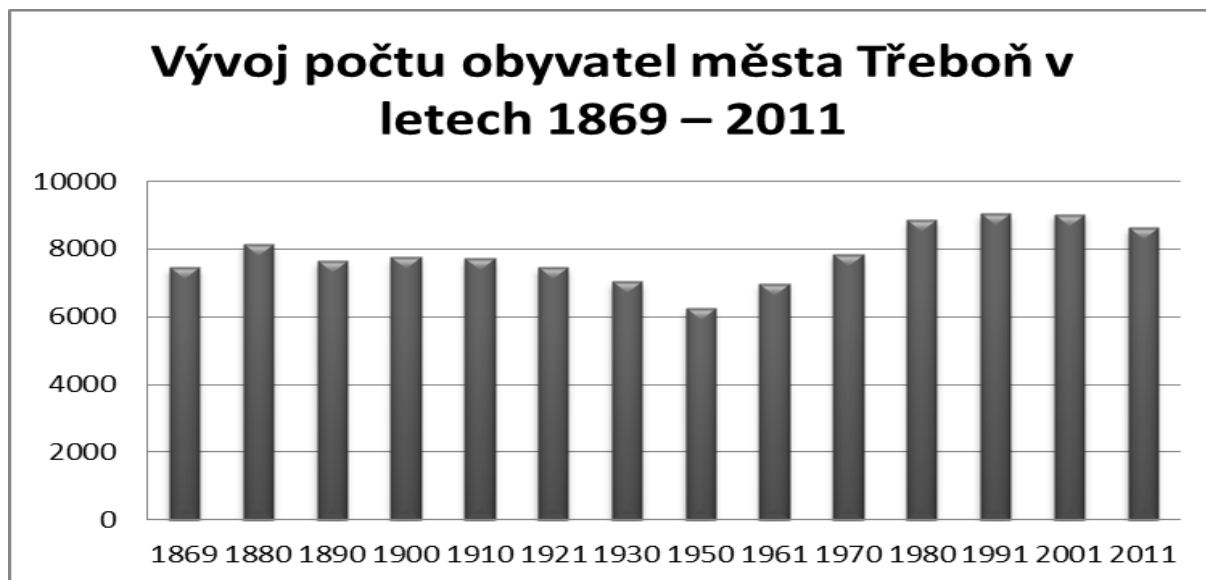

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014

Graf č. 12 ukazuje vývoj města Tábor a poukazuje tak na odlišný trend ve vývoji v rámci představovaných měst. Vyrůstající počet obyvatelstva lze vysledovat od počátku sledovaného období, nikoli až po druhé světové válce. Pravděpodobně to lze přičíst poloze a dostupnosti hlavního města.

Město *Třeboň* má dva vrcholy v počtu obyvatel. Je to rok 1880, kdy mělo město 8 132 obyvatel a rok 1991 s 9 052 obyvateli. První nárůst způsobilo vybudování železnice. Následná stagnace, jak je vidět na grafu č. 13, trvala až do vzniku republiky. Svoji úlohu jistě sehrálo zaměření regionu na zemědělství a potravinářskou výrobu. Proto je patrně možné sledovat úbytek obyvatelstva i během první republiky a v důsledku války, kdy oproti vrcholu v roce 1880 poklesl o téměř 2 000 počet obyvatel města. Teprve s příchodem nového zřízení se Třeboně jako dosud výhradně agrární oblasti začíná dotýkat také průmyslová výroba (Otavan). Důležité se pro Třeboň stalo lázeňství, které také zajistilo pracovní místa. Město získalo statut lázeňského města v roce 1960. Do roku 1991 došlo v absolutních číslech k nárůstu počtu obyvatel o 2 817 oproti roku 1950. Třeboň tak měla 9 052 obyvatel. V následujících letech pak počet obyvatel začal klesat, což kopíruje trend celého kraje.

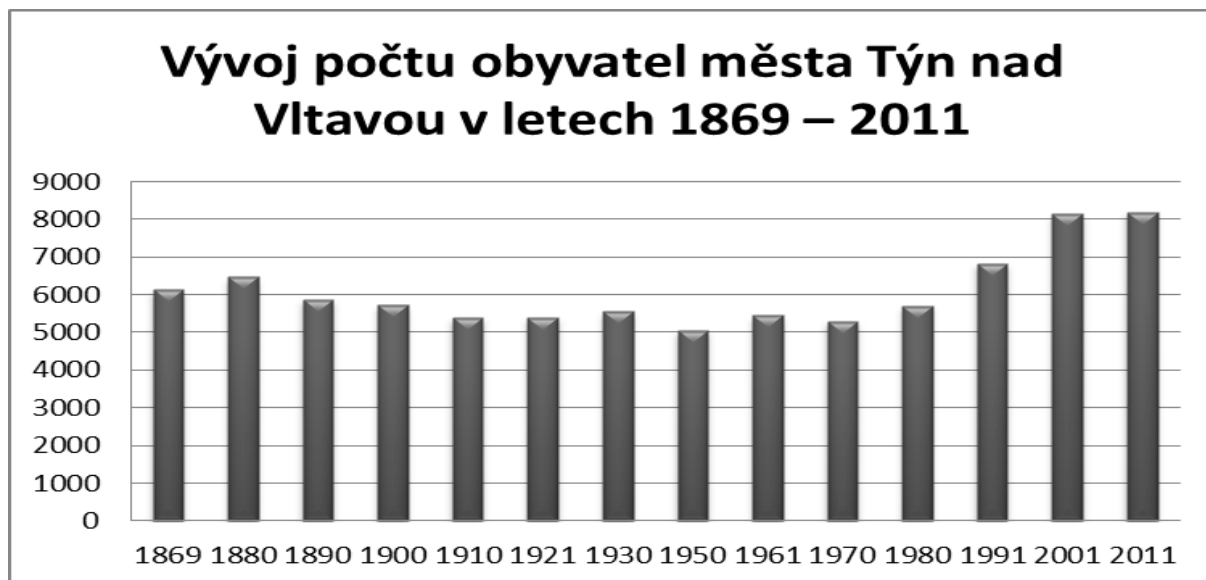
Graf č. 13: Vývoj počtu obyvatel města Třeboň v letech 1869–2011

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014

Pokud jde o město *Týn nad Vltavou*, bývalo centrem stavby lodí a voroplavby předtím, než byly postaveny na Vltavě přehrady (plavení dřeva). Průmysl byl založen na dostupných surovinách – cihlářské hlíně a grafitu.

Graf č. 14: Vývoj počtu obyvatel města Týn nad Vltavou v letech 1869–2011

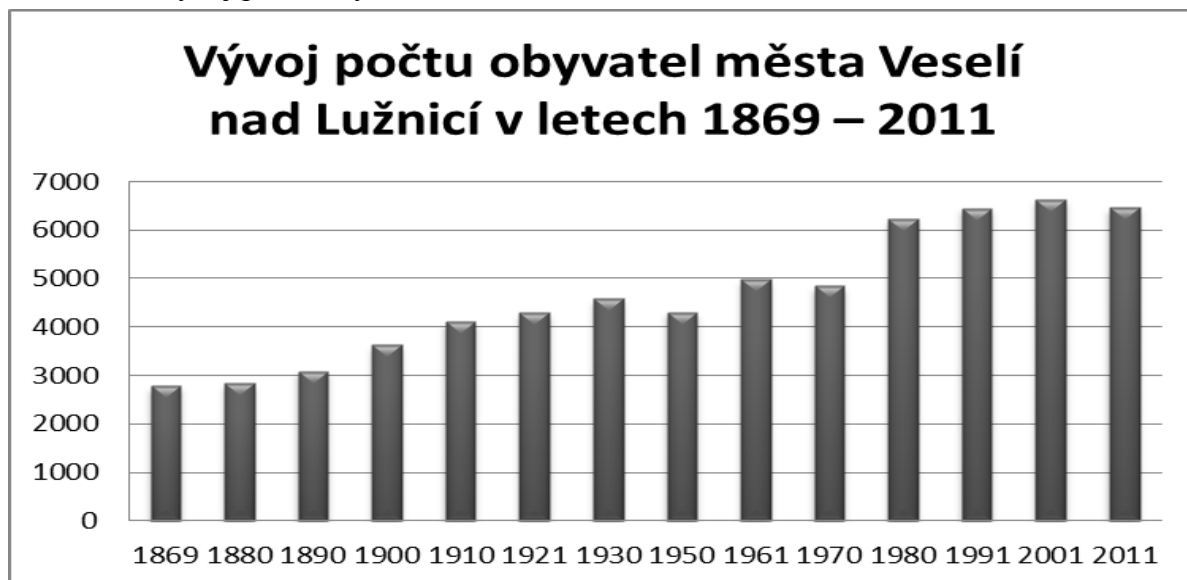

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014

Jeho populační vývoj od počátku sledovaného období měl do konce první světové války klesající tendenci. V absolutních číslech počet obyvatel poklesl do roku 1910 o 738 obyvatel. Poválečný nárůst trval do roku 1930 s následným poklesem k roku 1950. Stejně jako v ostatních městech populace rostla až do roku 2011. Nárůst obyvatel činil 3 146 obyvatel, což činilo nárůst o 63 % oproti roku 1950.

Veselí nad Lužnicí rostlo do roku 1930. Přírůstek do roku 1930 činil 1 812 obyvatel. Také v období od roku 1970 do roku 1991 byl přírůstek 1 603 obyvatel. Oba časové úseky jsou charakteristické průmyslovým rozvojem. Z hlediska prvního období je to výstavba železnice a vytváření dopravní spojky. V návaznosti na dráhu zde byly založeny nové výrobní. Populační růst v 70. a 80. letech je zapříčiněn jednak rozvojem průmyslu, ale také propopulační politikou státu. Jak ukazuje graf č. 15, po roce 2001 dochází k poklesu počtu obyvatel.

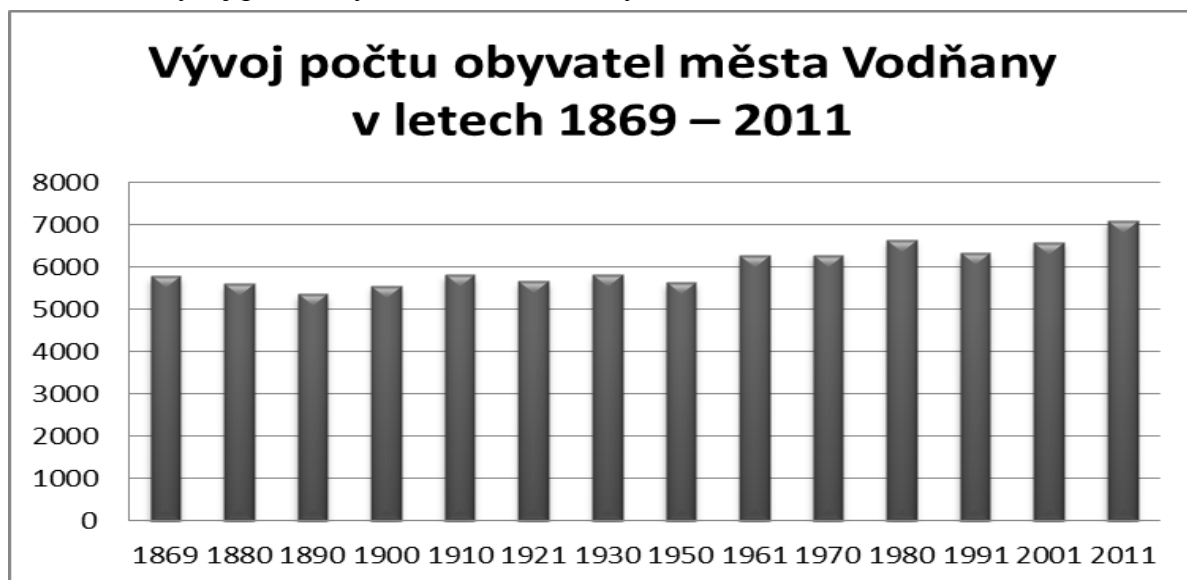
Graf č. 15: Vývoj počtu obyvatel města Veselí nad Lužnicí v letech 1869–2011

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014

První pokles populace zažilo město *Vodňany* do roku 1890, což bylo patrně způsobeno horší dostupností, kdy město zůstávalo stranou železniční dopravy. Přivedení železnice v následujícím období přineslo nárůst populace v důsledku rozvoje sice jen o cca 200 obyvatel, přesto to znamenalo nárůst. Identický nárůst pokračoval do roku 1930 po poklesu, který způsobila válka a následné události.

Graf č. 16: Vývoj počtu obyvatel města Vodňany v letech 1869–2011

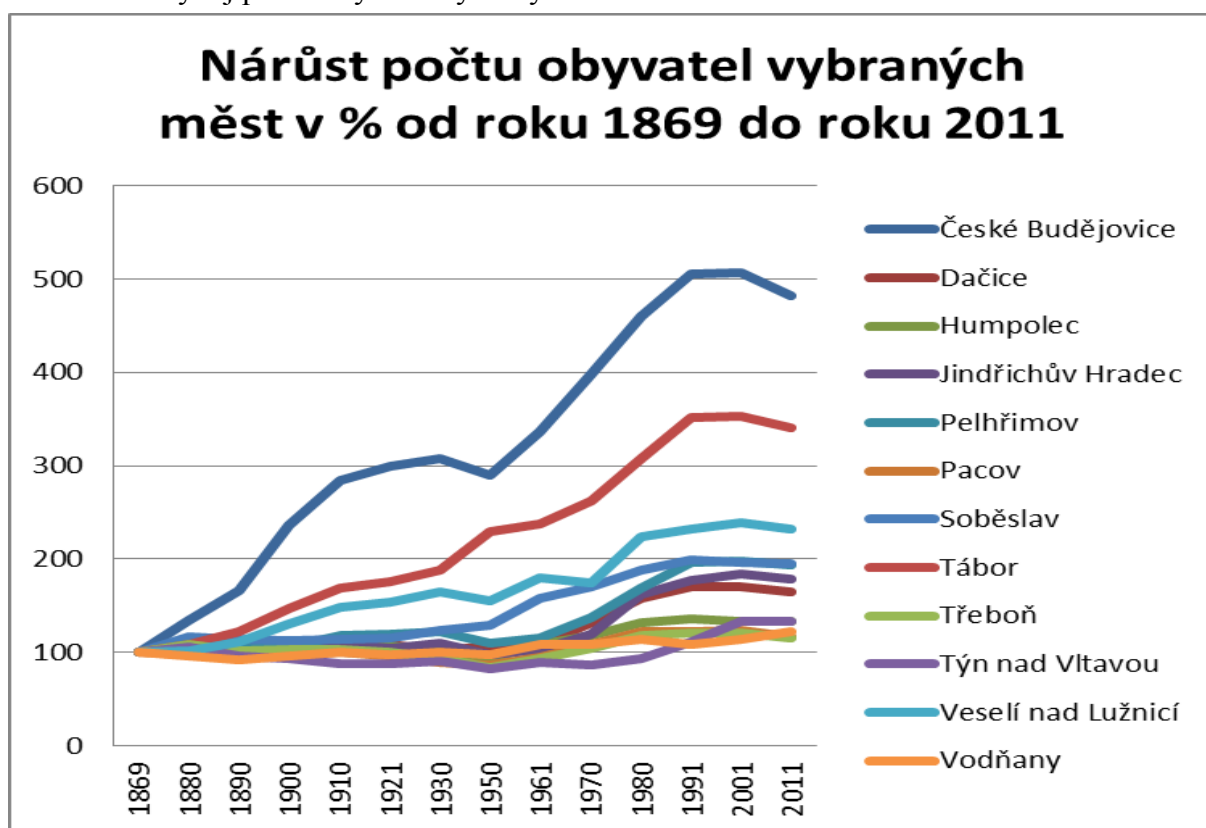
Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014

Následný pokles způsobily události související jednak se světovou krizí, ale hlavně s druhou světovou válkou, kdy se ve Vodňanech projevila likvidace poměrně hojně zastoupené židovské menšiny. V roce 1950 mělo město Vodňany 5 624 obyvatel. Podle

grafu č. 16 je zřejmé, že maximum obyvatel dosáhlo město při posledním censu v roce 2011, kdy v něm žilo 7 090 obyvatel. Dále je patrný nárůst obyvatel v poválečných letech a další nárůst po zavedení propopulačních opatření vlády po roce 1970.

V grafu č. 17 je přehledně znázorněn procentuální přírůstek obyvatel za sledované období, kdy za 100 % je považováno výchozí sčítání v roce 1869. Není překvapením nárůst počtu obyvatel Českých Budějovic, maximem byl nárůst o 506 % v roce 2001. O více než 300 % pak narostlo město Tábor. Třetí největší přírůstek zaznamenalo město Veselí nad Lužnicí, který činil přes 230 %. Prakticky stejné výsledky lze sledovat u měst Pelhřimov a Soběslav, kdy v roce 2011 činil jejich nárůst populace 194,5 respektive 194,9%. Také Jindřichův Hradec zvýšil svoji populaci v roce 2011 o 179,4 % oproti roku 1869. Nejméně svoji populaci zvýšila Třeboň, která dosáhla v roce 2011 pouhých 115,6 % populace roku 1869.

Graf č. 17: Vývoj počtu obyvatel vybraných měst v letech 1869–2011

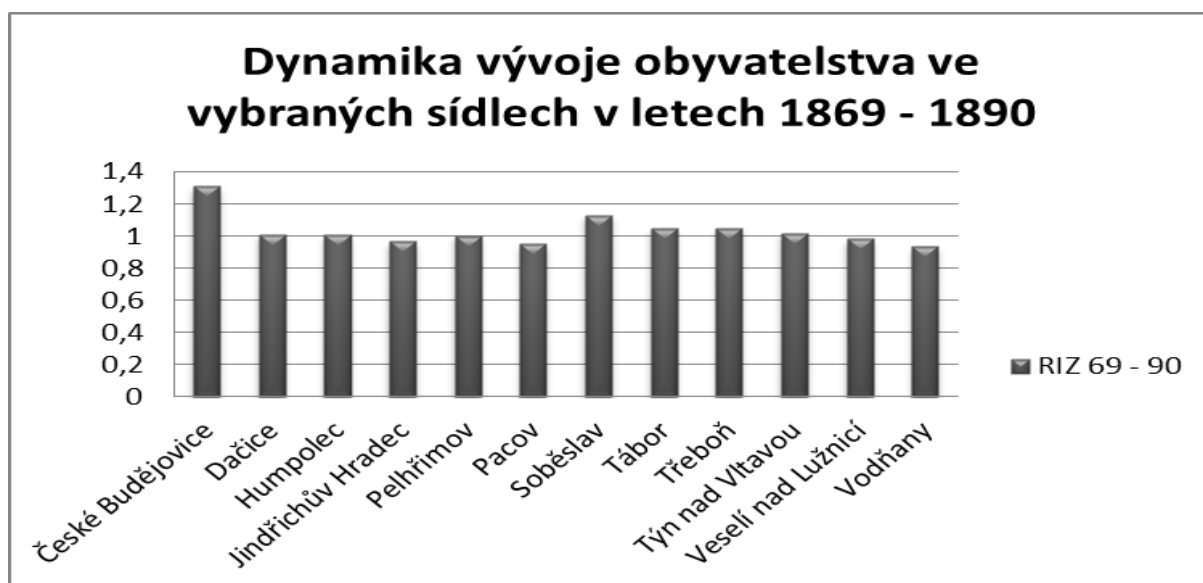
Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014, vlastní výpočty
 Poznámka: Vztaheno ke stavu k roku 1869 (= index 100)

4.4 Srovnání populačního vývoje Jindřichova Hradce a vybraných měst

Populační vývoj každého sledovaného města měl svá individuální specifika, jimiž se jeho vývoj od vývoje měst ostatních mnohdy odlišoval. Tato podkapitola je zaměřena na komparaci populačního vývoje Jindřichova Hradce s vývojem vybraných měst ve stanovených intervalových obdobích, přičemž v této komparaci dojde k vystižení vzájemných odlišností, ale zároveň také podobných trendů. Důvody těchto specifík i obecností budou zároveň interpretovány, a to zejména s ohledem na historický vývoj oblasti a sociálně-geografické podmínky ve sledované oblasti.

Na počátku námi sledovaného statistického období byly největšími centry Jindřichův Hradec a České Budějovice. Ve druhé polovině 19. století ovlivnila hospodářský i populační vývoj průmyslová revoluce prakticky všechna sledovaná města, když jedním z hlavních procesů, týkajících se populačního vývoje, byla urbanizace jakožto jeden z průvodních jevů právě průmyslové revoluce. Rozvoj železnice poté přinesl zvýšenou migraci, kdy zvláště venkovské obyvatelstvo přicházelo do měst.

Graf č. 18: Dynamika vývoje obyvatelstva ve vybraných sídlech v letech 1869–1890

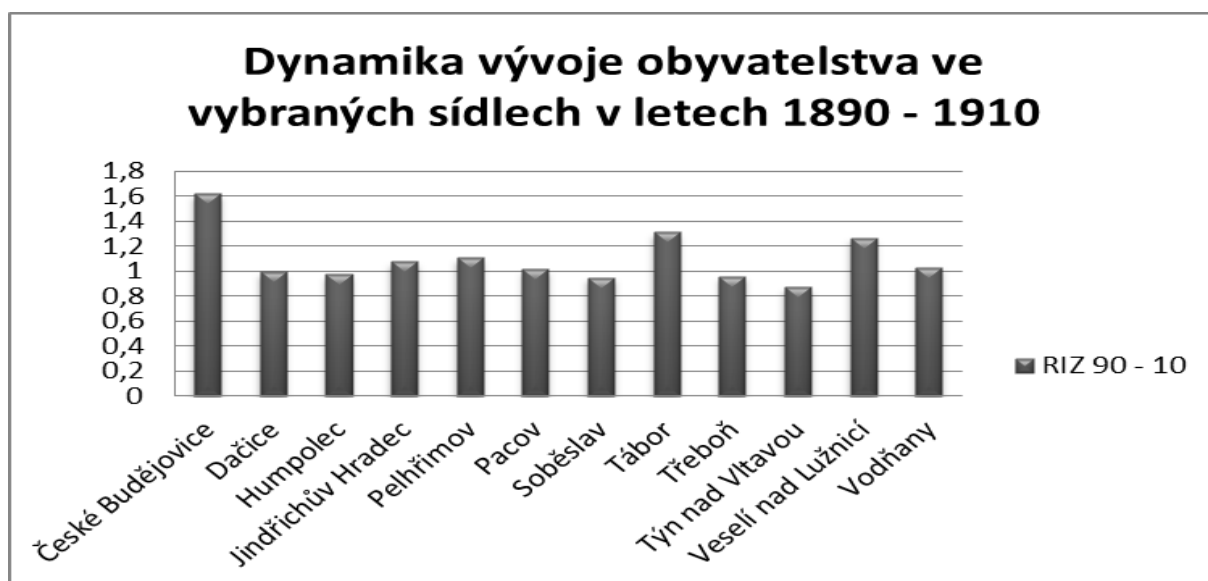
Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014, vlastní výpočty
Poznámka: RIZ (relativní index změny) vztažen k Jihočeskému kraji

V prvním sledovaném období let 1869–1890 došlo rozvojem průmyslu a železnice k výraznému populačnímu nárůstu v Českých Budějovicích jakožto nejvýznamnějším regionálním centru. Také města Tábor a Soběslav mají slušný potenciál růstu. Naproti tomu Jindřichův Hradec v porovnání s celým krajem roste podprůměrně. Tato změna je jasně demonstrována na grafu č. 18, kde nejvyšší relativní index změny 1,31 vykazuje

město České Budějovice, dále pak Soběslav s relativním indexem změny 1,12. Ostatním městům se RIZ pohybuje mezi 0,98 až 1,04, což značí průměrný vývoj v porovnání s krajem či lehký nadprůměr a podprůměr. Nejmenší hodnota indexu v rámci kraje je v Pacově a také Jindřichův Hradec dosáhl RIZ v tomto období 0,96. Tyto skutečnosti lze interpretovat jako důsledek toho, že Jindřichův Hradec nebyl přímo napojen na budovanou železniční trať Praha – Vídeň, která nepochybně zvyšovala atraktivitu měst ležících na ní, neboť se zde zvýšily možnosti získání zaměstnání. Lidé se proto spíše stěhovali do měst na této trati, což se zrcadlí i ve vysokém RIZ Českých Budějovic a Soběslavi, které právě na trati ležely. U ostatních měst s lehce nadprůměrným RIZ napomáhala zvyšování počtu obyvatelstva jejich industrializace (např. v případě Tábora), zatímco u měst s podprůměrným RIZ na ztrátu jejich atraktivity působila také krize jejich tradičních průmyslových odvětví – v případě Jindřichova Hradce zejména textilního průmyslu.

V časovém intervalu let 1890–1910 lze zaznamenat opět výrazný přírůstek obyvatelstva Českých Budějovic, jenž činil téměř 23 tisíc, což svědčí o stále rostoucím zvětšování jejich významu v rámci regionu, dále populačně rostla také města Tábor a Veselí nad Lužnicí. V případě Tábora byl tento trend způsoben výstavbou první elektrické železnice v tehdejší Rakousku-Uhersku, která město spojila s Bechyní a napomáhala industrializaci města. Mírný nárůst počtu obyvatel je poté patrný také u Jindřichova Hradce a jiných měst (např. Pelhřimova či Vodňan), přičemž zde lze důvody tohoto mírného růstu shledávat v postupující industrializaci, když zejména v Jindřichově Hradci vznikly v tomto období nové továrny a byla také zajištěna lepší občanská vybavenost města. Díky výstavbě úzkokolejně železnice z Jindřichova Hradce do Nové Bystřice (roku 1887) se také podařilo spojit město s okolními regiony. Obecně nové formy dopravy sehrály významnou roli v rozvoji průmyslu, ovlivnily vznik a umístění mnoha nových průmyslových podniků a zlepšily také komunikační možnosti společnosti (Semotanová 1998). Graf č. 19 poté znázorňuje RIZ vybraných měst za zvolené období. Také ostatní města oscilovala okolo hodnoty relativního indexu změny 1. Pouze Týn nad Vltavou dosáhl RIZ jen 0,87, když v jeho případě hrála roli absence průmyslových podniků a jejich rozkvět v okolních městech, přičemž tyto faktory nahrávaly migraci obyvatel z města právě do těchto center. Týn se navíc marně pokoušel o napojení na tratě vedoucí do Veselí nad Lužnicí či Bechyně (Sudová 2007). Lze tvrdit, že určitým obecnějším faktorem podporujícím populační růst měst v tomto období (a i v období předcházejícím) bylo jejich napojení právě na důležité železniční tratě, resp. absence takového napojení vedla spíše k depopulačnímu trendu.

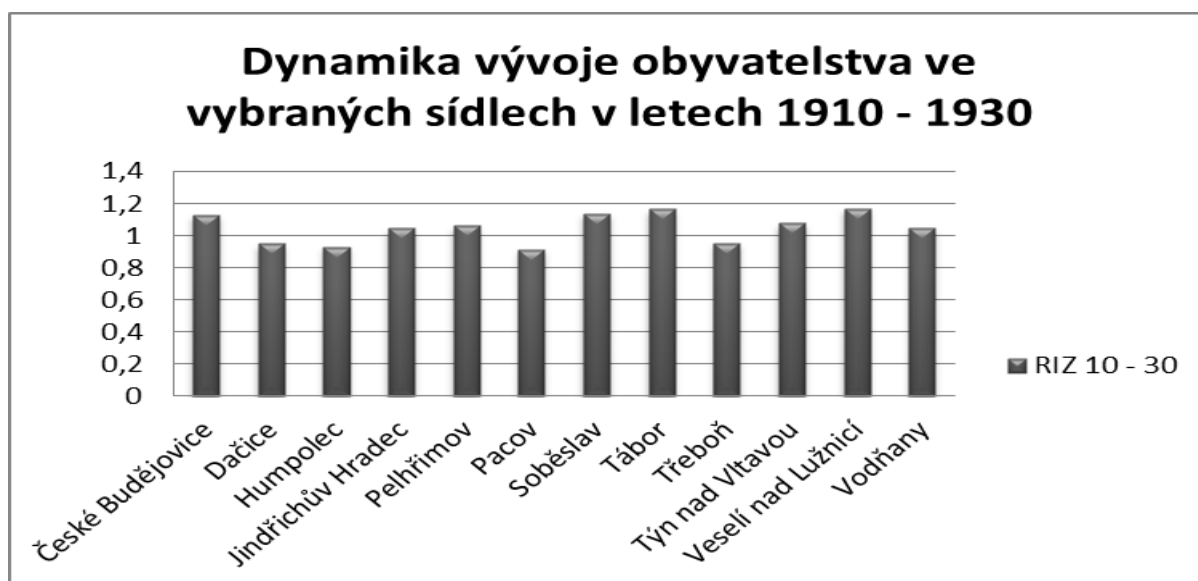
Graf č. 19: Dynamika vývoje obyvatelstva ve vybraných sídlech v letech 1890–1910

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014, vlastní výpočty
 Poznámka: RIZ (relativní index změny) vztažen k Jihočeskému kraji

V intervalovém období let 1910–1930 zaznamenala největší změnu města Soběslav, České Budějovice, Veselí nad Lužnicí a Tábor, který se rozvíjel nejvíce, a to v důsledku zintenzivnělé prvorepublikové industrializace. Ačkoli České Budějovice mají poměrně vysoký RIZ, přece jen po výrazném růstu v předchozích letech v poválečném období doplatily na zpřetrhané vazby na další části monarchie, zejména Vídeň. Lze tvrdit, že válečné ztráty postihly spíše méně významná města, neboť vznik Československé republiky vedl k migraci obyvatelstva do intenzivněji budovaných průmyslových měst jižních Čech. Na grafu č. 20 je poté vidět, že Jindřichův Hradec ve sledovaném období patří spíše k průměru (společně např. s Pelhřimovem či Vodňany), když u těchto měst byly válečné ztráty na obyvatelstvu (úmrtí, emigrace, nevhodné podmínky pro plánování potomstva) zhruba vyrovnány lepšími podmínkami pro zakládání rodin v samostatném státě a také rozvojem industrializace. Přesto jejich určitá stagnace svědčí o tom, že industrializace nepostupovala v těchto městech tak mohutně jako v tradičnějších centrech Českých Budějovic či Tábora.

Graf č. 20: Dynamika vývoje obyvatelstva ve vybraných sídlech v letech 1910–1930

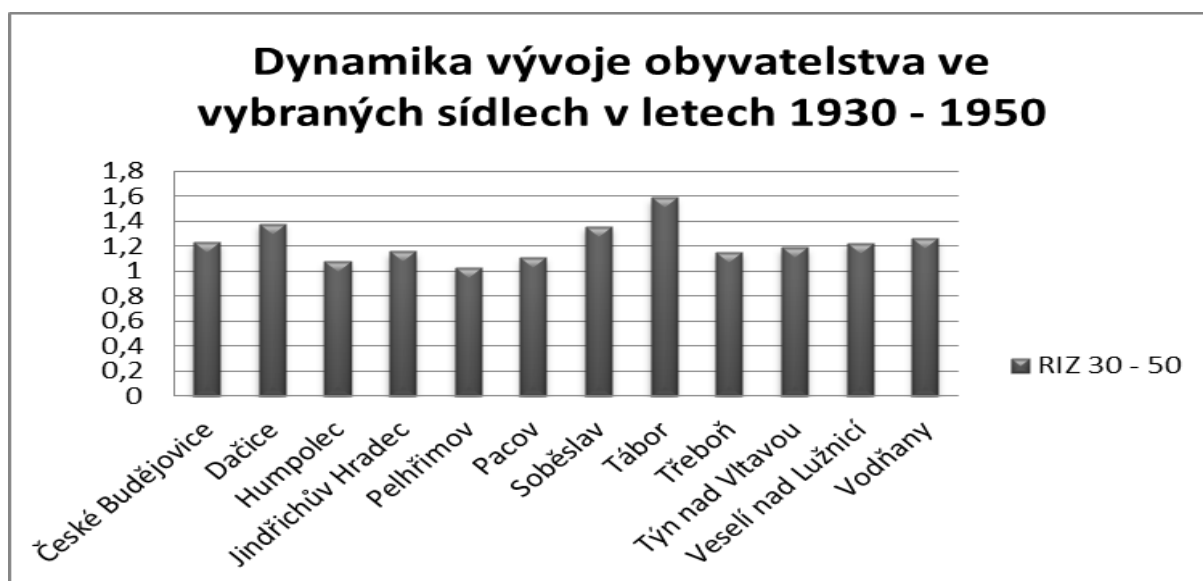

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014, vlastní výpočty
 Poznámka: RIZ (relativní index změny) vztažen k Jihočeskému kraji

V intervalovém období let 1930–1950 se projevil následky jak hospodářské krize na počátku 30. let, tak druhé světové války a s ní souvisejícími poválečnými procesy, které zapříčinily celkový pokles populace. Určitá ekonomická nejistota v době hospodářské krize vedla u nižších sociálních vrstev k tomu, že nebyly zakládány početnější rodiny, zároveň se mnohé obyvatelstvo stěhovalo za prací do velkých center Československa. Válečné ztráty v důsledku nacistické perzekuce, emigrací, ale i omezování válečné výroby, která nebyla přímo použitelná pro armádu, a nedostatečná výživa („život na příděl“) spolu přispěly k poklesu obyvatelstva v jednotlivých městech. Po ukončení války pak přišel na řadu odsun německého obyvatelstva, v jehož důsledku bylo nutné doplňovat stav po odsunutých obyvatelích novými lidmi.

Pokud jde o situaci v kraji, většina měst byla populačně ztrátová. Výjimku lze nalézt u měst jako jsou Tábor a Soběslav, přičemž Soběslavi napomohl podnik Jitona a spojení po železnici jak s městem Tábor, tak i s Českými Budějovicemi. Tábor má ze sledovaných měst nejvyšší relativní index změny, a to 1,59, protože se zde tolik neprojevil vliv odsunu německy mluvícího obyvatelstva. Ostatní města stagnovala, nebo populace lehce ubývala. Podle grafu č. 21 jsou mezi městy, kde klesal přírůstek nejvíce, Třeboň a také Jindřichův Hradec, dále Humpolec i Pelhřimov. Tato města byla ztrátová převážně kvůli své nedostatečné industrializaci, která zde neproběhla v předcházejících desetiletích v takové míře jako např. v Táboře (silně industrializovaná města mohla po válce těžit také z výroby za války zničených zařízení).

Graf č. 21: Dynamika vývoje obyvatelstva ve vybraných sídlech v letech 1930–1950

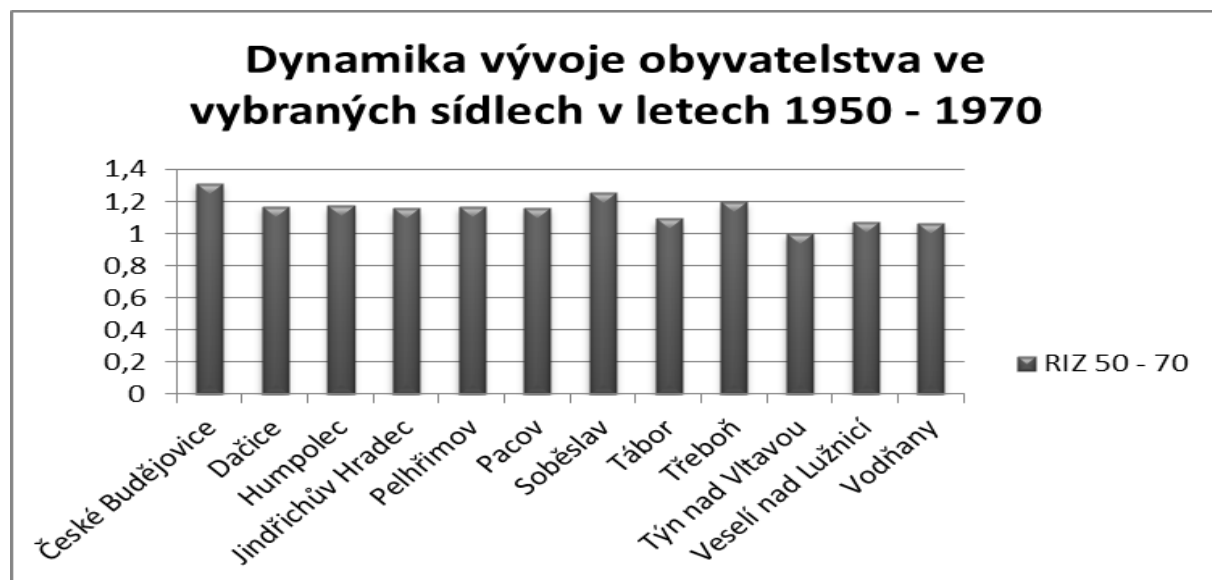
Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014, vlastní výpočty
 Poznámka: RIZ (relativní index změny) vztážen k Jihočeskému kraji

Intervalové období let 1950–1970 lze charakterizovat tím, že v jeho první části docházelo na jedné straně k dosídlování pohraničních osad, které po válce osířely v důsledku odsunu sudetských Němců, ale zároveň docházelo ve stejném období ke stěhování lidí do měst v důsledku násilné kolektivizace venkova. Během tohoto období byla také započata první fáze socialistické industrializace, která se pozvolna prosazovala vznikem nových průmyslových podniků. Byla prováděna politika podpory měst do 50 000 obyvatel, v nichž měl být vždy alespoň jeden větší podnik, aby byl dostatek pracovních míst bez nutnosti dojíždět daleko za prací. To také přineslo rychlejší urbanizaci. Obecně lze tvrdit, že v důsledku těchto činitelů se do měst hojně stěhovali lidé z vesnic, a to většinou za prací a pro dosažitelné bydlení s dostupnými službami.

Tyto obecnější trendy se projevují i v tom, že prakticky všechna námi sledovaná města v tomto časovém intervalu populačně rostou, jak ukazuje graf č. 22. Z něho je navíc patrné, že se v této době se nejvíce rozrůstaly České Budějovice, kde byla podporována výstavba nových bytů formou panelových sídlišť, a byl posílen těžký průmysl. V roce 1960 byl navíc oficiálně uznán název Jihočeský kraj a krajským městem se staly právě České Budějovice. Díky tomu se do centra kraje přesunuly veškeré administrativní služby a správa kraje, která byla do té doby rozdělena, čímž například o některé agendy přišlo město Tábor. Po Budějovicích se nejvíce rozrostla města Tábor, Soběslav a roste i Jindřichův Hradec. V jeho případě (podobně jako v případě ostatních zhruba stejně rostoucích měst) tomuto trendu nahrála zejména industrializace (např. založení továrny

Juta r. 1957). Nejmenší růst obyvatelstva je vidět ve městě Týn nad Vltavou, když zde svou roli hrálo i vybudování Orlické přehrady a s ním spojený zánik městské čtvrti Dolní Brašov, která ležela v zátopové oblasti.

Graf č. 22: Dynamika vývoje obyvatelstva ve vybraných sídlech v letech 1950–1970

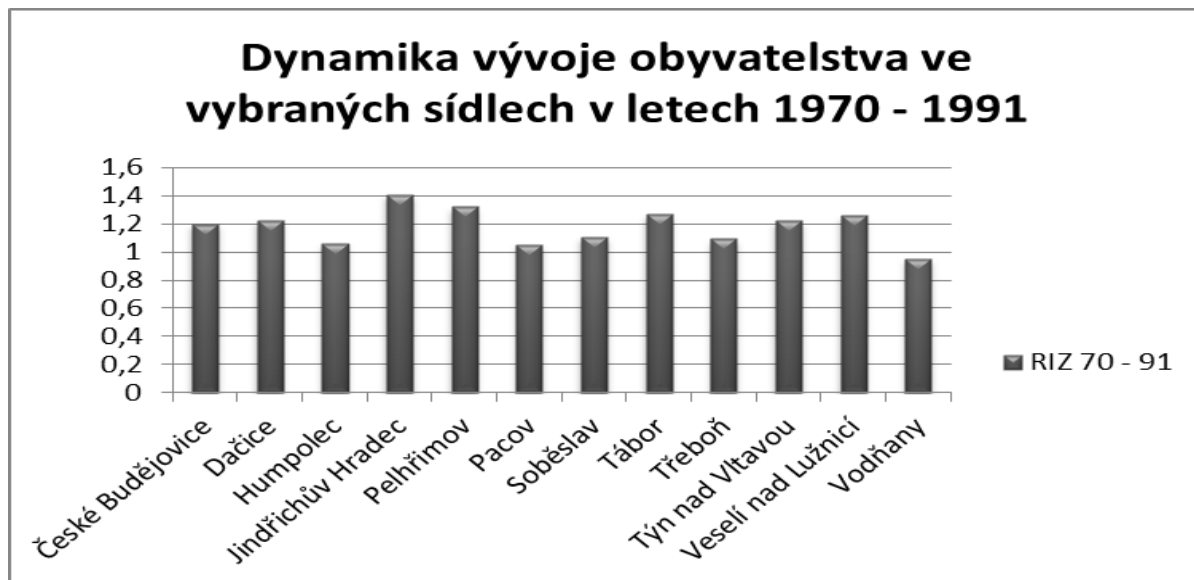

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014, vlastní výpočty
 Poznámka: RIZ (relativní index změny) vztažen k Jihočeskému kraji

V dalším intervalovém období mezi roky 1970 a 1991 se v žádném z měst populace nezmenšila, nýbrž naopak rostla. Lze to přičítat tomu, že v sedmdesátých letech začala přivádět na svět děti populačně silná poválečná vlna, přičemž stát v této době motivoval k založení rodiny a k vyššímu počtu dětí tím, že prodloužil mateřskou dovolenou, zvýšil přídatky na děti a zlevnil dětské oblečení. Vzhledem k tomu, že v této době stál v čele státu Gustáv Husák, se dětem narozeným v této době přezdívá „Husákovy děti“. Na grafu č. 22 lze pozorovat, že největší přírůstek obyvatel v absolutních číslech zaznamenala velká města, mezi které se zařadil i Jindřichův Hradec. Dále mohutně rostl Tábor a České Budějovice, u nichž docházelo k intenzivnějšímu rozvíjení již desetiletí trvající průmyslové tradice. Stagnaci pak zaznamenalo město Vodňany. Nejvyšší růst zaznamenal Jindřichův Hradec – v jeho případě vedle obecnějších dopadů tehdejší pronatalitní politiky hrálo roli i zřízení dalších průmyslových podniků ve městě, výstavba největšího sídliště, ale také celková rekonstrukce města, kdy cílem bylo využít historické jádro pro rozvoj cestovního ruchu a v důsledku toho rozvíjet také terciární sektor. V osmdesátých letech pak porodnost postupně klesala na obvyklou úroveň a například také v Táboře či Českých

Budějovicích byl nižší přírůstek zapříčiněn suburbanizací, tedy populačním rozvojem v blízkosti těchto měst.

Graf č. 23: Dynamika vývoje obyvatelstva ve vybraných sídlech v letech 1970–1991

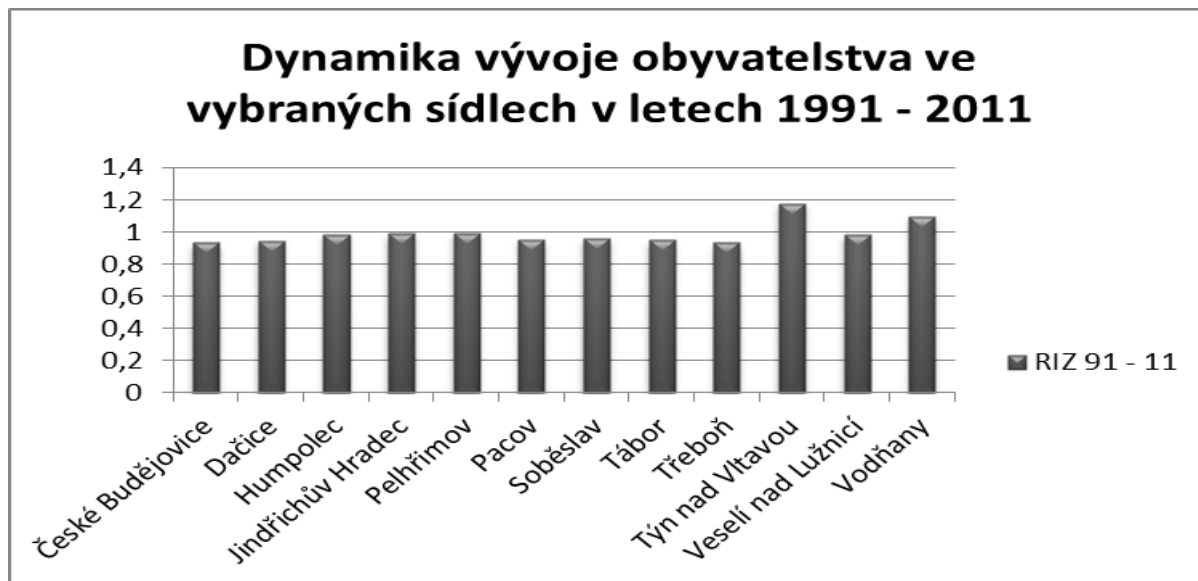
Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014, vlastní výpočty
Poznámka: RIZ (relativní index změny) vztážen k Jihočeskému kraji

Posledním intervalovým obdobím je dvacetiletí od roku 1991 do roku 2011, které má celkově nejhorší výsledky relativního indexu růstu od roku 1869 v rámci kraje. Prakticky pouze město Týn nad Vltavou mělo přírůstek obyvatel, přičemž úbytek u ostatních měst je vysvětlitelný nejen migrací do zahraničí, ale také do perspektivnějších měst, hlavně do Prahy či Plzně. V důsledku společenských změn se měnily i zvyklosti populace, neboť se otevřela možnost cestování kamkoliv po světě, či možnost zaměstnání nebo praxe v zahraničí. To vše odvádí dodnes zvláště mladé lidi mimo republiku. Trendem je také zakládání rodin v pozdějším věku, kvůli čemuž se negativně mění struktura populace, kdy ubývá ekonomicky aktivní obyvatelstvo a přibývá věková kategorie nad 65 let. Statistiky začínají také ovlivňovat i cizinci, kteří zde dlouhodobě žijí, protože roku 2001 byli zařazeni do sčítání. Zpočátku to byli hlavně reemigranti, kteří se chtěli vrátit do země, ať to již byli potomci Čechů, kteří odešli před první či druhou světovou válkou, nebo ti, kteří odešli v poválečném období či po srpnu 1968. V poslední době jsou to i migranti ze zemí EU, kteří k nám přicházejí pracovat. Dále v důsledku změny hospodářství docházelo hlavně v devadesátých letech k majetkovým převodům podniků, které často končily svoji výrobu či byly špatným vedením zlikvidovány. Na straně druhé se některé podniky transformovaly a dále rozvíjely a postupem doby vznikaly podniky nové.

Pro Jihočeský kraj je typické množství památek a přírodních zajímavostí, tudíž je v rámci cestovního ruchu budován sektor služeb, který přináší potřebná pracovní místa. Navíc je nutno v tomto časovém období počítat i se suburbanizačním trendem, kdy se mnohé rodiny stěhují na venkov a za prací do města pouze dojíždějí.

Z grafu č. 24 je patrné, že v absolutních číslech byl přírůstek výrazný v Jindřichově Hradci, kde byla založena Fakulta managementu, patřící dnes pod správu Vysoké školy ekonomické v Praze. To do města přivedlo mladé lidi, kteří si pak často hledají v místě studia i uplatnění, a podporují tak dodnes migraci do města. Relativně největší je poté přírůstek v Týně nad Vltavou, který po původním zatopení jedné své části v letech socialismu může naopak v současné době těžit z rekreační atraktivity Orlické přehrad a na ni napojený terciární sektor. Vodňany, mající také poměrně vysoký populační přírůstek, těží z výhodné komunikační polohy u silnice E49. Naopak nejvýraznější populační pokles zaznamenalo město České Budějovice, třebaže se ovšem v jeho případě zřejmě jedná o důsledek suburbanizace, kdy obyvatelé velkých měst často vyhledávají k bydlení klidnější lokality, avšak v blízkosti měst, která zajišťují pracovní příležitost.

Graf č. 24: Dynamika vývoje obyvatelstva ve vybraných sídlech v letech 1991–2011

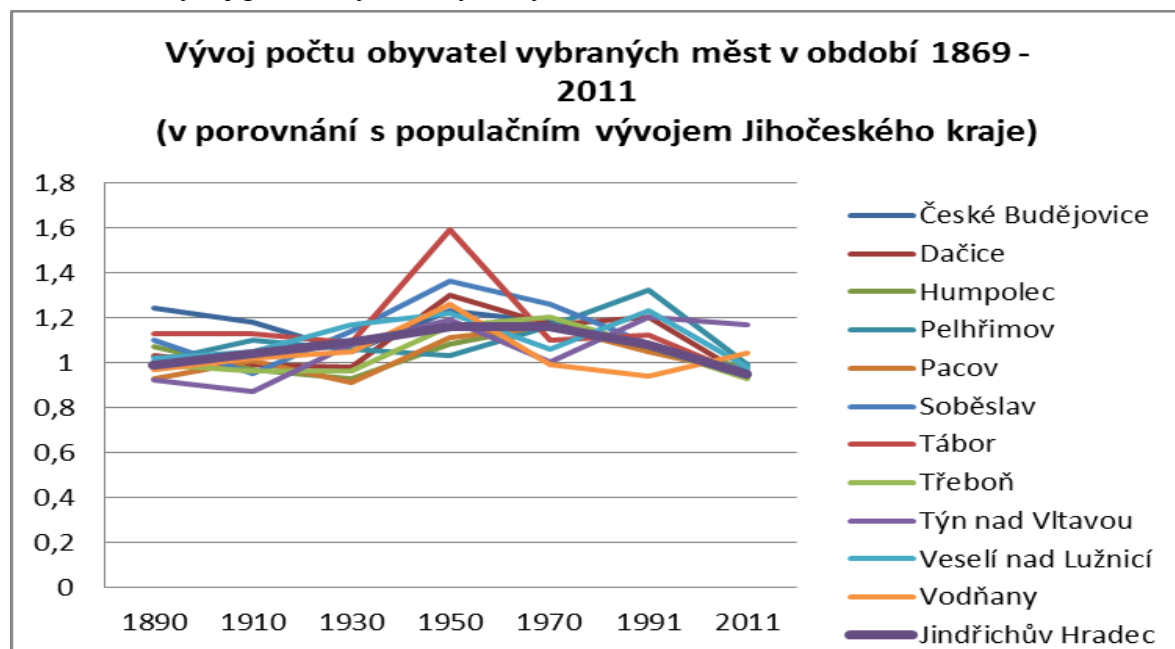

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014, vlastní výpočty
 Poznámka: RIZ (relativní index změny) vztážen k Jihočeskému kraji

Jako poslední je v této subkapitole v grafu č. 25 znázorněn vývoj počtu obyvatel vybraných měst v porovnání s populačním vývojem kraje za celé sledované statistické období let 1869–2011. Z něho je patrné, že v porovnání s ostatními městy byl populační vývoj Jindřichova Hradce ve srovnání s vývojem celého Jihočeského kraje do určité míry

průměrný, tj. neprocházel žádnými velkými výkyvy jako např. Dačice, Pelhřimov či Vodňany. To je vysvětlitelné určitou historickou vyrovnaností faktorů, které ovlivňovaly pozitivně vývoj počtu obyvatel (průmysl, který se dokázal při krizi jednoho odvětví rychle přeorientovat na výrobu jiných výrobků; po roce 1989 rozmach soukromého sektoru, který nahradil uzavření velkých podniků apod.), resp. na tento vývoj působily negativně (např. odsun Němců v letech 1945/1946, důsledky první a druhé světové války apod.).

Graf č. 25: Vývoj počtu obyvatel vybraných měst v letech 1869–2011

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014, vlastní výpočty

5. SYNTÉZA POZNATKŮ

V této syntetické části práce je nutné vlastní analýzu populačního vývoje města Jindřichův Hradec v komparaci s vývojem vybraných měst vztáhnout k celému rámci Jihočeského kraje. Obecně lze tvrdit, že samotný Jihočeský kraj měl v námi sledovaném statistickém období let 1869–2011 v širším rámci vývoje celých českých zemí spíše charakter tzv. periferie, za jejíž znaky se považují nízká hustota zalidnění, průměrně menší velikost sídel, převažující zemědělský charakter a opožděný hospodářský vývoj oproti jádrovým oblastem (např. Středočeskému kraji). Na vznik tohoto periferního charakteru Jihočeského kraje měly vliv zejména fyzicko-geografické podmínky, a to absence větších zásob významných nerostných surovin, jejichž těžba v jiných částech českých zemí v době průmyslové revoluce přispěla k intenzivnímu populačnímu růstu takových oblastí. Kraj tak získal spíše charakter zemědělský, přičemž k výraznější industrializaci zde docházelo až ve 20. století, zejména v letech socialismu.

Ovšem i v populačním vývoji uvnitř vlastního Jihočeského kraje se ve sledovaném statistickém období let 1869–2011 projevovaly odlišné tendence, kdy je možno vydělit dvě oblasti s různou kvalitativní charakteristikou, a to tzv. *oblasti periferní* a *oblasti vnitřní*. Vývoj ovšem procházel dynamickými proměnami a lze tvrdit, že již na počátku sledovaného období měly České Budějovice charakter města vnitřního, a to skrze své napojení na železniční trať Praha – Vídeň, přičemž tento svůj charakter dalším budováním průmyslu, infrastruktury, systému občanské vybavenosti apod. upevňovaly, navíc se roku 1960 staly krajským městem, a tím stoupla i jejich administrativní role v rámci kraje.

Co se ostatních měst týče, je zřejmé, že v průběhu historického vývoje pod vlivem mnoha činitelů přestávaly mít charakter periferie a začínaly splňovat charakteristiky měst vnitřních (v rámci kraje). Za periferii bylo možno na počátku sledovaného období považovat celé Jindřichohradecko včetně jeho samotného centra, avšak po výstavbě železnice Jindřichův Hradec – Nová Bystřice r. 1887 se daří propojit město s okolními regiony, čímž město do určité míry alespoň v rámci kraje získalo charakter města vnitřního. K tomu v dalších letech přispěla i prvorepubliková a zejména socialistická industrializace a další komunikační propojování města s bližšími a vzdálenějšími regiony, včetně napojení na silnice vedoucí do Rakouska po r. 1989. V rámci celé republiky je však možno Jindřichohradecko považovat za oblast periferní.

Města Pacov, Pelhřimov i Humpolec lze také poté stejně tak zařadit mezi periferie republiky, ovšem daleko více splňující charakter periferie než Jindřichův Hradec, neboť průmyslová revoluce i industrializace v dalších desetiletích v těchto městech probíhala se značným zpožděním a s nižší intenzitou.

Co se míry populačního rozmachu Jihočeského kraje v porovnání s průměrem Česka týče, největší míry dosáhl v 70. a 80. letech 20. století, kdy index změny (IZ) vykazuje hodnotu 108 a za celou Českou republiku 105. Stejně tak to platí i o kraji Vysočina, kdy index změny vykazuje hodnotu 106. V tomto období probíhala další etapa socialistické industrializace a celorepubliková bytová výstavba, kteréžto faktory zasáhly významně i Jihočeský kraj. Průmyslová zpožděnost jeho měst za jádrovými centry republiky byla nyní intenzivně odstraňována výstavbou nových podniků, kdežto jádrové kraje již byly spíše satureovány, čímž lze také vysvětlit vysoký index růstu Jihočeského kraje v porovnání s průměrným vývojem republiky. Oba kraje lze hodnotit naopak jako výrazně zaostávající za průměrem českých zemí v předchozích desetiletích, což bylo způsobeno pozdějším nástupem průmyslové revoluce a delším trváním rozvoje železniční sítě. Nejnižší index změny (77) ve sledovaném období vykázal Jihočeský kraj mezi roky 1930–1950, což již splňuje charakteristiky mírně podprůměrného sídla. Dá se předpokládat, že v tomto období působilo negativně několik příčin, a to hospodářská krize v první polovině třicátých let (odchod lidí do větších měst, nevhodné ekonomické klima pro zakládání rodin atd.) a ztráty v důsledku druhé světové války (nacistická perzekuce, emigrace, nedostatek potravin apod.), po níž navíc následoval odsun německého obyvatelstva.

5.1 Diferenciace populačního vývoje jižních Čech

Pokud jde o samotná města, která byla vybrána pro analýzu, je jejich index změny znázorněn v tabulce č. 1. Podle *indexu změny*, se nejdynamičtějším městem v prvním sledovaném období ukázaly České Budějovice s indexem změny 167, což je řadí mezi zvratová sídla. Zásadním byla nejen průmyslová revoluce, ale také rozvoj železnice, kdy došlo ke spojení s Vídní v rámci Habsburské monarchie, což přineslo další možnosti rozvoje průmyslové výroby a obchodu. Jako silně dynamické se v této době také indexem změny 122 projevilo město Tábor. Ke stagnaci došlo v sídlech Třeboň a Pelhřimov a mírně klesající trend se projevil ve Vodňanech, na které neměla železnice zásadní vliv. Také v druhém sledovaném období města rostla. Opět nejvíce České Budějovice s indexem změny 170, dále Tábor s IZ 138 a Veselí nad Lužnicí s hodnotou 133.

V období let 1910–1930 se poprvé projevila stagnace jako důsledek první světové války a následných událostí, jako byla snížená porodnost, vyrovnání se s následky španělské chřipky a v pohraničí také s problematikou osídlení po vzniku samostatného Československa. Mírně dynamický růst vykázala čtyři města, a to České Budějovice, Tábor, Soběslav a Veselí nad Lužnicí. Nejnižší index změny v tomto období patří městu Pacov. Období do roku 1950 bylo opět stagnační, až mírně klesající. Příčinou byla druhá světová válka se všemi jejími důsledky a v pohraničí to pak bylo vysídlení německy mluvícího obyvatelstva, dále ztráta židovského obyvatelstva, které z velké většiny nepřežilo holokaust. Hned po roce 1945 sice proběhla první vlna dosídlování, kdy do pohraničí přicházeli obyvatelé z vnitrozemí, a v případě jižních Čech to byli i volyňští Češi, rumunští Slováci a další. Přesto mnoho vesnic zůstalo neobsazeno i v důsledku vytvoření hraničního pásma na západní hranici. V tomto období mírně dynamicky rostlo město Tábor, které jednak nemělo německou menšinu, jednak tam rychle došlo k obnově průmyslu.

Následující dvě období přináší prakticky do všech sledovaných měst růst. Socialistické plánování počítalo s nárůstem obyvatelstva, a proto byla přijata opatření, která vedla k první vlně poválečné industrializace a také k rozhodnutí podporovat města do 50 000 obyvatel, která měla zajistit lepší dostupnost bydlení a práce ve všech regionech. Socialistická industrializace měla dvě fáze, první trvala do šedesátých let a druhá (nivelizační) do let osmdesátých.

Přesto mezi lety 1970–1991 lze nárůst obyvatel přičíst spíše prorodinné politice socialistické vlády. V této době roste i Jindřichův Hradec, který mezi lety 1970–1991 má nejvyšší index růstu ze sledovaných měst, a to 149.

Následující období do roku 2011 již zahrnuje změny po roce 1989. Změna v chování obyvatel je patrná i v indexu změny populace, která vykazuje stagnační tendence. Stagnace se neprojevila jen ve vybraných a analyzovaných městech, ale také v rámci krajů (výjimkou je pouze Středočeský kraj) i celé České republiky.

Tab. č. 1: Index změny počtu obyvatel vybraných měst za jednotlivá období

Město/období	1869	IZ 69-90	1890	IZ 90-10	1910	IZ 10-30	1930	IZ 30-50
České Budějovice	19232	167	32134	170	54786	108	59079	94
Dačice	4656	107	5002	105	5232	91	4743	106
Humpolec	8182	111	9110	100	9108	90	8231	94
Jindřichův Hradec	12294	98	12032	113	13602	100	13591	89
Pelhřimov	8387	104	8738	114	9938	103	10259	90
Pacov	4229	97	4095	104	4264	89	3787	97
Soběslav	3706	115	4251	100	4232	109	4596	104
Tábor	10339	122	12652	138	17495	111	19425	122
Třeboň	7463	103	7650	101	7721	91	7042	89
Týn nad Vltavou	6128	96	5873	92	5390	103	5544	91
Veselí nad Lužnicí	2776	111	3088	133	4108	112	4588	94
Vodňany	5784	93	5364	108	5811	100	5813	97
Město/období	1950	IZ 50-70	1970	IZ 70-91	1991	IZ 91-11	2011	IZ 69-11
České Budějovice	55709	138	76699	127	97243	95	92659	482
Dačice	5015	123	6149	130	7970	96	7676	165
Humpolec	7706	126	9727	114	11122	98	10910	133
Jindřichův Hradec	12080	121	14675	149	21822	101	22062	179
Pelhřimov	9198	126	11559	143	16480	99	16318	195
Pacov	3663	125	4577	114	5201	95	4933	117
Soběslav	4785	132	6304	117	7365	98	7223	195
Tábor	23696	115	27181	134	36342	97	35196	340
Třeboň	6235	126	7828	116	9052	95	8633	116
Týn nad Vltavou	5050	105	5299	129	6831	120	8196	134
Veselí nad Lužnicí	4302	113	4847	133	6450	100	6459	233
Vodňany	5624	112	6284	101	6331	112	7090	123

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014, vlastní výpočty

5.2 Specifika populačního vývoje Jindřichova Hradce

Z výsledků analyticko-komparativní části vyplývá, že město Jindřichův Hradec sdílelo s ostatními vybranými městy určité společné trendy populačního vývoje, ale zároveň podléhalo určitým vlastním individuálním specifikům, která jeho populační vývoj od vývoje ostatních měst do určité míry odlišovala. V této podkapitole budou systematicky objasněny hlavní okruhy těchto specifik města Jindřichův Hradec, a to v chronologicko-problémové perspektivě:

Za první specifikum Jindřichova Hradce, které ovlivňovalo výrazně jeho populační vývoj, lze považovat *přítomnost, resp. absenci textilního průmyslu*. Právě krize ve městě již od dob pozdního středověku tradiční textilní výroby v polovině 19. století měla výrazně negativní dopady na počet jeho obyvatel, přičemž pokusy v pozdním 19. století výrobu obnovit nebyly příliš úspěšné. Zároveň ovšem přítomnost textilní tradice a vhodnost

okolního přírodního prostředí pro produkci surovin (lnu a vlny) potřebných pro textilní výrobu vytvářely do budoucna potenciál jejího obnovení. Ten byl využit roku 1950 vznikem socialistického podniku Jiholen (zde se specifika města prolínají s obecnějšími trendy, konkrétně s tzv. první vlnou socialistické industrializace), přičemž jeho existence, dávající zaměstnání několika stovkám lidí, naopak zase napomohla výraznému vzrůstu počtu obyvatel města do roku 1970.

Za druhé specifikum lze považovat *absenci přímého napojení města Jindřichův Hradec na nějakou významnější železniční tepnu*. Tento faktor zejména v druhé polovině 19. století způsobil – když se stavba tratě Praha – Vídeň městu vyhnula – na jedné straně stěhování obyvatelstva do měst na této trati (např. do Českých Budějovic) a na straně druhé menší dynamiku růstu počtu obyvatel Jindřichova Hradce v porovnání s dynamikou měst právě na této trati. Problém byl poněkud kompenzován v roce 1887, kdy byla vystavěna trať Jindřichův Hradec – Nová Bystřice, čímž se podařilo více propojit město s okolními regiony, což mělo nepochybně význam i pro vzrůst počtu obyvatel města do roku 1910. Ovšem absence významnější železniční trati, která by skrze Jindřichův Hradec vedla, nepochybně nadále způsobovala určitý handicap města, neboť zpomalovala jeho potenciální industrializaci.

Za třetí specifikum lze považovat skutečnost, že v Jindřichově Hradci *nežilo v porovnání s okolními městy tolik německy hovořících obyvatel*. Roku 1930 se v jindřichohradeckém okrese hlásilo k německé národnosti 16 895 obyvatel, přičemž jich nejvíce žilo v Nové Bystřici (zhruba 3 tis.), zatímco ve vlastním Jindřichově Hradci – ač přesnější údaje chybí – pravděpodobně jen několik stovek (Kovařík 2005). Lze proto předpokládat, že odsun Němců v letech 1945/1946 neměl pro Jindřichův Hradec tak velké depopulační dopady.

Za výrazné specifikum lze považovat také *geografickou polohu Jindřichova Hradce*, nachází se poměrně blízko rakouských hranic. To nepochybně hrálo svou roli zejména po roce 1989 a následném otevření hranic, kdy je možno hovořit o zvýšeném zájmu zahraničních investorů o ekonomické využití města a jeho nejbližšího okolí, který nepochybně napomáhá populačnímu růstu města (zvyšování zaměstnanosti). Ve městě v současné době nalezneme významné zahraniční zaměstnavatele v oblasti strojírenského průmyslu, a to Edscha Tools, POLLMANN CZ a další. K rozvoji zaměstnanosti přispívají rovněž české potravinářské firmy s dlouholetou tradicí, jako například Fruko-Schulz, MADETA a DK OPEN. Zároveň je však nutno počítat se skutečností, že někteří obyvatelé

města odjíždějí za lépe placenou prací do Rakouska a na víkendy dojíždějí za svou rodinou.

Za další specifikum lze považovat *historické jádro města a zámek*, které byly opravovány již v osmdesátých letech, avšak k výraznému turistickému využití těchto lákadel došlo až po roce 1989. Na to napojený terciární sektor je nepochybně opět výrazným činitelem, který napomáhá populačnímu růstu města.

Za poslední, šestou zvláštnost města Jindřichův Hradec lze považovat *založení Fakulty managementu Jihočeské univerzity* v devadesátých letech 20. století. Dnes je fakulta součástí Vysoké školy ekonomické v Praze. Její existence přivádí do města studenty, kteří často po dokončení studií ve městě zůstávají a pracují.

Jinak se zdá, že ve svém populačním vývoji sdílel Jindřichův Hradec s ostatními městy spíše obecné trendy, jejichž dopady byly na všechna města víceméně stejné, ač působící s různou mírou intenzity.

5.3 Hlavní historicko-geografické aspekty vývoje Jindřichova Hradce a jeho regionu

V předchozí podkapitole byla výtčena specifika Jindřichova Hradce, která ovlivňovala rozdílnost jeho populačního vývoje oproti ostatním městům. Tato podkapitola se zaměřuje naopak na systematizování hlavních okruhů obecných historicko-geografických aspektů, které ovlivňovaly ve větší či menší míře populační vývoj všech sledovaných měst (obecné nadindividuální trendy a činitelé), a to opět v problémově-chronologické perspektivě:

Za první významný faktor lze považovat obecněji v celých českých zemích i Jihočeském kraji v 19. století působící *průmyslovou revoluci*, která s sebou přinášela industrializaci a urbanizaci (Semotanová 1998, s. 208). Rozšíření tohoto obecnějšího trendu však v Jihočeském kraji naráželo na konkrétní specifika jednotlivých měst, jmenovitě na přítomnost/absenci napojení města na významnější železniční trať – v tomto případě např. v porovnání s Českými Budějovicemi, které byly mohutně industrializovány. Absence takového významnějšího napojení znamenala pro Jindřichův Hradec jeho slabší zasažení průmyslovou revolucí a tím i menší industrializaci.

Za druhý obecný faktor je nutno považovat depopulační důsledky *obou světových válek* v letech 1914–1918 a 1939–1945. Společná jim byla emigrace obyvatelstva a také nevyhovující přiděly potravin a s tím související zvýšená úmrtnost a neochota zakládat nové rodiny. V první světové válce navíc mnoho mužů muselo narukovat do rakousko-

uherské armády, přičemž často padli na frontách, zatímco v druhé válce bylo obyvatelstvo vystaveno nacistické perzekuci. Jindřichův Hradec sdílel obecné depopulační trendy s ostatními městy.

Dalším obecněji působícím faktorem, a to opět v depopulačním smyslu, byla *hospodářská krize* v první polovině třicátých let, která vedla k odchodu obyvatel mnoha jihočeských měst do větších center českých zemí, kde se nabízely lepší možnosti najít zaměstnání. Nezaměstnanost a u nižších sociálních vrstev nedostatek financí navíc vytvářely klima, které nebylo vhodné pro zakládání nových rodin. Zde opět město Jindřichův Hradec spíše sdílelo tento trend s ostatními městy.

Za čtvrtý trend, který naopak podporoval populační vývoj, můžeme považovat vznik a vůbec existenci samostatné Československé republiky, která přinášela zvýšenou *industrializaci měst* a tím i nárůst počtu obyvatel. Díky horšímu dopravnímu spojení (opět specifikum) však v tomto období nebyl Jindřichův Hradec industrializován v takové míře jako např. České Budějovice či Tábor.

Pátou obecnější charakteristikou je poté *odsun německého obyvatelstva* z českých zemí po druhé světové válce. Tento jev měl nepochybně depopulační účinky, které se však opět v jednotlivých městech lišily podle jejich specifik, tj. konkrétně podle početní velikosti tamní německé menšiny. Výše bylo naznačeno, že tato menšina nebyla v Jindřichově Hradci tak velká jako v jiných městech, tudíž její odsun v komparaci s jinými městy počet obyvatel Jindřichova Hradce tolik nezasáhl.

Do šestého obecného aspektu lze shrnout jevy, které souvisely s *budováním socialismu* v Československu na počátku padesátých let a které vedly ke zvyšování počtu městského obyvatelstva. Jednalo se zejména o kolektivizaci venkova, která donutila některé lidi přestěhovat se do měst, a zároveň nástup tzv. první fáze socialistické industrializace, kdy byly budovány mohutné podniky v mnoha městech. Zde se zdá, že Jindřichův Hradec sdílí tento trend, roku 1950 zde byl založen podnik Jiholen. Založení textilní továrny je však možno považovat opět za důsledek jednoho ze specifik města, tj. tradice textilní výroby.

Za sedmý obecný trend, který měl vskutku výrazně kladné důsledky pro populační vývoj měst, lze považovat *sociální politiku* nastupujícího normalizačního režimu vůči rodinám v době, kdy do produktivního věku nastupovala početná poválečná generace. S tím vším souvisela i masivní výstavba sídlišť v okrajových částech měst. Jindřichův Hradec tedy sdílí tyto obecné trendy, tj. výrazný nárůst počtu obyvatel mezi lety

1970–1991 (konkrétně ve městě o 48,70 %) a také výstavbu největšího jindřichohradeckého sídliště.

Do poslední, osmé oblasti obecnějších činitelů lze shrnout jevy související s *pádem komunistického režimu* a s otevřením hranic. V tomto období je totiž patrná jistá stagnace populačního vývoje jak Jindřichova Hradce, tak celého Jihočeského kraje. To lze považovat za důsledek obecnějšího poklesu porodnosti a zvyšování podílu starších věkových skupin na věkové struktuře obyvatelstva. Mladým lidem se v důsledku otevření hranic nabízejí velké možnosti cestování, práce a studia v cizině. Zároveň je nutno při této stagnaci počítat s procesem suburbanizace, kdy se lidé stěhují na venkov, ačkoliv za prací dojíždějí do města. I zde Jindřichův Hradec opět sdílí tyto obecnější trendy s ostatními městy.

5.4 Predikce budoucího vývoje Jindřichova Hradce

Na populační vývoj Jindřichova Hradce působilo v minulosti mnoho činitelů, ať už ve smyslu záporném či kladném (snižování či zvyšování počtu obyvatel). K posouzení predikce jeho budoucího vývoje pro zhruba následující dvacetiletí je nutno počítat s dalším setrvačným působením těch nejmladších činitelů, jejichž počátky leží v raných devadesátých letech.

Co se působení obecných faktorů týče, lze počítat s dalším prohlubováním procesu *suburbanizace* – tomu by nasvědčoval i výše zmiňovaný strategický Program rozvoje mikroregionu Jindřichohradecko pro roky 2011–2016 (MÚ Jindřichův Hradec 2010), který si položil za jeden z cílů vyrovnání rozdílů v občanské vybavenosti a kvalitě života mezi městem Jindřichův Hradec a okolním venkovem, tj. de facto podporuje spíše rozvoj tohoto venkova. Pokud vskutku dojde k naplnění cílů tohoto programu, nepochybně se zvýší atraktivita venkova v mikroregionu, což by mohlo vést k většímu odlivu obyvatel města právě do okolních obcí. Zároveň je ale možno počítat se skutečností, že kultivace venkova a krajiny v okolí Jindřichova Hradce přivede do mikroregionu více turistů (např. tzv. „agroturistů“), čímž se ovšem do určité míry může zvýšit význam Jindřichova Hradce jakožto centra terciární sféry, jehož služeb budou tito turisté využívat (nákupy, informační poradenství atd.), tj. může dojít vlivem budování této terciární sféry k nárůstu počtu obyvatel města. Také je jako s vyvažujícím trendem proti suburbanizaci možno do budoucna počítat s tzv. *reurbanizací*, při níž se bohatší část populace bude přemisťovat do městských center (Klučka 2013). Nedá se však očekávat, že by kterýkoli z těchto obecnějších jevů nějak výrazně převážil, tudíž lze počítat s jejich vzájemným

spolupůsobením, které by poté ve výsledku vedlo ke stávající stagnaci počtu obyvatel města (v letech 1991–2011 narostl počet obyvatel o 1,1 %). Navíc je ve všech populačních prognózách pro Českou republiku pro nejbližší roky predikována *klesající porodnost*, což znamená, že tento trend bude pokračovat i v Jihočeském kraji. Trend by se měl obrátit okolo roku 2030, přičemž do té doby již patrně nedojde k velkému populačnímu růstu, avšak je možné udržet stagnační tendence.

Lze také zvážit budoucí působení specifických faktorů Jindřichova Hradce, když na zvyšování počtu obyvatel města může působit realizace výstavby velké *průmyslové zóny* na komerčních pozemcích v okolí, existence Fakulty managementu VŠE a také terciární sektor, který uspokojuje potřeby turistů navštěvujících historické centrum města a hrad. Tyto potenciality ovšem nemusí vést ke zvyšování počtu obyvatel města, neboť mohou být negovány další suburbanizací v důsledku prohlubující se kultivace venkova v mikroregionu Jindřichohradecko.

Po zvážení možného působení všech těchto specifických i obecných faktorů na budoucí populační vývoj Jindřichova Hradce je možné konstatovat, že se zhruba v dalším dvacetiletí nebude radikálně zvyšovat ani snižovat počet jeho obyvatel, tj. že město bude populačně spíše stagnovat a držet se okolo současných 22 tis. obyvatel.

6. ZÁVĚR

Cílem předkládané bakalářské práce byla analýza historicko-geografických aspektů populačního vývoje města Jindřichův Hradec ve statistickém období let 1869–2011 ve srovnání s vývojem 11 dalších zvolených měst, a to ve snaze postihnout základní obecné i specifické historicko-geografické determinanty, které tento vývoj ovlivňovaly. Dalším z cílů bylo zároveň ověření nosnosti úvodních pěti hypotéz.

První hypotéza přicházela s tvrzením, že během průmyslové revoluce v 19. století došlo v důsledku výstavby železniční sítě k mohutnému růstu průmyslové výroby ve městech s železničním spojením a tím i k populačnímu růstu v těchto městech. Lze konstatovat, že tato hypotéza byla potvrzena, když bylo dokázáno, jak velký vliv měla poloha na klíčové trati Praha–Viedeň pro hospodářský i populační růst Českých Budějovic, které v důsledku toho dosáhly výsadního hospodářského a později i administrativního postavení v rámci jihočeské oblasti, což trvá dodnes. Zároveň byla hypotéza potvrzena i – řekněme – z negativní stránky tím, když bylo analyzováno, jak právě absence přímého napojení na tuto trať vedla k hospodářské i populační stagnaci, ba k drobnému poklesu v případě Jindřichova Hradce. Zároveň ovšem pozdější napojení města na lokální trať vedlo zase k nárůstu jeho industrializace i počtu obyvatel.

Druhá stanovená hypotéza tvrdila, že v důsledku vysídlení německy hovořícího obyvatelstva po roce 1945 došlo k populačnímu poklesu ve všech zvolených městech, což se mělo projevit v prvním poválečném sčítání obyvatelstva roku 1950. Také tato hypotéza byla potvrzena, ale zároveň bylo analýzou zjištěno, že vlastní Jindřichův Hradec, který měl v porovnání s jinými městy méně početnou německou menšinu, nebyl tímto odsunem populačně tolik zasažen jako jiná města.

Třetí hypotéza stanovovala, že vzhledem k poloze Jindřichova Hradce stranou hlavních dopravních tepen a uzlů se dá očekávat jeho nižší urbanistický a populační růst než v případě měst v centrálních oblastech Československa. Tuto hypotézu lze považovat za částečně potvrzenou, neboť horší dopravní propojenost města s významnými centry nepochybně ovlivňovala právě menší populační a urbanistický (a také průmyslový) stav města do roku 1950. Poté se ovšem začíná situace výrazně měnit, přičemž je zajímavé, že dopravní obslužnost Jindřichova Hradce nebyla příliš zlepšována – změnu situace lze přičíst na vrub zejména socialistickému centrálnímu plánování a státním intervencím, které dokázaly překonat i případné problémy s nedostatečnou komunikační propojeností měst.

Tyto státní zásahy zapříčinily značný populační boom města (mezi lety 1950 a 1991 stoupl počet obyvatel o plných 80,45 %), který by jinak patrně při trvání „přirozeného vývoje“ nenastal.

Čtvrtá hypotéza tvrdila, že po roce 1989 bude ve sčítáních obyvatelstva patrný jeho úbytek ve městě Jindřichův Hradec, a to v důsledku transformace průmyslu, uzavření některých podniků a poklesu počtu pracovních míst a také kvůli přirozenému úbytku obyvatelstva, který je patrný po roce 1989 v celé České republice. Tuto hypotézu je možno považovat za částečně potvrzenou, i když se mezi léty 1991 a 2011 zvýšil počet obyvatel Jindřichova Hradce o pouhých 1,10 %. Nelze tedy hovořit o úbytku obyvatelstva, ale o výrazném snížení jeho nárůstu v porovnání s obdobím předchozím. Zároveň je možno považovat za potvrzenou druhou část této hypotézy, která postulovala vlivy, mající dopad na tento trend – tyto vlivy byly analyzovány a potvrzeny, avšak nebyly jedinými a je nutno k nim přičíst např. proces suburbanizace.

Konečně pátá hypotéza přicházela s tvrzením, že populační vývoj Jindřichova Hradce bude kopírovat obecnější (průměrný) trend tohoto vývoje v celém Jihočeském kraji, tj. že bude docházet k nárůstu počtu obyvatel do vypuknutí první světové války, která přinesla jeho úbytek, přičemž největší populační růst bude patrný v 70. a 80. letech 20. století, který poté přejde do stagnace. I tato hypotéza byla potvrzena, když ovšem byly vedle důsledků první světové války analyzovány i konkrétní další činitele, které tento vývoj ovlivňovaly, ať už v negativním (hospodářská krize v první polovině 30. let 20. století, druhá světová válka, odsun Němců, po roce 1989 suburbanizační, ekonomické a jiné činitele) či v pozitivním smyslu (industrializace, vznik a existence Československé republiky, paradoxně i kolektivizace venkova a také první vlna socialistické industrializace na počátku padesátých let, příhodná sociální politika pro zakládání rodin v 70. letech 20. století, otevření hranic a zahraničního kapitálu po roce 1989 apod.). Vedle těchto obecnějších trendů byly analyzovány i specifické charakteristiky Jindřichova Hradce, které jeho populační vývoj ovlivňovaly (přítomnost/absence textilního průmyslu, absence přímého napojení na významnou železniční trať, malá početnost německé menšiny ve městě v porovnání s městy jinými, geografická poloha v blízkosti Rakouska, historické centrum města, hrad a zámek, existence vysoké školy ve městě).

V závěrečné části byl také predikován budoucí populační vývoj města Jindřichův Hradec, a to skrze zvážení možného působení nejmladších obecných faktorů, které ovlivňují vývoj počtu obyvatelstva v celé České republice i v Jihočeském kraji a které mají své kořeny v období po roce 1989, a také faktorů specifických jen pro Jindřichův Hradec.

Výsledkem je predikce, že žádný z faktorů, které pozitivně či negativně ovlivňují populační vývoj města, v budoucím dvacetiletí výrazným způsobem nepřeváží nad faktory jinými, tudíž lze spíše očekávat stagnaci počtu obyvatel Jindřichova Hradce tak jako v předchozích dvou dekadách.

Díky zpracování této práce se autor dozvěděl mnoho nových a cenných informací nejen o svém městě, ale i o dalších vybraných městech regionu jihovýchodních Čech. Předkládaná práce je prvním pokusem objasnit současnou populační velikost Jindřichova Hradce a faktorů, které ji ovlivňují, touto metodou. Práce by také mohla být přínosem pro širokou veřejnost vzhledem k absenci regionální a geografické literatury zabývající se populačním vývojem města Jindřichův Hradec.

Na závěr práce nezbývá než doufat, že si práce najde své čtenáře, ať již z řad obyvatel města Jindřichův Hradec, studentů, či kohokoliv jiného, kdo se zajímá o historicko-geografické aspekty, které ovlivňovaly populační vývoj měst.

7. SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ

- ALBRECHT, J. a kol. (2003): Okres Jindřichův Hradec. In: Mackovčín, P. a Sedláček, M. (edd.): Českobudějovicko. Chráněná území ČR, svazek VIII. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a EkoCentrum Brno, Praha, s. 217–260.
- ARBURG, A. von (2010): Poválečné přesuny obyvatelstva v českých zemích. Otázka jejich vztahu k sídelně-politickým opatřením z předchozích období a dopadu na společenskou transformaci. In: Němeček, J., Šedivý, I. (edd.): Československo a krize demokracie ve střední Evropě ve 30. a 40. letech XX. století: hledání východisek. HÚ AV ČR, Praha, s. 291–315.
- ARBURG, A. von (2007): Migrationsprozesse in der Tschechoslowakei. Die Vertreibung der Deutschen und ihre binnenstaatlichen Folgen 1945–1950. In: Luft, R., Eiber, L. (hgg.): Bayern und Böhmen. Kontakt, Konflikt, Kultur. Oldenbourg Verlag, München, s. 241–283.
- Atlas československých dějin. ÚSGK a HÚ ČSAV, Praha 1965.
- Atlas obyvatelstva ČSSR. GÚ ČSAV, Praha 1987.
- AUERHAN, J. (1934): Vliv železnice na hustotu a vzrůst obyvatelstva okresních měst a ostatních obcí v Čechách v letech 1869–1930. *Statistický obzor*, 15, s. 186–191.
- BŘICHÁČEK, P. a kol. (1992): Jindřichův Hradec 1293–1993. Sborník statí k dějinám města. INpress, České Budějovice, 255 s.
- ČERMÁK, Z. (1997): Geografické aspekty vnitřní migrace v České republice. *Demografie*, 39, č. 4, s. 242–248.
- DAVID, P., SOUKUP, V. a kol. (1995): Česká Kanada, Jindřichohradecko. Průvodce po Čechách, Moravě, Slezsku – Svazek 6. Soukup & David, Praha, 150 s.
- DEMEK, J., MACKOVČÍN, P. a kol. (2006): Hory a nížiny. *Zeměpisný lexikon ČR*. Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, Brno, 582 s.
- DĚTÁK, J. (1976): Třeboň. Olympia, Praha, 99 s.
- DOBES, A. (2005): Dějiny židů v Jindřichově Hradci v letech 1848–1918. *Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska*, 17, s. 81–99.
- DOMEČKA, L. (1893): Osídlení krajiny jindřicho-hradecké a novo-bystřické. Otisk z časopisu "Ohlas od Nežárky". Tisk a náklad A. Landfrasa Syna, Jindřichův Hradec, 156 s.
- DVOŘÁK, J. (2003): Jižní Čechy jako region. *Historická geografie*, 32, s. 135–181.

- DVOŘÁK, J., KUBEŠ, J. (2010): Vývoj průmyslu na území Českých Budějovic od počátku 19. století do 80. let 20. století. *Historická geografie*, 36, s. 255–289.
- FIALOVÁ, L. a kol. (1996, 1998): Dějiny obyvatelstva českých zemí. Mladá fronta, Praha, 400 s., 400 s.
- GERŠLOVÁ, J., SEKANINA, M. (2003): Lexikon našich hospodářských dějin: 19. a 20. století v politických a společenských souvislostech. Libri, Praha, 488 s.
- GRULICH, J. (2008): Populační vývoj a životní cyklus venkovského obyvatelstva na jihu Čech v 16. až 18. století. Jihočeská univerzita, České Budějovice, 474 s.
- HAMPL, M. (2005): Geografická organizace společnosti v České republice. Transformační procesy a jejich obecný kontext. Univerzita Karlova, Praha, 147 s.
- HAMPL, M. (2003): Diferenciace a zvraty regionálního vývoje Karlovarska: unikátní případ nebo obecný vzor? *Geografie – Sborník ČGS*, 108, č. 3, Praha, s. 173–190.
- HAMPL, M., GARDAVSKÝ, V., KÜHNEL, K. (1987): Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR. Univerzita Karlova, Praha, 256 s.
- Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005. 1. a 2. díl, ČSÚ, Praha 2006.
- HLAVAČKA, M. (1990): Dějiny dopravy v českých zemích v období průmyslové revoluce. Academia, Praha, 179 s.
- HOFMAN, V. (2004): Jindřichohradecké domácnosti v roce 1910. Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska, 16, s. 33–42.
- HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL, J. (2002): Zrod velkoměsta: Urbanizace českých zemí a Evropa. Paseka, Praha, 352 s., obr. příl.
- HUBIČKOVÁ, E., VYBÍRAL, Z. (2013): Tábor. Zmizelé Čechy. Paseka, Praha – Litomyšl, 60 s., fot.
- CHARVÁTOVÁ, E. (1974): Jindřichův Hradec. Odeon, Praha, 240 s.
- CHÁBERA, S. (1998): Fyzický zeměpis jižních Čech. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice, 139 s.
- CHROMÝ, P. (2003): Vývoj krajiny a formování identity území: příspěvek k environmentálním dějinám na příkladu České Kanady. *Historická geografie*, 32, s. 115–134.
- CHROMÝ, P. (2000): Historickogeografické aspekty vymezování pohraničí jako součást geografické analýzy. *Geografie – Sborník ČGS*, 105, č. 1, Praha, s. 63–76.
- JAKUBEC, I., EFMERTOVÁ, SZOBI, P., ŠTEMBERK, J. (2008): Hospodářský vývoj českých zemí v období 1848–1992, Nakladatelství Oeconomica. Praha, 289 s.

- JAKUBEC, I., JINDRA, Z. a kol. (2006): Dějiny hospodářství českých zemí. Od počátku industrializace do konce habsburské monarchie. Karolinum, Praha, 471 s.
- JANÁK, J., HLEDÍKOVÁ, Z., DOBEŠ, J. (2005): Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 568 s.
- JELEČEK, L. (2001): Historickogeografické zvláštnosti dějinného vývoje jižních Čech. Geografické rozhledy, 10, č. 3, s. 66–67.
- Jindřichův Hradec – plán města. Kompakt, Poděbrady 1999.
- JIRÁSKO, L. (2011): Česká Kanada: Jindřichohradecko a Novobystřicko. Zmizelé Čechy. Paseka, Praha – Litomyšl, 80 s., fot.
- JIRÁSKO, L. (2007): Jindřichův Hradec. Zmizelé Čechy. Paseka, Praha – Litomyšl, 112 s., fot.
- JUŘÍK, P. (2010): Dominia Pánů z Hradce, Slavatů a Czerninů. Libri, Praha, 352 s.
- KÁRNÍKOVÁ, L. (1965): Vývoj obyvatelstva v českých zemích 1754–1914, HÚ ČSAV, Praha, 402 s.
- KLUČKA, Š. (2013): Historickogeografické aspekty populačního vývoje města Strakonice. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 82 s.
- KOBLASA, P. (2012): Místopis Jindřichohradecka. Veduta, České Budějovice, 234 s.
- KOL. AUTORŮ (1996, 1999, 2002): Historický atlas měst České republiky, sv. 3 (České Budějovice), sv. 7 (Tábor), sv. 11 (Český Krumlov), HÚ AV ČR, Praha, mapové listy.
- KOL. AUTORŮ (1999): Historie a současnost podnikání na Jindřichohradecku. Městské knihy, Pardubice, 254 s.
- KOL. AUTORŮ (1986): Jižní Čechy. Turistický průvodce ČSSR. Olympia, Praha, 383 s.
- KOPÁČEK, J. a kol. (1998, 2006): Encyklopedie Českých Budějovic. Nebe, České Budějovice, 592 s., 672 s.
- KORČÁK, J. (1972): Populační vývoj jižních Čech. Sborník ČSZ, 77, č. 1, s. 29–36.
- KORČÁK, J. (1929): Vylidňování jižních Čech: studie demografická. Nákladem "Spolku péče o blaho venkova", Praha, 99 s.
- KOSCHIN, F. (2005): Demografie poprvé. Oeconomica, Praha, 122 s.
- KOVÁŘ, D. (2012): Českobudějovicko. Zmizelé Čechy. Paseka, Praha - Litomyšl, 59 s., fot.
- KOVAŘÍK, D. (2005): Vysídlení Němců z okresu Jindřichův Hradec 1945–1948. Jihočeský sborník historický, 74, s. 219–234.

- KOVAŘÍK, D. (2010): Němci na Jindřichohradecku po roce 1945. In: Arburg, A. von, Dvořák, T., Kovařík, D. (edd.): Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945. Matice moravská, Brno, s. 152–171.
- KOZÁK, J. a kol. (2009): Atlas půd České republiky. MZe ČR a ČZU Praha, Praha, 149 s.
- KUBEŠ, J. (2011): České Budějovice - metropole jižních Čech. Geografické rozhledy, 21, č. 3, s. 8–9.
- KUBEŠ, J. a kol. (2009a): Urbánní geografie Českých Budějovic a Českobudějovické aglomerace I. Ústav vědy a výskumu UMB, Banská Bystrica, 166 s.
- KUBEŠ, J. a kol. (2009b): Urbánní geografie Českých Budějovic a českobudějovické aglomerace II. Ústav vědy a výskumu UMB, Banská Bystrica, 189 s.
- KUBEŠ, J., KRAFT, S. (2011): Periferní oblasti jižních Čech a jejich sociálně populační stabilita. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 47, č. 4, s. 805–829.
- KUČA, K. (1996–2011): Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. I.–VIII. díl. Libri, Praha, 874 + 938 + 952 + 941 + 671 + 880 + 991 + 891 s.
- KUČERA, M. (1994): Populace České republiky 1918–1991. Česká demografická společnost, Praha, 197 s.
- KUTHAN, J. (1974, 1982): Jižní Čechy: Krajina, historie, umělecké památky. Orbis, Praha, 316 s., 2. vydání. Panorama, Praha, 326 s.
- KUTHAN, J., KUTHANOVÁ, V. (1980): České Budějovice. Panorama, Praha, 164 s.
- KVÁŠOVÁ, M. (2008): Pelhřimov. Zmizelé Čechy. Paseka, Praha – Litomyšl, 72 s., fot.
- LACINA, V. (2000): Zlatá léta československého hospodářství 1918–1929, HÚ AV ČR, Praha, 254 s.
- LACINA, V. (1990): Hospodářství českých zemí 1880–1914. HÚ ČSAV, Praha, 188 s.
- LEGO, F. (1910): Hradec Jindřichův a jeho okolí. Pavel Körbr, Praha, 61 s.
- MAUR, E. (1978): Základy historické demografie. SPN, Praha, 194 s.
- Města České republiky v retrospektivě. ČSÚ, Praha 1996, 364 s.
- MIŠTERA, L. a kol. (1985): Geografie Československé socialistické republiky, SPN, Praha, 388 s.
- MIŠTERA, L. a kol. (1984): Geografie krajů ČSSR. SPN, Praha, 340 s.
- MUK, J., POKORNÝ, J. (1947): 600 let textilu na Jindřichohradecku. Národohospodářská komise při Okresní odborové radě, Jindřichův Hradec, 64 s.
- MYŠKA, M. (1996): The Industrial Revolution: Bohemia, Moravia and Silesia. In: Porter, R. S., Teich, M. (eds.): The Industrial Revolution in National Context. Cambridge University Press, Cambridge, s. 247–264.

- NOVÁČEK, A. (2011): Jižní Čechy v zrcadle dějin a srovnání. *Geografické rozhledy*, 21, č. 3, s. 2–4.
- NOVÁČEK, A. (2006a): Analýza vlivu vybraných faktorů na vývoj sídelního systému Vysočiny od roku 1869. *Vlastivědný sborník Vysočiny*, 15, s. 91–105.
- NOVÁČEK, A. (2006b): Historický vývoj teritoriální polarizace systému osídlení v kraji Vysočina. *Západní Morava*, 10, s. 65–84.
- NOVÁČEK, A. (2005): Dlouhodobé trendy polarizace prostoru v Česku v zrcadle populačního vývoje. *Historická geografie*, 33, s. 367–396.
- OUŘEDNÍČEK, M., ŠPAČKOVÁ, P., FEŘTROVÁ, M. (2011): Změny sociálního prostředí a kvality života v depopulačních regionech České republiky. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 47, č. 4, s. 777–803.
- PAVLÍČEK, S. (2002): *Naše lokálky. Místní dráhy v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Dokořán, Praha, 156 s.
- POPJAKOVÁ, D. (2013): Populační vývoj jižních Čech. *Geografické rozhledy*, 23, č. 2, s. 28–29.
- PRŮCHA, V. a kol. (2004, 2009): *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992 (1. a 2. díl)*, Doplněk, Brno, 580 s., 1004 s.
- PSÍKOVÁ, J., ZIEGLER, J. (2009): *Třeboň. Zmizelé Čechy*. Paseka, Praha – Litomyšl, 80 s., fot.
- PURŠ, J. (1973): *Průmyslová revoluce. Vývoj pojmu a koncepce*. Academia, Praha, 733 s.
- PURŠ, J. (1960): *Průmyslová revoluce v českých zemích*. SNTL, Praha, 168 s.
- QUITT, E. (1971): *Klimatické oblasti Československa*. GÚ ČSAV, Brno, 73 s.
- Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850-1970. Díl I/1 (ČSR)*, FSÚ, Praha 1978.
- RULL, F. (1875): *Monografie města Hradce Jindřichova*. Tisk a sklad A. Landfrasa syna, Jindřichův Hradec, 190 s.
- SEMOTANOVÁ, E. (1998, 2002): *Historická geografie českých zemí*. HÚ AV ČR, Praha, 293 s., 279 s.
- SEMOTANOVÁ, E. a kol. (2007): *Česko: Ottův historický atlas*. Ottovo nakladatelství, Praha, 408 s.
- SEMOTANOVÁ, E., CAJTHAML, J. a kol. (2014): *Akademický atlas českých dějin*. Academia, Praha, 559 s.
- SKOKAN, L. (2000): *Historickogeografický úvod do regionální geografie*. Univerzita J. E. Purkyně, Ústí nad Labem, 141 s.
- SRB, V. (2004): *1000 let obyvatelstva českých zemí*. Karolinum, Praha, 275 s.

- SRB, V. (1965): Úvod do demografie. Nakladatelství politické literatury, Praha, 228 s.
- SUDOVÁ, M. (2007): Vltavotýnsko. Zmizelé Čechy. Paseka, Praha – Litomyšl, 54 s., fot.
- ŠANTRŮČKOVÁ, M. (2011): Krajiny jižních Čech. Geografické rozhledy, 21, č. 3, s. 30–32.
- TEPLÝ, F. (1927–1936): Dějiny města Jindřichova Hradce. Díl I/1-4, II/1-3. Obec Hradecká, Jindřichův Hradec, 2713 s.
- TOUŠEK, V. a kol. (2005): Česká republika – portréty krajů. MMR ČR, Praha, 136 s.
- TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. a kol. (2008): Ekonomická a sociální geografie. Aleš Čeněk, Plzeň, 411 s.
- ZWETTLER, O. (1984): Historicko-geografický obraz jižních Čech v letech 1900–1914. UJEP, Brno, 294 s.

Internetové zdroje

- ČSÚ (2015): Charakteristika kraje,
https://www.czso.cz/csu/xc/charakteristika_kraje (12. 8. 2014).
- ČSÚ (2014a): Volby do zastupitelstev obcí 2014. Výsledky za okres Jindřichův Hradec,
<http://www.volby.cz/pls/kv2014/kv1211?xjazyk=CZ&xid=1&xv=1&xdz=8&xnumnuts=3103&xstat=1&xvyber=0> (6. 3. 2015).
- ČSÚ (2014b): Volby do zastupitelstev obcí 2014. Výsledky za obec Jindřichův Hradec,
<http://www.volby.cz/pls/kv2014/kv1111?xjazyk=CZ&xid=1&xdz=2&xnumnuts=3103&xobec=545881&xstat=1&xvyber=0> (6. 3. 2015).
- MasterCard, VŠE (2011): Česká centra rozvoje 2011. Výsledky odborné studie,
http://www.centrarozvoje.cz/dokument/vysledky__2011/Vysledky_CCoC_2011_FINAL.pdf (6. 3. 2015).
- MÚ Jindřichův Hradec (2010): Program rozvoje Mikroregionu Jindřichohradecko – svazek obcí Jindřichohradecko, www.jh.cz/filemanager/files/file.php?file=41977 (12. 8. 2014).
- MÚ Jindřichův Hradec (2014): Základní informace,
<http://www.jh.cz/cs/mesto/zakladni-informace.html> (3. 12. 2012).
- Obec Lodhěřov (2008): Historie obce,
<http://www.lodherov.cz/obec/historie.html> (3. 12. 2012).
- Rašelina Soběslav (2015): Historie, současnost,
<http://www.raselina.cz/o-nas/historie-soucasnost/> (12. 8. 2014).
- Wikipedia (2015): Okres Jindřichův Hradec,
http://cs.wikipedia.org/wiki/Okres_Jindřichův_Hradec (3. 12. 2012).

8. SEZNAM TABULEK

Tab. č. 1: Index změny počtu obyvatel vybraných měst za jednotlivá období

Tab. č. 2: Vývoj počtu obyvatel vybraných měst jižních Čech v letech 1869–2011

Tab. č. 3: Vývoj počtu obyvatel Jihočeského kraje a Kraje Vysočina v letech 1869–2011

Tab. č. 4: Relativní index změny vybraných měst jižních Čech

Tab. č. 5: Procentuální přírůstek obyvatel vybraných měst za sledované období

9. SEZNAM GRAFŮ

- Graf č. 1: Vývoj počtu obyvatel v Jihočeském kraji v letech 1869–2011
- Graf č. 2: Vývoj počtu obyvatel v Jihočeském kraji v porovnání s ČR v letech 1869–2011
- Graf č. 3: Vývoj počtu obyvatel v okrese Pelhřimov v letech 1869–2011
- Graf č. 4: Vývoj počtu obyvatel města Jindřichův Hradec v letech 1869–2011
- Graf č. 5: Vývoj počtu obyvatel města Jindřichův Hradec v letech 1869–2011 v %
- Graf č. 6: Vývoj počtu obyvatel města České Budějovice v letech 1869–2011
- Graf č. 7: Vývoj počtu obyvatel města Dačice v letech 1869–2011
- Graf č. 8: Vývoj počtu obyvatel města Humpolec v letech 1869–2011
- Graf č. 9: Vývoj počtu obyvatel města Pelhřimov v letech 1869–2011
- Graf č. 10: Vývoj počtu obyvatel města Pacov v letech 1869–2011
- Graf č. 11: Vývoj počtu obyvatel města Soběslav v letech 1869–2011
- Graf č. 12: Vývoj počtu obyvatel města Tábor v letech 1869–2011
- Graf č. 13: Vývoj počtu obyvatel města Třeboň v letech 1869–2011
- Graf č. 14: Vývoj počtu obyvatel města Týn nad Vltavou v letech 1869–2011
- Graf č. 15: Vývoj počtu obyvatel města Veselí nad Lužnicí v letech 1869–2011
- Graf č. 16: Vývoj počtu obyvatel města Vodňany v letech 1869–2011
- Graf č. 17: Vývoj počtu obyvatel vybraných měst v letech 1869–2011
- Graf č. 18: Dynamika vývoje obyvatelstva ve vybraných sídlech v letech 1869–1890
- Graf č. 19: Dynamika vývoje obyvatelstva ve vybraných sídlech v letech 1890–1910
- Graf č. 20: Dynamika vývoje obyvatelstva ve vybraných sídlech v letech 1910–1930
- Graf č. 21: Dynamika vývoje obyvatelstva ve vybraných sídlech v letech 1930–1950
- Graf č. 22: Dynamika vývoje obyvatelstva ve vybraných sídlech v letech 1950–1970
- Graf č. 23: Dynamika vývoje obyvatelstva ve vybraných sídlech v letech 1970–1991
- Graf č. 24: Dynamika vývoje obyvatelstva ve vybraných sídlech v letech 1991–2011
- Graf č. 25: Vývoj počtu obyvatel vybraných měst v letech 1869–2011

10. SEZNAM MAP

Mapa č. 1: Sociogeografická regionalizace České republiky v roce 2001

Mapa č. 2: Vyhodnocení sociální situace v 63 největších českých městech v roce 2011

Mapa č. 3: Vývoj počtu obyvatel vybraných měst jižních Čech v letech 1869–1890

Mapa č. 4: Vývoj počtu obyvatel vybraných měst jižních Čech v letech 1890–1910

Mapa č. 5: Vývoj počtu obyvatel vybraných měst jižních Čech v letech 1910–1930

Mapa č. 6: Vývoj počtu obyvatel vybraných měst jižních Čech v letech 1930–1950

Mapa č. 7: Vývoj počtu obyvatel vybraných měst jižních Čech v letech 1950–1970

Mapa č. 8: Vývoj počtu obyvatel vybraných měst jižních Čech v letech 1970–1991

Mapa č. 9: Vývoj počtu obyvatel vybraných měst jižních Čech v letech 1991–2011

Mapa č. 10: Vývoj počtu obyvatel vybraných měst jižních Čech v letech 1869–2011

11. PŘÍLOHY

11.1. Tabulkové přílohy

Tab. č. 2: Vývoj počtu obyvatel vybraných měst jižních Čech v letech 1869–2011

Město/rok	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930
České Budějovice	19232	26039	32134	45524	54786	57557	59079
Dačice	4656	4866	5002	5253	5232	5086	4743
Humpolec	8182	8514	9110	9135	9108	8812	8231
Jindřichův Hradec	12294	12314	12032	12836	13602	12788	13591
Pelhřimov	8387	8689	8738	8894	9938	10079	10259
Pacov	4229	4147	4095	4114	4264	4076	3787
Soběslav	3706	4350	4251	4193	4232	4312	4596
Tábor	10339	11251	12652	15155	17495	18204	19425
Třeboň	7463	8132	7650	7755	7721	7461	7042
Týn nad Vltavou	6128	6468	5873	5722	5390	5392	5544
Veselí nad Lužnicí	2776	2835	3088	3623	4108	4291	4588
Vodňany	5784	5605	5364	5556	5811	5664	5813
Město/rok	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011
České Budějovice	55709	64661	76699	88448	97243	97339	92659
Dačice	5015	5080	6149	7394	7970	7937	7676
Humpolec	7706	8955	9727	10786	11122	10929	10910
Jindřichův Hradec	12080	12621	14675	19923	21822	22695	22062
Pelhřimov	9198	9754	11559	14239	16480	16590	16318
Pacov	3663	4026	4577	5180	5201	5232	4933
Soběslav	4785	5850	6304	6988	7365	7292	7223
Tábor	23696	24528	27181	31867	36342	36557	35196
Třeboň	6235	6988	7828	8850	9052	9016	8633
Týn nad Vltavou	5050	5451	5299	5711	6831	8143	8196
Veselí nad Lužnicí	4302	4985	4847	6237	6450	6641	6459
Vodňany	5624	6287	6284	6624	6331	6581	7090

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014

Tab. č. 3: Vývoj počtu obyvatel Jihočeského kraje a Kraje Vysočina v letech 1869–2011

Kraj/rok	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930
Jihočeský	689119	722344	716015	735502	753025	737328	718820
Vysočina	505480	522573	522562	524563	536488	531703	521768
ČR	7565463	8223227	8666456	9374028	10076727	10009482	10674240
Kraj/rok	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011
Jihočeský	550911	573713	577543	613171	622889	625267	635771
Vysočina	452628	481045	486571	508868	513740	512143	511937
ČR	8896086	9571531	9807696	10291927	10302215	10230060	10505445

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014

Tab. č. 4: Relativní index změny vybraných měst jižních Čech

Město/období	1869/ 1890	1890/ 1910	1910/ 1930	1930/ 1950	1950/ 1970	1970/ 1991	1991/ 2011	1869/ 2011
České Budějovice	1,61	1,62	1,12	1,23	1,31	1,20	0,93	5,22
Dačice	1,04	0,99	0,95	1,38	1,17	1,23	0,90	1,79
Humpolec*	1,07	0,98	0,93	1,08	1,17	1,06	0,98	1,45
Jindřichův Hradec	0,94	1,07	1,04	1,16	1,16	1,41	0,99	1,95
Pelhřimov*	1,00	1,10	1,06	1,03	1,17	1,32	0,99	2,11
Pacov*	0,93	1,01	0,91	1,11	1,16	1,05	0,95	1,26
Soběslav	1,10	0,94	1,13	1,36	1,25	1,11	0,96	2,11
Tábor	1,17	1,31	1,16	1,59	1,09	1,27	0,95	3,69
Třeboň	0,98	0,95	0,95	1,15	1,20	1,10	0,93	1,25
Týn nad Vltavou	0,92	0,87	1,07	1,18	1,00	1,22	1,77	1,45
Veselí nad Lužnicí	1,07	1,26	1,17	1,22	1,07	1,26	0,98	2,52
Vodňany	0,89	1,03	1,04	1,26	1,06	0,95	1,10	1,33

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014, vlastní výpočty

Poznámka: RIZ vztažen k Jihočeskému kraji

* města nejsou součástí Jihočeského kraje

Tab. č. 5: Procentuální přírůstek obyvatel vybraných měst za sledované období

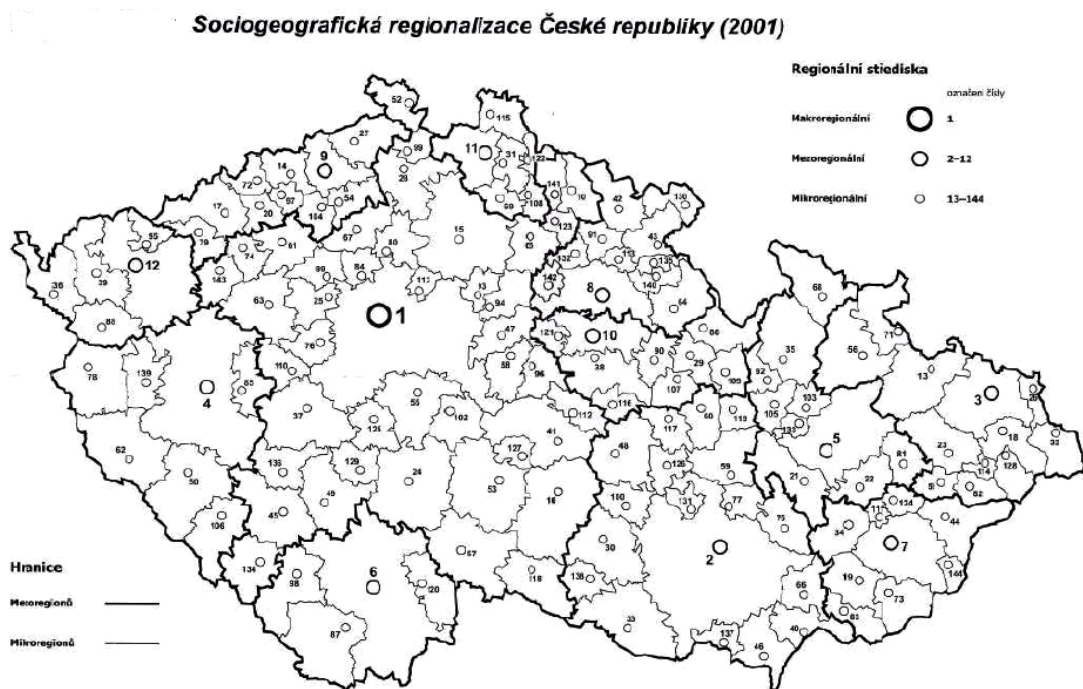
Město/rok	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930
České Budějovice	100	135,3	167	236,7	284,8	299,2	307,1
Dačice	100	104,5	107,4	112,8	112,3	109,2	101,8
Humpolec	100	104	111,3	111,6	111,3	107,6	100,5
Jindřichův Hradec	100	100,1	97,8	104,4	110,6	104	110,5
Pelhřimov	100	103,6	104,1	106	118,4	120,1	122,3
Pacov	100	98	96,8	97,2	100,8	96,3	89,5
Soběslav	100	117,3	114,7	113,1	114,1	116,3	124
Tábor	100	108,8	122,3	146,5	169,2	176	187,8
Třeboň	100	108,9	102,5	103,9	103,4	99,9	94,3
Týn nad Vltavou	100	105,5	95,8	93,3	87,9	87,9	90,4
Veselí nad Lužnicí	100	102,1	111,2	130,5	147,9	154,5	165,2
Vodňany	100	96,9	92,7	96	100,4	97,9	100,5
Město/rok	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011
České Budějovice	289,6	336,2	398,8	459,9	505,6	506,1	481,7
Dačice	107,7	109,1	132	158,8	171,1	170,4	164,8
Humpolec	94,1	109,4	118,8	131,8	135,9	133,5	133,3
Jindřichův Hradec	98,2	102,6	119,3	162	177,5	184,6	179,4
Pelhřimov	109,6	116,2	137,8	169,7	196,4	197,8	194,5
Pacov	86,6	95,1	108,2	122,4	122,9	123,7	116,6
Soběslav	129,1	157,8	170,1	188,5	198,7	196,7	194,9
Tábor	229,1	237,2	262,8	308,2	351,5	353,5	340,4
Třeboň	83,5	93,6	104,8	118,5	121,2	120,8	115,6
Týn nad Vltavou	82,4	88,9	86,4	93,1	111,4	132,8	133,7
Veselí nad Lužnicí	154,9	179,5	174,6	224,6	232,3	239,2	232,6
Vodňany	97,2	108,6	108,6	114,5	109,4	113,7	122,5

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ 2014, vlastní výpočty

Poznámka: Vztaženo ke stavu k roku 1869 (= index 100)

11.2. Mapové přílohy

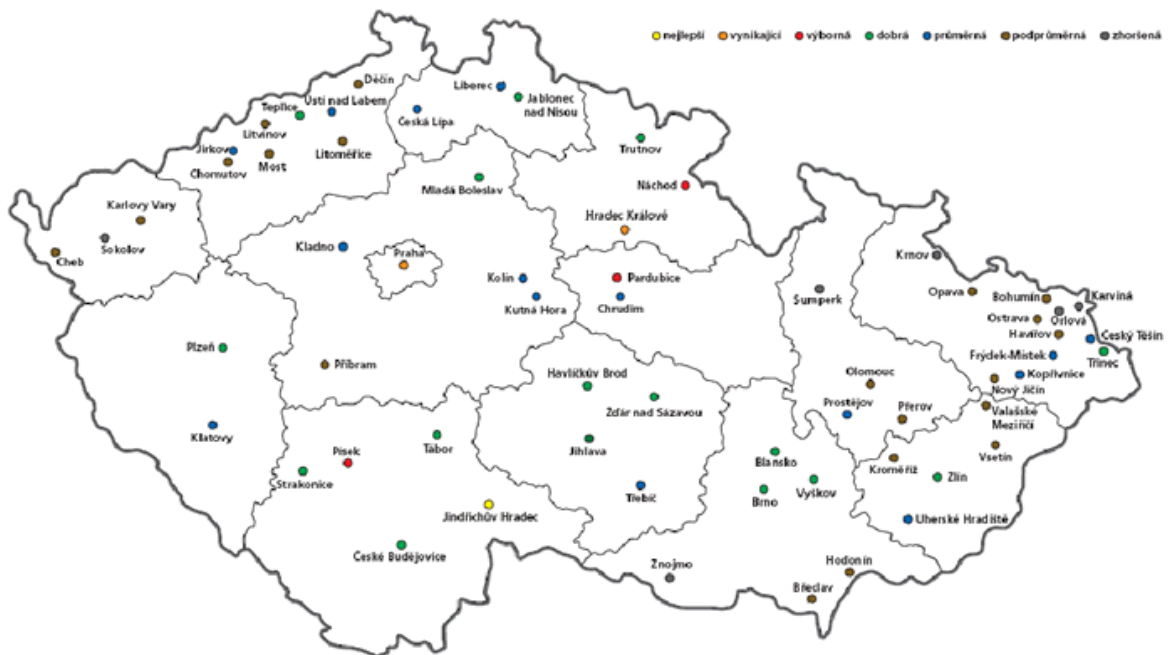
Mapa č. 1: Sociogeografická regionalizace České republiky v roce 2001

Zdroj: Hampl, 2005

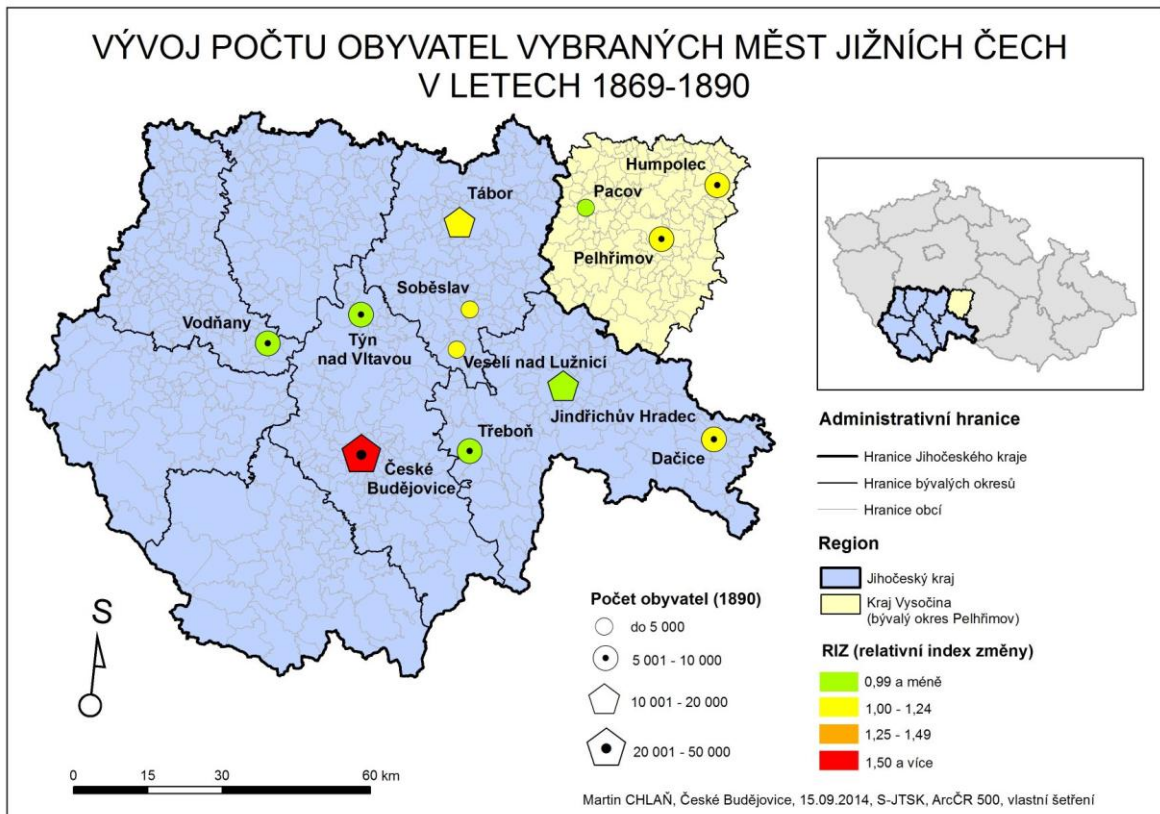
Mapa č. 2: Vyhodnocení sociální situace v 63 největších českých městech v roce 2011

Vyhodnocení sociální situace v 63 největších českých městech (2011)

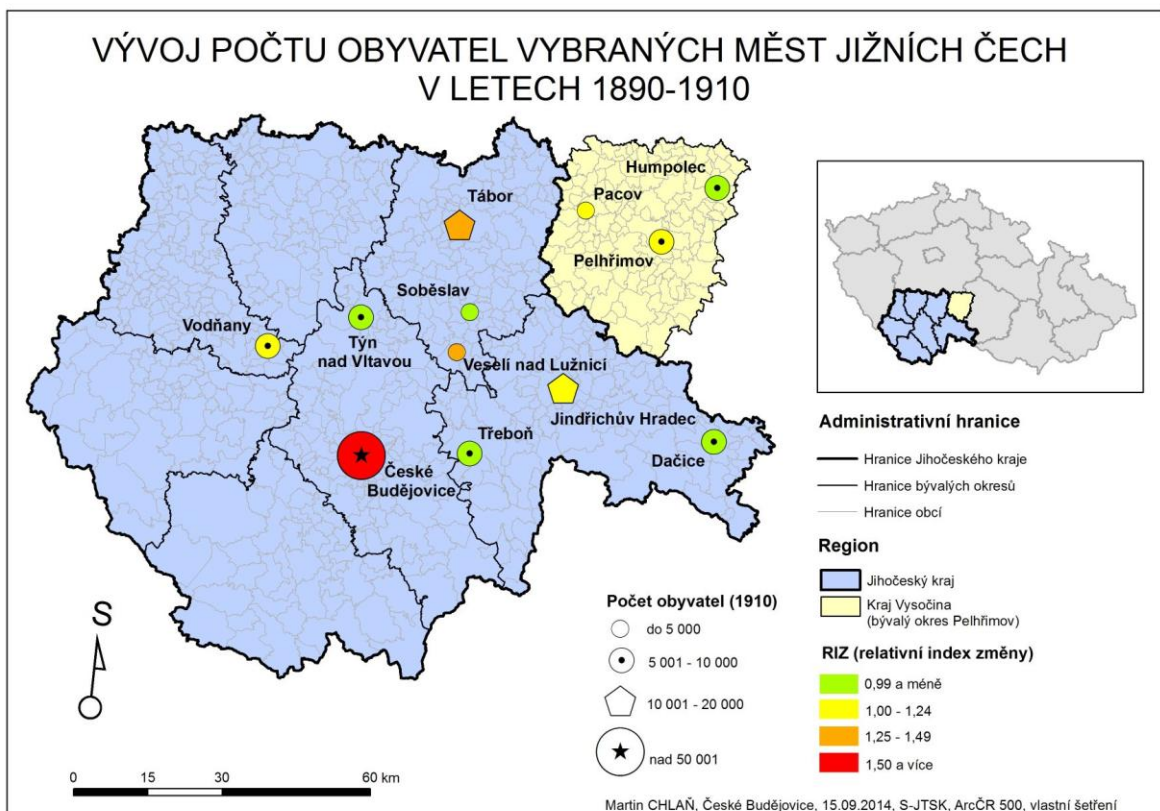

Zdroj: MasterCard česká centra rozvoje 2011

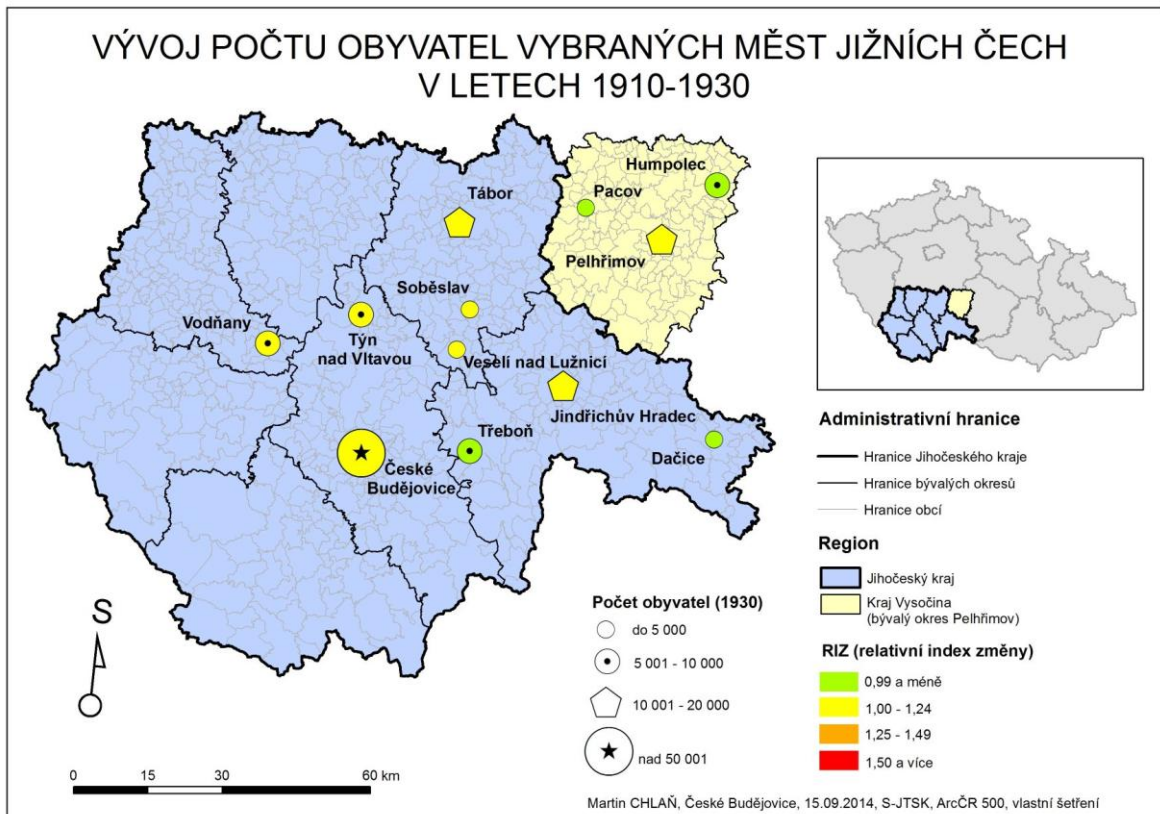
Mapa č. 3: Vývoj počtu obyvatel vybraných měst jižních Čech v letech 1869–1890

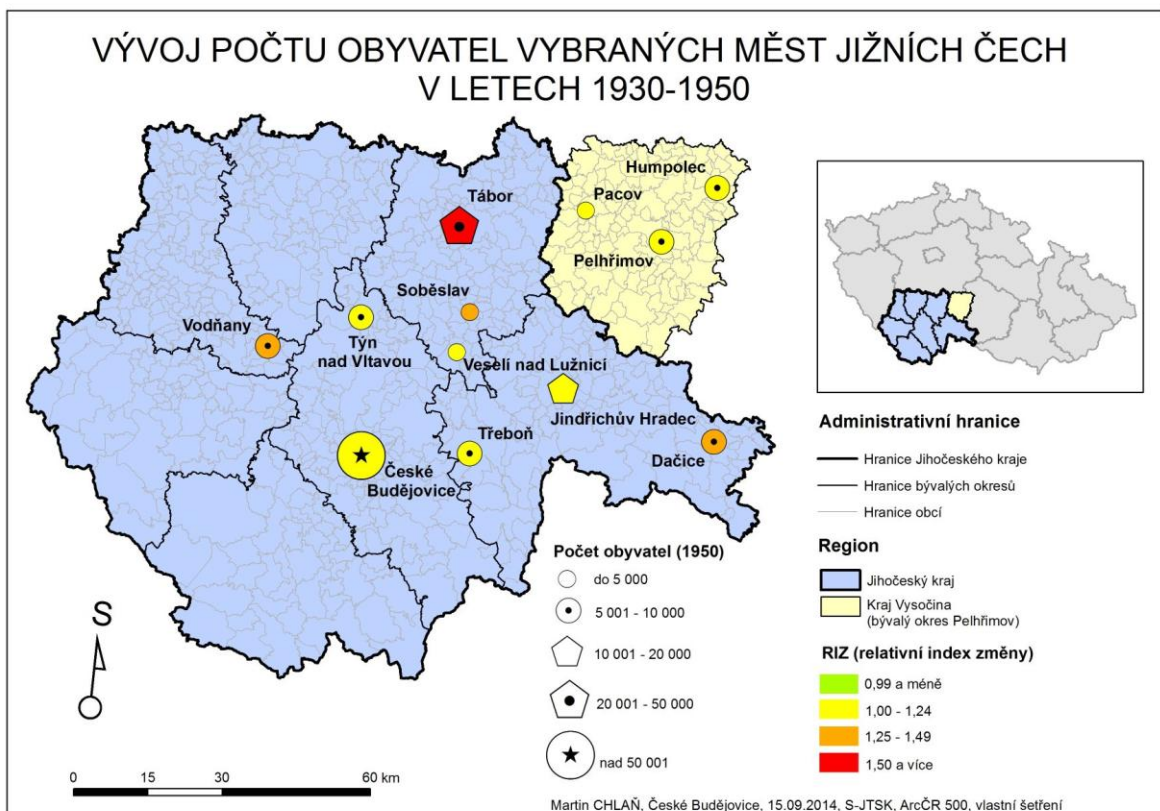
Mapa č. 4: Vývoj počtu obyvatel vybraných měst jižních Čech v letech 1890–1910

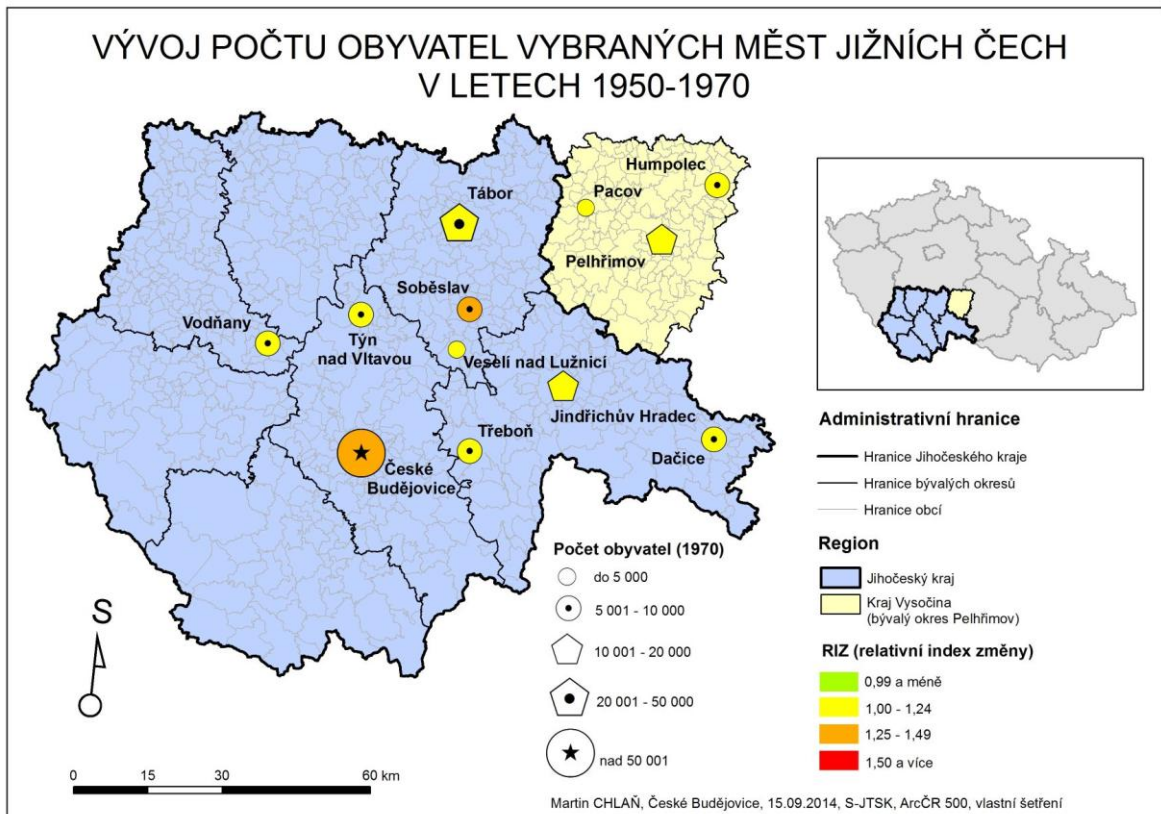
Mapa č. 5: Vývoj počtu obyvatel vybraných měst jižních Čech v letech 1910–1930

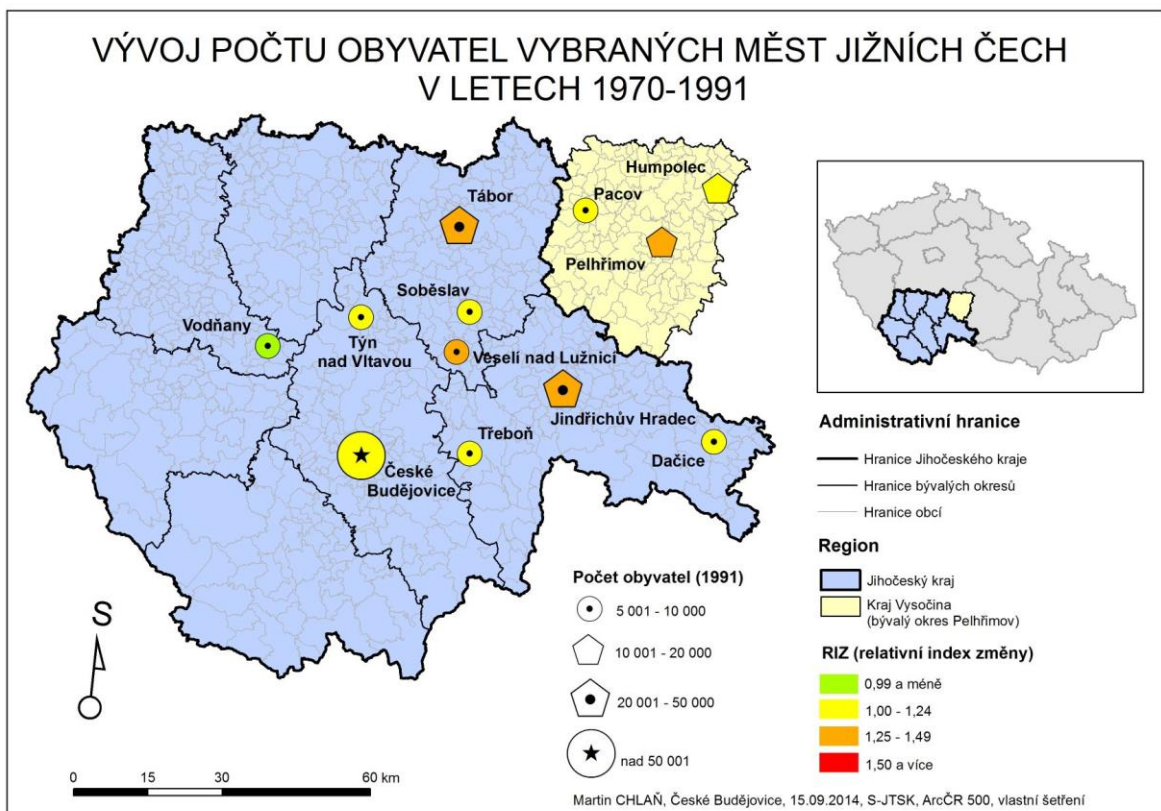
Mapa č. 6: Vývoj počtu obyvatel vybraných měst jižních Čech v letech 1930–1950

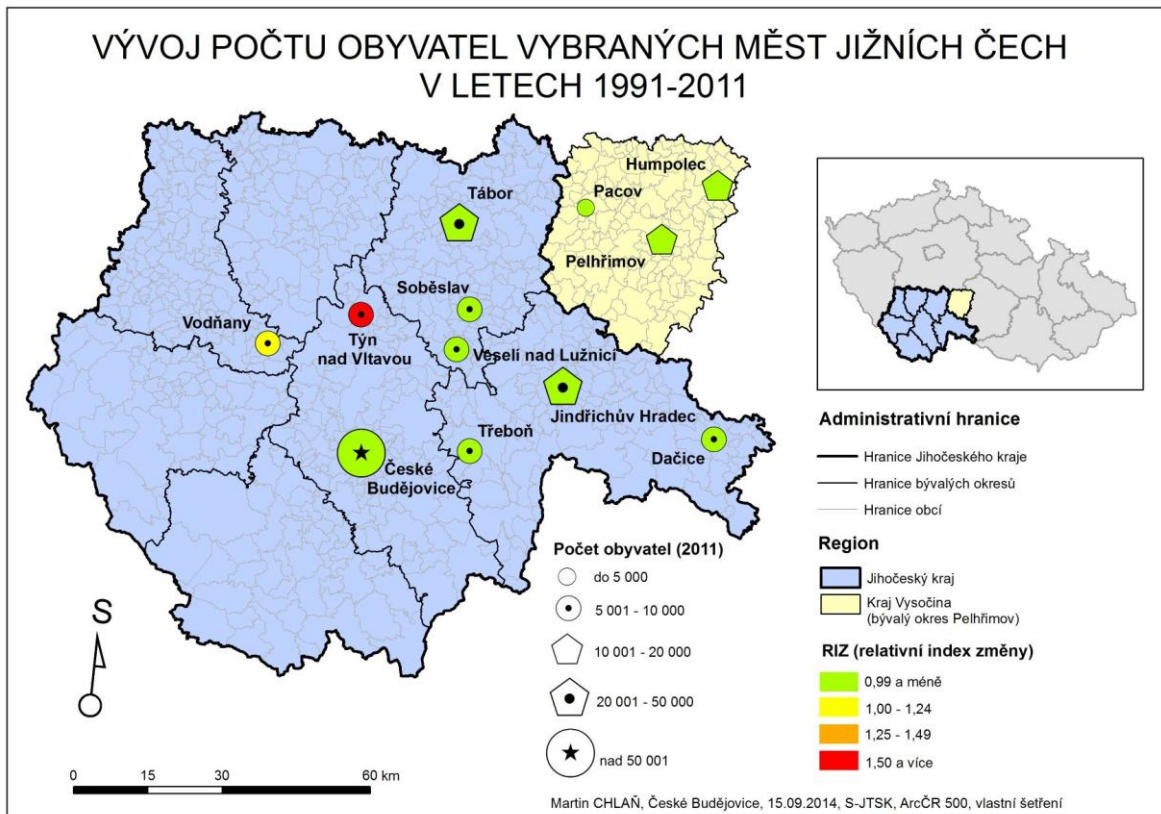
Mapa č. 7: Vývoj počtu obyvatel vybraných měst jižních Čech v letech 1950–1970

Mapa č. 8: Vývoj počtu obyvatel vybraných měst jižních Čech v letech 1970–1991

Mapa č. 9: Vývoj počtu obyvatel vybraných měst jižních Čech v letech 1991–2011

Mapa č. 10: Vývoj počtu obyvatel vybraných měst jižních Čech v letech 1869–2011

